100464

Осори Рӯдакӣ

1100

اکادمیهٔ فنهای ر. س. س. تاجیکستان
شعبهٔ شرق‌شناسی و آثار ادبی

آثار رودکی

نشریات دولتیٔ تاجیکستان
استالین آباد — ۱۹۵۸

www.sattor.com

1958 г. № 1174
Таджик. ССР

АКАДЕМИЯИ ФАНҲОИ РСС ТОҶИКИСТОН
ШӮЪБАИ ШАРҚШИНОСӢ ВА ОСОРИ АДАБӢ

Осори Рӯдакӣ

НАШРИЁТИ ДАВЛАТИИ ТОҶИКИСТОН
Сталинобод—1958

www.sattor.com

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
Тад. ССР
100464
Р 83

Ҷашнномаи Рӯдакӣ

Дар таҳти таҳрири
Абдулғанӣ Мирзоев

www.sattor.com

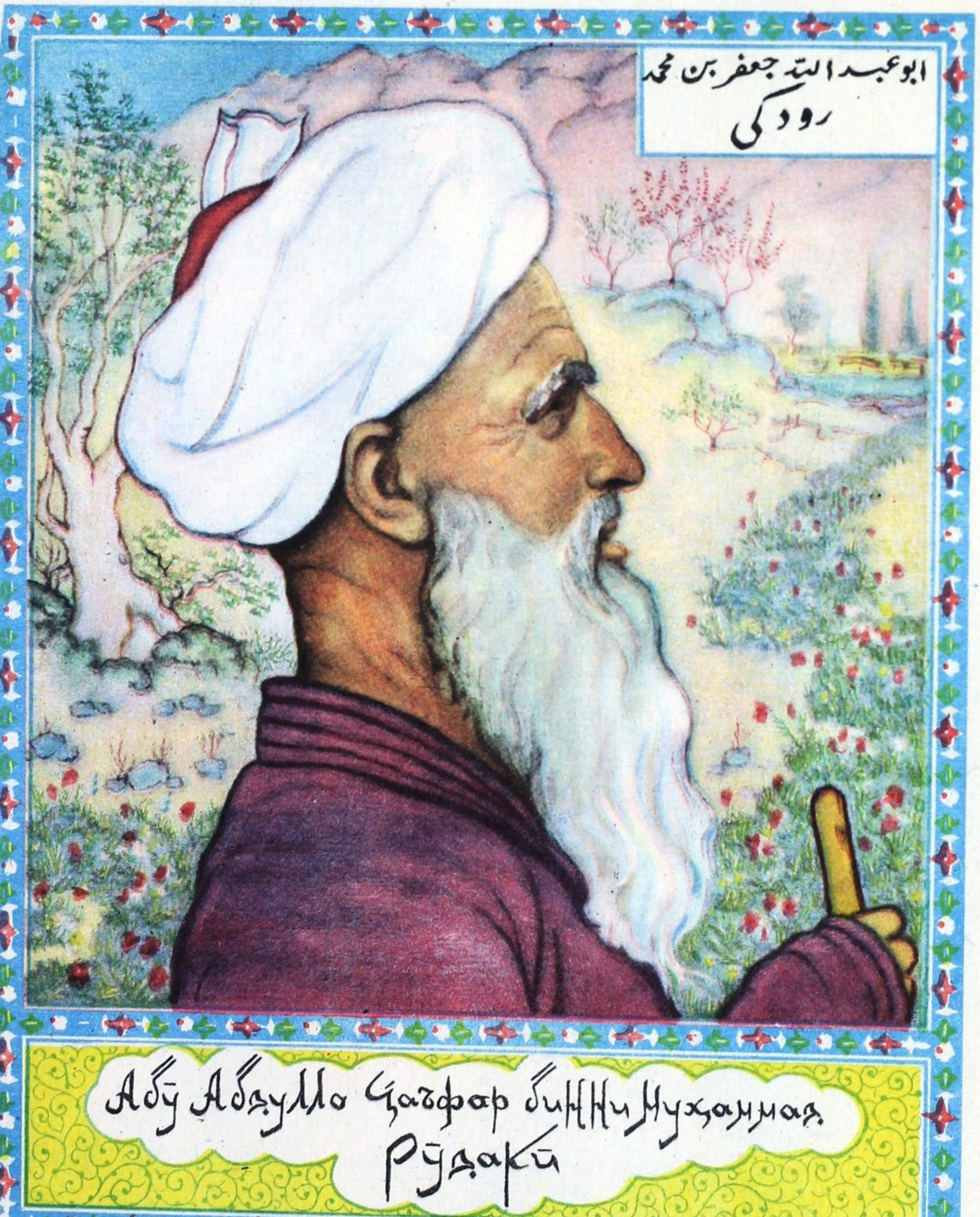

www.sattor.com

آثار باقیمانده

ابو عبد الله جعفر بن محمد

رودکی

Осори боқимондаи

Абу Абдулло Ҷаъфар бинни Муҳаммад

Рудаки

www.sattor.com

МЕРОСИ АДАБИИ РӮДАКӢ ВА ЧИГУНАГИИ НАШРИ ҲОЗИРАИ ОН

I

Муаллифони сарчашмаҳои адабӣ-таърихӣ Абӯ Абдулло Ҷаъфар бинни Муҳаммади Рӯдакиро пурмаҳсултарин санъаткори бузурги таърихи адабиёти форс-тоҷик медонанд. Дар ҳақиқат, агар мо ба мероси адабии намояндагони бузурги адабиёти ҳазорсолаи тоҷик-форс бо диққат назар афканем, ҳеҷ як шахсеро пайдо карда наметавонем, ки ҳатто сеяк миқдори дар сарчашмаҳо ишора кардашудаи осори адабии Рӯдакиро суруда бошад.

Як қисми сарчашмаҳои адабӣ-таърихӣ миқдори ашъори эҷодкардаи Рӯдакиро аз ҳафтсад ҳазор то як миллиону сесад ҳазор дониста, қисми дигар маҳсули адабии ӯро сад ҷилд нишон додаанд.

Аввалин ахбороте ки дар бораи миқдори ашъори Рӯдакӣ дар сарчашмаҳои адабӣ-таърихӣ ҳамчун як навъ далеле оварда мешавад, сухани машҳури шоири асри VI ҳиҷрӣ (асри XII) Рашидии Самарқандӣ мебошад. Рашидӣ дар яке аз қитъаҳои шеърии худ мақоми шоирӣ ва миқдори осори адабии Рӯдакиро чунин тасвир кардааст:

Гар сарӣ ёбад ба олам кас ба некӯшоирӣ,
Рӯдакиро бар сари он шоирон зебад сарӣ.
Шеъри ӯро баршумурдам сездаҳ раҳ сад ҳазор,
Ҳам фузун ояд агар чунонки бояд бишмарӣ.

Ин сухани Рашидии Самарқандӣ бо баъзе тағйироти ҷузъӣ дар хеле сарчашмаҳо, аз ҷумла дар «Баҳористон»-и Ҷомӣ, «Ҳабиб-ус-Сияр»-и Хондамир, «Ҳафт иқлим»-и Амин Аҳмади Розӣ, «Зиннат-ул-Маҷолис»-и Маҷдӣ ва шарҳи «Таърихи Яминӣ»-и Шайх Манинӣ оварда шудааст[1].

Ахбороти қадимтарини дигаре ки дар сарчашмаҳои давраҳои минбаъда бетаъсир намондааст, сухани муаллифи «Лубоб-ул-Албоб» Муҳаммад Авфӣ мебошад.

---

[1] Саид Нафисӣ. „Аҳвол ва ашъори Абӯ Абдулло Ҷаъфар бинни Муҳаммади Рӯдакӣ", ҷилди II Теҳрон, соли 1310 шамсӣ, саҳ. 574—575. Баъд аз ин дар ҷои лозим шуда ин асарро бо унвони „Рӯдакӣ" ёдоварӣ хоҳем намуд.

www.sattor.com

Авфӣ осори шеърии Рӯдакиро «аз ҳад мутаҷовиз» шуморида, дар айни ҳол қайд мекунад, ки ашъори ӯ сад дафтар баромадааст. Ин сухани Авфӣ низ дар як миқдор сарчашмаҳои адабӣ, аз ҷумла дар «Баҳористон»-и Ҷомӣ ва «Ҳафт иқлим»-и Амин Аҳмади Розӣ такрор ёфтааст.

Ниҳоят, сарчашмаи саввӯмин, ки дар бораи миқдори ашъори Рӯдакӣ ба мо тасавбуроти тоза медиҳад, «Таърихи гузида»-и Ҳамдулло Муставфӣ мебошад. «Дар таърихи Манучеҳр хондаам ки, — менависад ин муаллиф, — ӯро (Рӯдакиро А. М.) ҳафтсад ҳазор шеър буда ва дар он таърих ашъори ӯ бисьёр аст». Саид Нафисӣ ин ахборотро ёдоварӣ намуда «Шӯрбахтиро ки, — менависад ӯ, — ин китоби Таърихи Манучеҳр маълум нашуд чӣ китоб аст ва гӯё ин китоб ҳам намондааст».[1]

Дар китобхонаҳои расмии мамлакати мо низ аз «Таърихи Манучеҳр» асаре нест. Вале ахбороти ин сарчашма, ки муаллифи «Таърихи гузида» қайд кардааст, дар масъалаи маҳсулноктарин шоири забардаст будани Рӯдакӣ боз як далели равшани дигар мебошад.

Агарчанде баъзе аз шарқшиносони Ғарб ҳамчун Вильямс Ҷексон маълумотҳои оид ба миқдори ашъори Рӯдакӣ дар боло овардашудаи сарчашмаҳои адабӣ-таърихиро як «адади афсонавӣ монанд» мешуморанд, вале ҳеҷ як аз онҳо дар айни ҳол аз ҳақиқат холӣ набудани маълумотҳои болоро инкор накардааст[2].

Аз тарафи дигар, чандест, ки дар бораи мафҳуми мазмуни мисраи саввӯми шеърн Рашидии Самарқандӣ фикри эҳтимолии тозае ба вуҷуд омадааст. Мувофиқи ин фикр ифодаи «сездаҳ раҳ», ки дар мисраи зикршуда меояд, шояд ба миқдори ашъор тааллуқ надошта, ба адади шумурда шудани ашъор ишора карда шуда бошад, яъне шояд Рашидӣ ашъори Рӯдакиро сездаҳ мартаба шуморида, сад ҳазор байт будани миқдори онро таъин карда бошад.

Дар асоси ҳамин гуна мулоҳизаи эҳтимолӣ миқдори ашъори Рӯдакиро сад ҳазор байт низ тахмин кардаанд. Аз тадқиқотчиёни Эрон Аббос Иқбол тарафдори чунин мулоҳиза мебошад. М. Занд дар рисолаи ба муносибати ҷашни Рӯдакӣ нашр гардидаи худ низ ин фикрро пайравӣ мекунад[3].

Вале набояд фаромӯш кард, ки дар ин сурат алоқаи маънавӣ-мантиқии мазмуни мисраи саввӯми шеъри Рашидӣ бо мазмуни мисраи чорӯми он бурида мешавад. Зеро агар мазмуни мисраи саввӯм сездаҳ мартаба шумурдани ашъори Рӯдакӣ бошад, Рашидӣ баъд аз ин «ҳам фузун ояд агар чунонки бояд бишмарӣ» намегуфт. Чунки баъд аз сездаҳ мартаба шумурдан шубҳае дар миқдори таъиншудаи ашъори санҷидашуда набояд боқӣ монад.

---

[1] С. Нафисӣ. Рӯдакӣ, ҷилди II, саҳ. 579.

С. Нафисӣ. Асари зикршуда, ҷилди III, саҳ. 820—909.

[3] М. Занд. Соҳибқирони шоирӣ—устод Рӯдакӣ, Сталинобод, соли 1957, саҳ. 31.

Ҳамчунин Саид Нафисӣ, ки аз тадқиқотчиёни асосии эҷодиёти Рӯдакист ва дар тадқиқоти худ хеле масъалаҳои мубоҳисавиро ҳал карда тавонистааст, ҳақиқат доштани чунин фикри эҳтимолиро қабул намекунад. Ӯ баъд аз он ки дар бораи миқдори ашъори Рӯдакӣ ахбороти мавҷударо нақл мекунад, «ин идда дар зоҳир, — менависад ӯ, — муболиға ба назар меояд... дар ин ки Рӯдакиро дар шеър мунтаҳои қудрат будааст, ба ҳеҷ ваҷҳ тардид нест. Зеро назми «Калила ва Димна» корест, ки аз тавонотарин шуаро бармеояд. Пас дур нест, ки Рӯдакӣ тавониста бошад шабонарӯзӣ сад байт назм кунад ва пас аз чил соли давраи шоирӣ баид наменамояд, ки як миллиону сесад ҳазор байт аз худ нагузорад ва беҳтарин далел ҳамон аст, ки Рашидӣ ба қатъу яқин гуфтааст»[1].

Вале ба ҳар ҳол, ин тарафи масъала як факти бакуллӣ исбот шудааст, ки Рӯдакӣ осори адабии беандоза бузурге аз худ боқӣ гузошта будааст.

Дар масъалаи то кадом давра мавриди истифода будани маҷмӯаҳои шеърии Рӯдакӣ мумкин аст бо ақидаи Саид Нафисӣ ҳамроҳ шуд. «Маҷмӯаи ашъори Рӯдакӣ,— менависад ӯ,—зоҳиран дар ҳудуди соли 550-и ҳиҷрӣ, ки таълифи «Чаҳор мақола»-и Низомии Арӯзист, ба даст буда, аз он пас дар авосити қарни шашум, ки Рашидии Самарқандӣ будааст низ дар миён буда, пас аз он дар 618-и ҳиҷрӣ, ки зоҳиран соли таълифи «Лубоб-ул-Албоб»-и Муҳаммад Авфист, низ мутадовал будааст. Сипас зоҳиран дар 730-и ҳиҷрӣ ки Ҳамдулло Муставфӣ «Таърихи гузида»-ро менавишта мутадовал набуда, зеро ки менависад, андаке аз он машҳур аст. Албатта, агар ашъори Рӯдакӣ монда буд, аз шоире бад-он ҳама шӯҳрат андаке шеър машҳур намешуд»[2].

Ин фикри С. Нафисӣ беасос нест. Дар тазкираҳои баъд аз асри XIII дар бораи мавҷуд будани маҷмӯаҳои ашъори Рӯдакӣ маълумоти қатъие вонамехӯрад. Он чизе ки дар ин бора дучор мешавад, ҳамон навъе ки дар боло ишора карда шуд, як навъ нақли ахбороти Рашидии Самарқандӣ, маълумоти Авфӣ ва муаллифони пеш аз асри XIII мебошад. Аз тарафи дигар дар бораи ба дараҷаи нестӣ боқӣ мондани мероси адабии Рӯдакӣ суханони таассуфомези як миқдор тазкиранависони машҳури асрҳои минбаъда, аз ҳақиқат холӣ набудани тасаввуроти болоро боз бештар пурқувват мегардонанд. «Бо он ки шеъри вай (Рӯдакӣ) аз ҳад мутаҷовиз буда,—менависад аз ҷумла муаллифи асри XVI Амин Аҳмади Розӣ, — аммо дар ин вақт бинобар ҳукми қиллат аз ёқути асфар ва кибрити аҳмар азизтар аст. Он чи дар сафинаҳо ва тазкираҳо омада ин абьётест, ки қатре аз он саҳоб ва ҷузве аз он китоб аст».[3]

---

[1] С. Нафисӣ. Рӯдакӣ, ҷилди II, саҳ. 575.
[2] С. Нафисӣ. Асари зикршуда, ҷилди II, саҳ. 575.
[3] Амин Аҳмади Розӣ, Ҳафт иқлим, нусхаи фонди дастхатҳои шарқии АФ Тоҷикистон, рақами 140, вараќи 344-б.

www.sattor.com

номаълум, аз ҷумла китоби «Алмӯъҷам фӣ маойири ашъор-ил-Аҷам», «Таърихи Байҳақӣ», рисолаи «Тӯҳфат-ул-Мулук» як микдор порчаҳои пуркимати шеърриро ба мероси адабии Рӯдакӣ илова намуд. Дар ин байн, яъне дар соли 1315 ҳиҷрӣ (1897), маҷмӯаи ашъоре бо унвони «Девони Рӯдакӣ» дар Теҳрон нашр гардида, баъзе таҳрирҳои он дар Ғарб низ пайдо шуд.

Масъалаи дар ин гуна девонҳои ашъори ба Рӯдакӣ нисбат додашуда ба дараҷаи хеле зиёд мавҷуд будани ашъори шоири асри панҷӯми ҳиҷрӣ Қатрони Табрезӣ гарчанде ҳанӯз аз нимаи аввали асри XVII сар карда ошкор гардида бошад ҳам, аз тадқиқотчиён, на дар Ғарб ва на дар Шарқ, касе ба ин масъала диққат наменамуд. Танҳо дар соли 1924 аввалин дафъа дар адабиёти илмӣ олими англис Денисон Росс дар бораи ин масъала бо сарлавҳаи «Рӯдакӣ ва Рӯдакии маҷъул» мақолаи тадқиқотии худро нашр кунонид[1].

Ин муаллиф ашъори девони ба Рӯдакӣ нисбат додашуда ва ашъори ҷамъоварикардаи Ҳ. Этеро бо девони Қатрон муқоиса намуда, ба ин натиҷа омад, ки аксарияти шеърҳои ба Рӯдакӣ нисбат додашуда аз Қатрони Табрезӣ мебошад.

Дар мақолае ки бо сарлавҳаи «Як қасидаи Рӯдакӣ» баъд аз ду сол чоп кунонид[2], дар асоси ахбороти «Таърихи Систон» як хатои худро ислоҳ намуд, яъне қасидаи «Модари май», ки дар бораи ба Рӯдакӣ тааллуқ доштани он шубҳа карда буд, онро ба Рӯдакӣ баргардонид.

Денисон Росс ба ҳалли масъала фақат аз нуқтаи назари филологӣ наздик мешавад, ин буд, ки аз тарафи И. С. Брагинский ба эътирози сахте дучор гардид[3].

Ниҳоят, дар тадқиқоти ба Рӯдакӣ бахшидаи олими машҳури Эрон Саид Нафисӣ, ки ҷилдҳои дуйӯм ва сейӯми он дар солҳои 1310—1319 шамсӣ нашр гардиданд, ҳақиқати масъала хеле равшан гашт. Саид Нафисӣ агар, аз як тараф, кори саркардаи Денисон Россро ҳартарафа вусъат дода, асли масъаларо санҷида бошад, аз тарафи дигар, 78 манбаъро истифода карда, ашъори Рӯдакиро ҷамъоварӣ намуд ва баъд аз санҷиши дақиқ 832 байт ашъори Рӯдакиро нашр кунонид[4].

Дар байни ашъори ҷамъоварӣ кардаи Саид Нафисӣ, чи навъе ки худаш қайд кардааст, ашъори шубҳанок низ мавҷуд мебошад, вале маҷмӯаи мураттабкардаи ӯ дар вақти ҳозира беҳтарин ҷамъбасти ашъори Рӯдакӣ ҳисоб мешавад.

Дар мамлакати мо ягона шахсе ки ба ҷамъоварӣ ва нашр кунонидани ашъори Рӯ-

---

[1]. Denison Ross. Rudaki and Pseudo-Rudaki, Journal of the Royal Asiatic Society, шумораи моҳи октябрии соли 1924, саҳ. 609—644.

[2] Denison Ross. A Qasida by Rudaki, маҷаллаи зикршуда, шумораи моҳи апрелии соли 1926, саҳ. 213—237.

[3] И. С. Брагинский. Рудаки и его окружение, Очерки из истории таджикской литературы, Сталинабад, 1956 г., стр. 123—140.

[4] С. Нафисӣ. Рӯдакӣ, ҷилди III, саҳ. 966—1112.

дакӣ ҷуръат кардааст, устод С. Айнӣ мебошад. С. Айнӣ ташаббуси ҳанӯз дар соли 1925 нишондодаашро[1] давом дода, дар «Устод Рӯдакӣ» ном рисолаи худ хеле ашъори дар сарчашмаҳои мавҷудаи Осиёи Миёна ба Рӯдакӣ нисбат додашударо ҷамъ намуда, ба табъ расонид[2]. Дар байни ин ашъор як миқдор парчаҳои шеърии шубҳанок, бинобар истифода карда шудани ду сарчашмаи баъд аз асри XVI—«Оташкада»-и Озар ва «Маҷмаъ-ул-Фурс»-и Сурурӣ, дохил шудааст. Вале аҳамияти кори С. Айнӣ дар ҷои дигар аст. Ӯ он қисмати ашъори номаълуми Рӯдакиро, ки дар сарчашмаи то кунун ба ин мақсад истифода бурда нашуда—дар «Тӯҳфат-ул-Аҳбоб» ном луғати муаллифи асри XV Ҳофизи Ӯбаҳӣ ҷойгир шуда будааст, маҳалли истифодаи умум гардонида, ба ин восита ба ашъори ҷамъоварӣ шудаи Рӯдакӣ як ҳиссаи тозаеро илова мекунад.

III

Соли 1956 ба муносибати шурӯъ шудани корҳои тайёрии ҷашни 1100-солагии устод Рӯдакӣ масъалаи ба чоп ҳозир карда шудани мероси адабии Рӯдакӣ бархост.

Барои иҷрои ин мақсад дар сектори адабиёти классикии Институти забон ва адабиёт, ки баъд ба Шӯъбаи шарқшиносӣ ва осори адабии Академияи Фанҳои Тоҷикистон табдил ёфт, як коллективи шашнафарӣ таъин гардид. Дар ҳайати ин коллектив бо ҳамроҳии нависандаи ин сатрҳо номзадҳои фанҳои филологӣ Б. Сирус, Қ. Айнӣ, Р. Ҳодизода ва ходимони хурди илмӣ М. Занд, С. Тоҷиддинов дохил гардиданд. Кори ба тартиб андохтани луғати калима ва ибораҳои душворфаҳм ба ходими илмӣ А. Е. Маджӣ вогузор гардид. Инчунин вазифаи назорат намудани чопи ашъор ба ходимони илмӣ М. Бақоев ва З. Аҳроров супорида шуд[3].

Ҳангоме ки коллектив ба кор шурӯъ мекард, дар ихтиёри ӯ ду ҷамъбасти ашъори Рӯдакӣ—ашъори ҷамъоварӣ кардаи Саид Нафисӣ ва маҷмӯаи тартибдодаи С. Айнӣ гузошта шуда буд.

Аммо коллектив зарур шуморид, ки пеш аз ба чоп ҳозир намудани ашъори ҷамъоварӣ кардашуда дар китобхонаҳои Иттифоқи Советӣ ҷустуҷӯи тадқиқотӣ гузаронад. Барои иҷрои ин мақсад захираи дастхатҳои шарқии китобхонаҳои Ленинград, Тбилиси, Ереван, Боку, Алмаато, Тошканд, Бухоро ва Сталинобод аз назар гузаронида шуда, он чизе ки аз ашъори Рӯдакӣ ба тарзи пароканда дучор гардида буд, ҷамъоварӣ карда шуд.

Дар натиҷаи таҳқиқ маълум гардид, ки дар шаш сарчашма—«Тарҷумон-ул-Балоға»-и Ар-родуёнӣ, луғати «Донишномаи Қадархон», «Тӯҳфат-ул-Аҳбоб»-и

[1] С. Айнӣ. Намунаи адабиёти тоҷик, Москва, 1926, саҳ. 11—17.

[2] С. Айнӣ. Устод Рӯдакӣ, Сталинобод, 1940.

[3] Дар охирҳои соли 1957 аз ходимони Академия рафиқон Дуррӣ, Носиронӣ, Раҳим Ҳошим, Ш. Ҳусейнзода ва Юсуфӣ низ ба кори ҷамъоварӣ намудани ашъори Рӯдакӣ иштирок намуданд.

www.sattor.com

Ҳофизи Ӯбаҳӣ, «Фарҳангнома»-и Ҳусайни Вафоӣ, «Мадор-ул-Афозил»-и Оллоҳдод Файзӣ бинни Асадул-Уламо Алишер Ас-сарҳиндӣ ва дастхати рақами 941 китобхонаи факультети шарқшиносии Университети Ленинград ашъори Рӯдакӣ бештар ҷой гирифта будааст.

Инро бояд қайд намуд, ки ҳаҷми ашъори Рӯдакӣ ва дараҷаи тозагии онҳо дар ин шаш сарчашма як хел намебошад. Ашъори сарчашмаҳои якӯм ва дуйӯм асосан тоза аст. Дар сарчашмаи сейӯм ва чорӯм дар қатори ашъори маълум хеле ашъори тозаи Рӯдакӣ низ дида мешавад. Дар сарчашмаи панҷӯм ва шашӯм ашъори тозаи Рӯдакӣ мавҷуд нест, вале ашъори шоир дар ин сарчашма хеле зиёд буда, дар ин ашъор назар ба як микдор ашъори аз тарафи Саид Нафисӣ ҷамъоваришуда фаркҳои намоёне дида мешавад.

Соли 1957 Саид Нафисӣ аз корҳои тайёрии ҷашни 1100-солагии Рӯдакӣ хабардор гардида, ба тавассути Мирзо Турсунзода лутфан як микдор ашъори тозаи Рӯдакиро фиристонид.

Бо ин тариқа микдори ашъори ба даст даромадаи Рӯдакӣ ба 1840 мисраъ расид.

Дар байни маҷмӯаҳои ашъори Рӯдакӣ ва сарчашмаҳои ба даст даромада мукаммалтарин маҷмӯа ашъори нашркардаи Саид Нафисӣ буд. Бинобар он коллектив мувофиқ донист, ки онро дар асоси ин нашри ашъори шоир қарор диҳад.

Аз ин нуқтаи назар матни асосии ашъори Рӯдакӣ, бо ҳамон тарзе ки дар асари Саид Нафисӣ меомад, нигоҳ дошта шуд. Дар асари Саид Нафисӣ фарқи шеърҳои аз сарчашмаҳои гуногун ба даст даромада ва ҳар гуна тафсилот ба тарзи хеле васеъ дода шудааст. Азбаски ин нашри ашъори шоир характери илмӣ-оммавӣ дошт, аз ин тафсилоти васеъ то ҳадди имкон худдорӣ намуда, фақат бо нишон додани фарқҳои зарурӣ ва эзоҳоти лозима қаноат карда шуд. Фарқҳои дар ашъори Рӯдакӣ дучоршуда, ки дар поварақии саҳифа омадаанд, ба ду қисм ҷудо мешаванд. Як қисми онҳо ҳамон фарқҳоеанд, ки дар асари Саид Нафисӣ меоянд. Ин фарқҳо бидуни аломат оварда шудаанд. Қисми дигар фарқҳои аз сарчашмаҳои дигар ба даст даромада мебошанд, ки онҳо, ҳамон тарзе ки дар рӯйхати аломатҳои шартӣ нишон дода шудааст, бо аломатҳои ҷудогона дода шудаанд.

Барои ин ки фарқҳои ашъори Рӯдакӣ бо луғат ва эзоҳот ҳамроҳ шуда душворие ба миён наёяд ва дар додани луғат такрор роҳ наёбад, луғат ва эзоҳоти маҳалҳои ҷуғрофӣ ва номҳои шахсиро ба тарзи алоҳида дар охири китоб овардан мувофиқ дониста шуд.

Тақсимоти ашъори Рӯдакӣ низ ҳамон навъе ки дар асари Саид Нафисӣ дода шуда буд, асосан нигоҳ дошта шуд. Тағйироти дар ин қисмат дохил кардашуда чунин аст: ду асари нисбатан мукаммалтари то давраи мо омадарасидаи Рӯдакӣ аз дигар қисматҳои ашъори ӯ ҷудо карда шуд, ашъори парокандаи ба маснавиҳо тааллуқ дош-

таи шоир, ки дар асари Саид Нафисӣ ҳамчун бобҳои алоҳида омада буданд, дар таҳти як сарлавҳаи умумӣ оварда шуд.

Ашъори тозаи ба даст даромадаи Рӯдакӣ низ гуногун мебошад. Онҳо асосан ба ҳамон шаклҳои назм мансубанд, ки Саид Нафисӣ ба бобҳо ҷудо кардааст. Вале мо дар ин нашри ашъори шоир ба бобҳои тақсим кардашудаи ашъори ӯ дохил карда шудани ашъори тозаро мувофиқ надонистем. Барои он ки дар вақти зарурати таҳқиқ ва тафтиши ин ашъор ба тадқиқотчиён душворие ба миён наёяд, ҳоло дар таҳти сарлавҳаи ҷудогона овардани онҳо беҳтар дониста шуд.

Бо ин тариқа маҷмӯаи ҳозираи ашъори Рӯдакӣ ба қисмҳои зерин тақсим карда шудааст:

I. Қасидаҳои комили то даврaи мо расидаи Рӯдакӣ.

II. Ашъори ошиқона, қитъаҳо, ва абьёти парокандаи ба ҳам алоқаманд.

III. Рубоиёт.

IV. Абьёти парокандаи осори аз байнрафтаи Рӯдакӣ, ки дар байни худ алоқа ва вобастагии маънавӣ надоранд.

V. Абьёти пароканда аз маснавиҳо.

1. Абьёти пароканда аз маснавиҳои баҳри рамал—манзумаи «Қалила ва Димна» ва «Синдбоднома».

2. Абьёти пароканда аз маснавии баҳри мутақориб.

3. Абьёти пароканда аз маснавии баҳри хафиф.

4. Абьёти пароканда аз маснавии баҳри ҳазаҷ.

5. Абьёти пароканда аз маснавии намуди дигари баҳри ҳазаҷ.

6. Абьёти пароканда аз маснавии баҳри музореъ.

7. Аз маснавии баҳри сареъ.

VI. Ашъори тозаи аз сарчашмаҳо ба даст даромадаи Рӯдакӣ.

1. Аз «Тарҷумон-ул-Балоға»-и Ар-родуёнӣ.

2. Аз луғати «Донишномаи Қадархон».

3. Аз «Тӯҳфат-ул-Аҳбоб»-и Ҳофизи Ӯбаҳӣ.

4. Ашъори ба тариқи илова равонкардаи Саид Нафисӣ.

Луғат ва эзоҳоти маҳалҳои ҷуғрофӣ ва номҳои шахсӣ.

Ниҳоят, чи навъе ки маълум аст, забони Рӯдакӣ, забони асри X тоҷик-форс мебошад. Гарчанде забони ашъори шоир, хушбахтона, ба тоҷику форсизабонон, махсусан, ба аҳли илму адаб асосан мафҳум мебошад, вале тарзи талаффузи он вақт дар бисьёр соҳаҳо равшан маълум нест.

Махсусан, як миқдор калимаҳо мавҷуд мебошанд, ки ҳоло аз истеъмол баромада, агар баъзе аз онҳо дар шеваҳои забони тоҷик мавҷудияти худро давом надиҳанд, дар забони адабии имрӯза кор фармуда намешаванд. Аз ин ҷиҳат дар вақти ба алифбои

www.sattor.com

нави тоҷик гузаронидани ашъори шоир душвориҳои калоне пеш омад. Коллектив барои бартараф намудани ин душвориҳо чораҳои зеринро пешбинӣ намуд:

Дар вақти ба алифбои нав гузаронидани ашъори шоир, ҳамон тарзи талаффузи калимаҳоро, ки дар луғатҳо тавсия карда мешуд, асос гирифта шуд. Вале дар рафти кор маълум гардид, ки тарзи талаффузи як миқдор калимаҳои аз истеъмол баромада аз тарафи муаллифони луғатҳо дода нашуда будааст. Як қисми маълуми ин навъ калимаҳо, хушбахтона, ҳанӯз дар шеваҳои забони тоҷик кор фармуда мешудаанд. Коллектив дар амалиёти худ аз ин имконият низ истифода намуд. Инчунин ба мувофиқати вазн ва қофияи байни байтҳо, ки яке аз роҳҳои асосии ба ғалат роҳ надодан мебошад, диққати махсус дода шуд. Ниҳоят ба алоқаҳои маънавӣ-мантиқии байни калима ва ибораҳои шеърӣ ҳамеша диққати махсус додан рост омад.

Бо ин мо, албатта, тамоми душвориҳои мавҷударо барҳам дода тавонистаем, гуфта наметавонем. Лекин чорабиниҳои зикршуда, чи навъе ки маълум аст, воситаҳои беҳтарини барҳам додани чунин душвориҳо мебошанд, ки бо диққат гузаронида шудани онҳо, ба фикри ман, дар масъалаи ба хубӣ анҷом ёфтани кори коллектив кӯмаки намоёне расонидааст.

Абдулғанӣ Мирзоев

www.sattor.com

РӮИХАТИ

АЛОМАТҲОИ ШАРТӢ, КИ ДАР НАШРИ ОСОРИ БОҚИМОНДАИ АБӮ АБДУЛЛО ҶАЪФАР БИННИ МУҲАММАД РӮДАКӢ (ҶИЛДИ I „ҶАШННОМАИ РӮДАКӢ“) КОР ФАРМУДА ШУДААСТ

А — С. Айнӣ. Устод Рӯдакӣ, Сталинобод, соли 1940.

Д — «Донишномаи Қадархон», таълифи Ашраф бинни Шарафул-музаккир Ал-Форуқӣ, таърихи таълиф зилҳиҷҷаи 807 ҳиҷрӣ (моҳи июли соли 1404), соли китобат 811 ҳиҷрӣ, маҳалли китобат шаҳри Бухоро. Ин нусха дар таҳти рақами С-324—2573 бо унвони «Луғати паҳлавӣ» дар фонди дастхатҳои шарқии АФ Озарбойҷон нигоҳ дошта мешавад.

Л — Дастхати рақами 941, нусхаи китобхонаи факультети Шарқшиносии Университети Давлатии Ленинград.

М — «Мадор-ул-Афозил», таълифи Оллоҳдод Файзӣ бинни Асадул-уламо Алишер Ас-сарҳиндӣ. Асар дар соли 1001 ҳиҷрӣ (1593—94) таълиф гардидааст. Ду нусхаи ин асар дар таҳти рақамҳои 544, 1998 дар фонди дастхатҳои АФ Тоҷикистон нигоҳ дошта мешавад.

Т — «Тарҷумон-ул-Балоға», таълифи Ар-родуёнӣ, аз осори адабии асри XI, нашри Аҳмад Оташ, Стамбул, соли 1949.

Ф — «Фарҳангнома», таълифи Ҳусайни Вафоӣ. Асар дар соли 933 ҳиҷрӣ (1526—27) таълиф гардидааст. Як нусхаи он дар таҳти рақами 208 дар фонди дастхатҳои шарқии АФ Тоҷикистон нигоҳ дошта мешавад.

Ӯ — «Тӯҳфат-ул-Аҳбоб», таълифи Ҳофизи Ӯбаҳӣ, аз сарчашмаҳои асри XV, нусхаи фонди дастхатҳои шарқии Институти шарқшиносии АФ Ӯзбекистон, рақами 1436.

www.sattor.com

ҚИСМИ I

Қасидаҳои комили то давраи мо расидаи Рӯдакӣ

100767

1958 № 1474
Таджик. ССР

ШИКОЯТ АЗ ПИРӢ

Маро бисуду фурӯ рехт ҳар чи дандон буд,
Набуд дандон, ло-бал чароғи тобон буд.
Сапеду симзада буд, дурру марҷон буд,
Ситораи саҳарӣ буду қатра[1] борон буд.
Яке намонд кунуд з-он, ҳама бисуду бирехт,
Чӣ наҳс буд?—Ҳамоно ки наҳси кайвон буд.
На наҳси кайвон буду на рӯзгори дароз,
Чӣ буд ман-т[2] бигӯям: қазои яздон буд.
Ҷаҳон ҳамеша чу чашмест[3], гирду гардон аст,
Ҳамеша, то бувад, оин[4] гирдгардон буд.
Ҳамон, ки дармон бошад, ба ҷои дард шавад,

---

[1] А: қатри
[2] рост.
[3] чунин аст.
[4] оин-ш.

Ва боз[1] дард ҳамон, к-аз нахуст дармон буд.
Куҳан кунад ба замоне ҳамон куҷо нав буд,
Ва нав кунад ба замоне ҳамон ки хулқон буд.
Басо шикаста биёбон, ки боғи хуррам буд[2],
Ва боғи хуррам гашт, он куҷо биёбон буд.
Ҳаме чӣ донӣ, эй моҳрӯи мушкинмӯй[3]
Ки ҳоли банда аз ин пеш бар[4] чӣ сомон буд?
Ба зулфи чавгони нозаш ҳаме кунӣ ту бад-ӯ,
Надидӣ он гаҳ ӯро, ки зулфчавгон буд.
Шуд он замона, ки рӯяш ба сони дебо буд,
Шуд он замона, ки рӯяш ба сони[5] қатрон буд.
Чунон ки хубии меҳмону дӯст[6] буд азиз,
Бишуд ки боз наёмад азиз меҳмон буд.
Басо нигор, ки ҳайрон будӣ бад-ӯ дар чашм,
Ба рӯи ӯ дари чашмам ҳамеша ҳайрон буд.
Шуд он замона, ки ӯ шод буду хуррам буд,
Нишоти ӯ ба фузун буду бими нуқсон буд[7].
Ҳаме хариду ҳаме сахт[8] бешумор дирам,
Ба шаҳр ҳар ки яке турки норпистон буд.
Басо канизаки некӯ, ки майл дошт бад-ӯ,
Ба шаб зи ёрии ӯ назди ҷумла пинҳон буд.
Ба рӯз чунки наёраст шуд ба дидани ӯ,
Наҳиби хоҷаи ӯ буду бими зиндон буд.

---

[1] Чу боз.
[2] гашт.
[3] ғолиямӯй, ғолиябӯй.
[4] пештар.
[5] А. ранги.
[6] дар асл «меҳмондӯст».
[7] Нишоти ӯ ба фузуну ғамам ба нуқсон буд.
[8] рехт, сохт.

www.sattor.com

Набиди равшану дидори хубу рӯи латиф,
Агар гарон буд[1], зӣ ман ҳамеша арзон буд.
Дилам хизонаи пурганҷ буду ганҷи сухан,
Нишони[2] номаи мо[3] мӯҳру шеър унвон буд.
Ҳамеша шоду надонистаме, ки ғам чӣ бувад,
Дилам нишоту тарабро фарох майдон буд.
Басо дило, ки ба сони ҳарир карда[4] ба шеър,
Аз он сипас, ки ба кирдори сангу сандон буд.
Ҳамеша чашмам зӣ[5] зулфакони чобук буд,
Ҳамеша гӯшам зӣ мардуми[6] сухандон буд.
Иёл на[7], зану фарзанд на[7], маунат на[7],
Аз ин ситам ҳама[8] осуда буду осон буд.
Ту Рӯдакиро, эй моҳрӯ[9], ҳаме бинӣ,
Бад-он замона надидӣ, ки ин чунинон[10] буд.
Бад-он замона надидӣ, ки дар ҷаҳон[11] рафтӣ,
Сурӯдгӯён гӯӣ[12] ҳазордастон буд.
Шуд он замон, ки ба ӯ унси родмардон буд,
Шуд он замона, ки ӯ пешкори[13] мирон буд.

---

[1] будӣ.
[2] Ба сони.
[3] А: ман.
[4] кард.
[5] з-ин.
[6] А: з-ин мардумон
[7] не.
[8] А: танам.
[9] муғ кунун.
[10] з-ин хасисон, дар Хуросон.
[11] зи чаман, дар чаман.
[12] А: гуфтӣ.
[13] пешгоҳ.

Ҳамеша шеъри варо[1] зӣ мулук девон аст,
Ҳамеша шеъри варо зӣ мулук девон буд.
Шуд он замона, ки шеъраш ҳама[2] ҷаҳон бинвишт[3]
Шуд он замона, ки ӯ шоири Хуросон[4] буд.
Куҷо ба гетӣ будаст номвар деҳқон,
Маро ба хонаи ӯ сим буду ҳамлон буд.
Қиро бузургию неъмат зи ину он будӣ,
Варо[5] бузургию неъмат зи оли Сомон буд.
Бидод мири Хуросон-ш чил ҳазор дирам[6],
Дар-ӯ[7] фузунии як панҷ мири Мокон[8] буд.
Зи авлиёш пароканда низ ҳашт[9] ҳазор,
Ба ман расид, бад-он вақт ҳоли хуб он буд.
Чу мир дид сухан, дод доди мардии хеш[10],
Зи авлиёш чунон, к-аз амир фармон буд.
Кунун замона дигар гашту ман дигар гаштам,
Асо биёр, ки вақти асову анбон буд.

---

1 маро.
2 Шеъри варо.
3 А: бишнуфт.
4 хиромон.
5 маро.
6 Бидод амири Хуросон чиҳил ҳазор дирам.
7 в-аз он.
8 покон.
9 шаст.
10 Чу мир доди сухан дид, роди мардии хеш.
Чу мир дид сухан, дод роди мардии хеш.

www.sattor.com

ҚИСМИ II

Ашъори ошиқона, қитъаҳо ва абьёти пароқандаи баҳамалоқаманд (аз қасида, марсия ва амсоли инҳо)

3—2602

www.sattor.com

Зиҳӣ фузуда ҷамоли ту зебу ороро,
Шикаста сунбули зулфи ту мушки сороро.
Қасам бар он дили оҳан хӯрам, ки аз сахтӣ,
Ҳазор тарҳ ниҳодаст санги хороро.
Ки аз ту ҳеҷ мурувват тамаъ намедорам,
Ки кас надида зи сангиндилон мадороро.
Ҳазор бор худоро шафеъ меорам,
Вале чӣ суд, чу ту нашнавӣ «худоро»-ро.
Чу Рӯдакӣ ба ғуломӣ агар қабул кунӣ[1],
Ба бандагӣ написандад ҳазор Дороро[2].

---

1 Чу Рӯдакӣ ба ғуломӣ қабул агар накунӣ.

2 Дар бораи ба Рӯдакӣ таллуқ доштани ин ғазал шубҳа кардаанд. **Аз ҷумла,** С. Нафисӣ гарчанде онро ба қатори мероси адабии Рӯдакӣ дохил мекунад, вале дар поварақии китоби худ (ч. III, саҳ. 966) «шак дорам, ки,—мегӯяд,—ин ғазал аз Рӯдакӣ бошад».

Дило то кай ҳамеҷӯӣ манеро,
Чӣ кӯбӣ беҳуда сард оҳанеро!
Дилам чун арзане, ишқи ту кӯҳе,
Чӣ сой зери кӯҳе арзанеро?
Биё инак нигаҳ кун Рӯдакиро,
Агар бечон равон хоҳӣ танеро[1].

1 С. Нафисӣ дар бораи ба Рӯдакӣ тааллуқ доштани ин ғазал низ шубҳа мекунад.

www.sattor.com

Ҷаҳон ин асту чунин аст то буд[1],
Ва ҳамчунин бувад, инанд ёро.
Ба як гардиш ба шоҳаншоҳӣ орад,
Диҳад дайҳиму тоҷу гӯшворо[2].
Аз он ҷони ту лахте чун лазарда[3],
Супурда зери пой-андар сипоро.

1 Ф: Ҷаҳон ин асту чунин то бува.

2 Ф: тахту гӯшвораш.

3 Дар асл чунин аст ва тасҳеҳи он мумкин нашуд, зеро калимаи «лазарда» дар ҳеҷ ҷое дучор нашудааст. С. Нафисӣ ба тасҳеҳи Хусравӣ розӣ нест (ҷ. III, саҳ. 967) ба фикри ӯ калимаи боло шояд «супурда» ва «фасурда» бошад.

www.sattor.com

Пӯпак[е] дидам ба ҳаволии Сарахс,
Бонгак барбурда ба абр-андаро.
Чодараке дидам рангин бар ӯ,
Ранг басе гуна бар он чодаро.

www.sattor.com

Ҷаҳоно, чӣ бинӣ ту аз баччагон,
Ки гаҳ модарӣ, гоҳ модандаро[1].
На позер бояд[2] туро, на сутун,
На деворхишту на з-оҳан даро.

1 Ф: Ҷаҳоно чунинӣ ту бо бачагон,
Гаҳе модарӣ гоҳ морандаро.
2 Монад.

www.sattor.com

Ќас фиристод ба сар-андар айёр маро[1],
Ќи макун ёд ба шеър-андар бисьёр маро.
В-ин[2] фижаҳ пир зи баҳри ту маро хор гирифт,
Бираҳонод аз-ӯ[3] эзиди ҷаббор[4] маро[5].

[1] ба шаб дилбари айёр маро.
[2] Ф: Эй.
[3] Ф: зи ту.
[4] додор.
[5] М: Бираҳод аз бари ӯ эзиди ҷаббор маро.

www.sattor.com

Омад баҳори хуррам бо рангу бӯи тиб,
Бо сад ҳазор нузҳату ороиши аҷиб.
Шояд ки марди пир бад-ин гаҳ шавад ҷавон,
Гетӣ бадал ёфт шабоб аз паи машиб.
Чархи бузургвор яке лашкаре бикард,
Лашкар-ш — абри тираву боди сабо — нақиб.
Наффот — барқи равшану тундур-ш — таблзан,
Дидам ҳазор хайлу надидам чунин муҳиб.
Он абр бин, ки гирьяд чун марди сӯгвор,
В-он раъд бин, ки нолад чун ошиқи каиб.
Хуршедро зи абр диҳад рӯй гоҳ-гоҳ[1],
Чун он ҳисорие[2], ки гузар дорад аз рақиб.
Як чанд рӯзгор ҷаҳон дардманд буд,
Беҳ шуд, ки ёфт бӯи суман бодро табиб[3].
Борони мушкбӯй биборид нав ба нав,
В-аз барф[4] баркашид[5] яке ҳуллаи қасиб.
Кунҷе, ки барф пеш[6] ҳаме дошт гул гирифт,
Ҳар ҷӯяке, ки хушк ҳаме буд шуд ратиб.

[1] гоҳ на.
[2] ҳисорае.
[3] сumanро даво табиб.
[4] бар-ш.
[5] бар бар-ш даркашид.
[6] барфтӯда.

www.sattor.com

*

Тундур миёни дашт ҳаме бод бардамад,
Барқ аз миёни абр ҳаме баркашад қазиб.
Лола миёни кишт бихандад ҳаме зи дур,
Чун панҷаи арӯс ба ҳинню шуда хазиб.
Булбул ҳаме бихонд дар шохсори бед,
Сор аз дарахти сарв мар ӯро шуда муҷиб.
Сулсул ба сарвбун-бар бо нағмаи куҳан[1],
Булбул ба шохи гул-бар бо лаҳнаки ғариб.
Акнун хӯред бодаву акнун зиед шод,
К-акнун барад насиб ҳабиб аз бари ҳабиб[2].
Соқӣ гузин бодаву[3] май хӯр ба бонги зер,
К-аз кишт сор ноладу аз боғ андалиб.
Ҳар чанд навбаҳори ҷаҳон аст ба чашм хуб,
Дидори хоҷа хубтар — он[4] меҳтари ҳасиб.
Шеби[5] ту бо фарозу фарози ту бо нишеб,
Фарзанди одамӣ ба ту андар ба шибу тиб[6].
Дилӣ ту рижу ком бад-ӯ андарун басе,
Бо ридакони мутриб будӣ ба фарру зеб.

---

[1] Л: неъмати сухан.

[2] К-акнун барад ҳабиб насиб аз бари ҳабиб.

[3] Л: сабзаву.

[4] эй.

[5] Дар асл «нишеб» аст, вале дар вазн мувофиқ намеояд. Дар яке аз нусхаҳои истифодабурдаи С. Нафисӣ (ч. III, саҳ. 971) «шеб» омадааст, ки ба вазн мувофиқ меояд.

[6] Ф: Фарзанди одамӣ натавонад зи шебу тиб.

www.sattor.com

Гули садбаргу мушку анбару себ,
Ёсумини сапеду мӯрди базеб.
Ин ҳама яксара тамом шудаст,
Назди ту, эй бути мулукфиреб.
Шаби ошиқ-т[1] лайлатулкадр аст,
Чун ту берун кунӣ рух аз чилбеб.
Ба ҳиҷоб андарун шавад хуршед,
Гар ту бардорӣ аз ду лола ҳиҷеб.
В-он занахдон ба себ монад рост,
Агар аз мушк хол дорад себ.

[1] ушшоқ.

www.sattor.com

Ин чаҳон поку хубкирдор аст,
Он шиносад, ки дил-ш бедор аст.
Некии ӯ ба ҷойгоҳи бад аст,
Шодии ӯ ба ҷои тимор аст.
Чи нишинӣ бад-ин чаҳон ҳамвор,
Ки ҳама кори ӯ на хамвор аст.
Дониши ӯ на хубу чеҳраш[1] хуб,
Зиштирдору хубдидор аст.

[1] чаҳдаш

www.sattor.com

Чун теғ ба даст орӣ, мардум натавон кушт,
Наздики худованд бадӣ нест фаромушт.
Ин теғ на аз баҳри ситамгорон карданд,
Ангур на аз баҳри набиз аст ба чархушт.
Исо ба раҳе дид яке кушта фитода,
Ҳайрон шуду бигрифт ба дандон сари ангушт.
Гуфто, ки: «Киро куштӣ, то кушта шудӣ зор?
То боз, кӣ ӯро бикушад он, ки туро кушт»?
Ангушт макун ранча ба даркӯфтани кас,
То кас накунад ранча ба даркӯфтанат мушт[1].

[1] Ин шеър ба Носири Хусрав низ нисбат дода мешавад ва дар «Девони Носири Хусрав» (чопи Теҳрон, саҳ. 500) дохил карда шудааст, вале Нафисӣ бо як қатор далелҳо онро аз они Рӯдакӣ мешуморад.

www.sattor.com

Ин ҷаҳон поку хубкирдор аст,
Он шиносад, ки дил-ш бедор аст.
Некии ў ба ҷойгоҳи бад аст,
Шодии ў ба ҷои тимор аст.
Чи нишинӣ бад-ин ҷаҳон ҳамвор,
Ки ҳама кори ў на ҳамвор аст.
Дониши ў на хубу чеҳраш[1] хуб,
Зишткирдору хубдидор аст.

[1] ҷаҳдаш

www.sattor.com

Чун теғ ба даст орӣ, мардум натавон кушт,
Наздики худованд бадӣ нест фаромушт.
Ин теғ на аз баҳри ситамгорон карданд,
Ангур на аз баҳри набиз аст ба чархушт.
Исо ба раҳе дид яке кушта фитода,
Ҳайрон шуду бигрифт ба дандон сари ангушт.
Гуфто, ки: «Киро куштӣ, то кушта шудӣ зор?
То боз, кӣ ӯро бикушад он, ки туро кушт»?
Ангушт макун ранҷа ба даркӯфтани кас,
То кас накунад ранҷа ба даркӯфтанат мушт[1].

---

[1] Ин шеър ба Носири Хусрав низ нисбат дода мешавад ва дар «Девони Носири Хусрав» (чопи Теҳрон, саҳ. 500) дохил карда шудааст, вале Нафисӣ бо як қатор далелҳо онро аз они Рӯдакӣ мешуморад.

www.sattor.com

Ин чаҳон поку хубкирдор аст,
Он шиносад, ки дил-ш бедор аст.
Некии ӯ ба ҷойгоҳи бад аст,
Шодии ӯ ба ҷои тимор аст.
Чи нишинӣ бад-ин чаҳон ҳамвор,
Ки ҳама кори ӯ на ҳамвор аст.
Дониши ӯ на хубу чеҳраш[1] хуб,
Зишткирдору хубдидор аст.

[1] ҷаҳлаш

www.sattor.com

Чун теғ ба даст орӣ, мардум натавон кушт,
Наздики худованд бадӣ нест фаромушт.
Ин теғ на аз баҳри ситамгорон карданд,
Ангур на аз баҳри набиз аст ба чархушт.
Исо ба раҳе дид яке кушта фитода,
Ҳайрон шуду бигрифт ба дандон сари ангушт.
Гуфто, ки: «Киро куштӣ, то кушта шудӣ зор?
То боз, кӣ ӯро бикушад он, ки туро кушт»?
Ангушт макун ранҷа ба даркӯфтани кас,
То кас накунад ранҷа ба даркӯфтанат мушт[1].

[1] Ин шеър ба Носири Хусрав низ нисбат дода мешавад ва дар «Девони Носири Хусрав» (чопи Теҳрон, саҳ. 500) дохил карда шудааст, вале Нафисӣ бо як қатор далелҳо онро аз они Рӯдакӣ мешуморад.

www.sattor.com

Он саҳни чаман, ки аз дами дай,
Гуфтӣ дами гург ё паланг аст.
Акнун зи баҳори монавитабъ,
Пурнақшу нигор ҳамчу Жанг[1] аст.
Бар киштии умр такья кам кун,
К-ин Нил нишимани наҳанг аст.

[1] Жанг — номи китоби Монӣ.

www.sattor.com

Ба сарои сипанҷ меҳмонро —
Дил ниҳодан ҳамешагӣ на равост.
Зери хок-андарун-т бояд хуфт,
Гар чи акнун-т хоб бар дебост.
Бо касон буданат чи суд кунад,
Ки ба гӯр-андарун шудан танҳост.
Ёри ту зери хок мӯру магас,
Чашм бикшо бубин, кунун пайдост.
Он ки зулфайну гесуят пирост,
Гар чи динор ё дирам-ш баҳост,
Чун туро дид зардгуна шуда,
Сард гардад дилаш на нобиност.

www.sattor.com

Рӯдакӣ чанг баргирифту навохт,
Бода андоз к-ӯ суруд андохт.
В-он ақиқин[1] мае, ки ҳар ки бидид,
Аз ақиқи гудохта нашнохт.
Ҳарду як гавҳаранд, лек ба табъ,
Ин биёфсурду он дигар бигдохт.
Нобисуда ду даст рангин кард,
Ночашида ба торак-андар тохт.

1 Ў: ақиқе.

www.sattor.com

Замона панде озодвор дод маро,
Замона чун нигарӣ, сар ба сар ҳама[1] панд аст.
Ба рӯзи неки касон, гуфт, то ту ғам нахӯрӣ[2],
Басо касо, ки ба рӯзи ту орзуманд аст.
Замона гуфт маро: «Хашми хеш дор нигоҳ,
Киро забон на ба банд аст, пой дар банд аст».

[1] замонаро чу нақӯ бингарӣ ҳама
[2] гуфт: «ғам махӯр зинҳор».

www.sattor.com

Мурғ дидӣ, ки бачча з-ӯ бибаранд,
Чон-човон дуруст чунон аст¹ аст.
Боз чун барггирифт парда зи рӯй,
Кардадашону пуштчалгон аст.

¹ Ж. чун.

www.sattor.com

Бо хирадуманд[1] бевафо бувад ин бахт,
Хештан хешро бикӯш ту як лахт.
Худ хӯру худ деҳ кучо набуд пушаймон,
Ҳар ки бидоду бихӯрд аз он чи, ки билфахт.

[1] хирадманд.

www.sattor.com

Мехр мафған бар ин сарои сипанч,
Қ-ин чаҳон пок бозии найранч.
Неки ӯро фасонаворе шав,
Бади ӯро камар-т сахт битанч.

www.sattor.com

ДАР МАРСИЯИ АБУЛҲАСАНИ МУРОДӢ

Мурд Муродӣ на ҳамоно ки мурд,
Марги чунон хоча на корест хурд.
Ҷони гиромӣ ба падар боз дод,
Қолбуди тира ба модар супурд.
Они малак бо малак рафт, боз,
Зинда кунун шуд, ки ту гӯӣ бимурд.
Коҳ набуд ӯ, ки ба боде парид[1],
Об набуд ӯ, ки ба сармо фусурд.
Шона набуд ӯ, ки ба мӯе шикаст,
Дона набуд ӯ, ки заминаш фушурд.
Ганҷи заре буд дар ин хокдон,
К-ӯ ду ҷаҳонро ба ҷаве мешумурд.
Қолиби хокӣ сӯи хоке фиганд,
Ҷону хирад сӯи самовот бурд.
Ҷони дувумро[2], ки надонанд халқ,
Мисқалае карду[3] ба ҷонон[4] супурд.
Соф буд омехта бо дурди май,
Бар сари хум рафту[5] ҷудо шуд зи дурд.

[1] бирафт.
[2] ҷону дилам он.
[3] муклата гӯем.
[4] ба яздон.
[5] бар сари хам рафту.

www.sattor.com

Дар сафар афтанд ба хам, эй азиз,
Марвазию розию румию курд,
Хонаи худ боз равад ҳар яке,
Атлас кай бошад ҳамтои бурд.
Хомуш[й] кун чун нуқат еро малак,
Номи ту аз дафтари гуфтан сутурд

www.sattor.com

Сарсари ҳаҷри ту, эй сарви баланд,
Решаи умри ман аз бех биканд.
Пас чаро бастаи ӯям ҳама умр,
Агар он зулфи дуто нест[1] каманд?
Ба яке ҷон натавон кард суол,
Қ-аз лаби лаъли ту як бӯс ба чанд.
Бифганад оташ андар дили ҳусн,
Он чи ҳиҷрони ту[2] аз сина фиганд.

[1] дутоест.
[2] ҳиҷрон бувад.

www.sattor.com

Шод зй бо сиёҳчашмон[1] шод,
Ки ҷаҳон нест ҷуз фасонаву бод.
З-омада шодмон бибояд буд[2],
В-аз[3] гузашта накард бояд ёд.
Ману[4] он ҷаъдмӯи голиябӯй,
Ману он моҳрӯи ҳурнажод.
Некбахт он касе[5], ки доду бихӯрд,
Шӯрбахт он, ки ӯ нахӯрду надод.
Боду абр аст ин ҷаҳон афсӯс[6],
Бода пеш ор, ҳарчи бодо-бод!

---

[1] Ў: сияҳчашмон.
[2] шодмона бояд буд; Ў: набояд буд.
[3] Ў: аз.
[4] Ў: мону.
[5] Ў: некбахт аст он.
[6] ҷаҳони фусун.

www.sattor.com

Чаҳор чиз мар озодаро зи ғам бихарад[1]
Тани дурусту хӯи неку номи неку хирад.
Ҳар он ки эздаш ин ҳар чаҳор рӯзӣ кард,
Сазад, ки шод зияд ҷовидону ғам нахӯрад.

[1] А: бихрад

www.sattor.com

Малико, ҷашни меҳргон омад!
Ҷашни шоҳону хусравон омад!
Хаз ба ҷои мулҳаму хиргоҳ,
Бадали боғу бӯстон омад.
Мӯрд ба ҷои савсан омад боз,
Май ба ҷои арғувон омад.
Ту ҷавонмарду давлати ту ҷавон,
Май ба бахти ту ҷавон омад.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

www.sattor.com

Меҳтарони ҷаҳон ҳама мурданд,
Маргро сар ҳама[1] фурӯ карданд.
Зери хок андарун шуданд онон,
Ки ҳама кӯшкҳо бароварданд.
Аз ҳазорон ҳазор неъмату ноз[2],
На ба охир[3] ба ҷуз[4] кафан бурданд.
Буд аз неъмат он чи пӯшиданд,
В-он чи доданду он чиро хӯрданд.

---

[1] хаме.
[2] ҷоҳ.
[3] рӯзи охир.
[4] ҷуз аз.

www.sattor.com

ДАР МАДҲИ НАСР БИННИ АҲМАД

Ҳотами Той туй андар сахо,
Рустами Дастон туй андар набард.
Не, ки Ҳотам нест бо ҷуди[1] ту род,
Не, ки Рустам нест дар ҷанги[2] ту мард.

[1] дар ҷудӣ
[2] боли.

www.sattor.com

Зулфи туро чим кӣ кард, он ки ӯ,
Холи туро нуктаи он чим кард.
В-он[1] даҳани танги ту гӯй касе,
Донакаке нор ба ду ним кард.

[1] аз

www.sattor.com

То кай гӯӣ ки аҳли гетӣ[1]
Дар ҳастию нестӣ лаиманд.
Чун ту тамаъ аз ҷаҳон буридӣ,
Донӣ, ки ҳама ҷаҳон кариманд[2].

---

[1] олам.

[2] Ин қитъа, ҳамон навъе ки Саид Нафисӣ мегӯяд, аз тарафи муаллифи «Субҳи Гулшан» ба Ашрафии Саид Ҳасани Самарқандӣ низ нисбат дода мешавад.

www.sattor.com

Май орад шарафи мардумӣ падид,
Озода нажод[1] аз дирам харид.
Май озода падид орад аз бадасл,
Фаровон ҳунар аст андарин набид.
Ҳар он гах, ки хӯрӣ май, хуш он гаҳ аст,
Хоса чу гулу ёсуман дамид.
Басо ҳисни баландо, ки май кушод,
Басо курраи навзин, ки бишканид.
Басо дун-бахило, ки май бихӯрд,
Каримӣ ба ҷаҳон дарпароканид.

---

[1] туро.

www.sattor.com

Ҳар кӣ сар аз панди шаҳриёр бупечид,
Пои тараброро ба доми курм дарафганд.
Кист ба гетӣ хамирмояи идбор,
Он ки ба иқболи ӯ набошад хурсанд.
Ҳар кӣ нахоҳад ҳаме кушоиши кораш,
Гӯ: «Бишаву дасти рӯзгор фурӯ банд!»
Эй малак, аз ҳоли дӯстон-ш ҳаме ноз,
Эй фалак, аз ҳоли душманон-ш ҳаме ханд.
Охири шеър он кунам, ки аввал гуфтам,
Дер зиёд он бузургвор худованд!

www.sattor.com

Гули дигар ранг ба гулистон оянд,
Вораҳа бозу ӯргинон оянд,
Варш оар гулшаноту шӯълаи он,
Шӯълаи жолаҳо* ажиоп оянд.

* [illegible]

www.sattor.com

Равон зи дидаи афлокиён шавад Ҷайҳун,
Нисоли тират агар қабзаи камон лесад.
Ба хокхуфтаи тири ту аз ҳаловати захм,
Забон бароварду захмро даҳон лесад.

www.sattor.com

Агар чи узр басе буд рӯзгор набуд,
Чунон-к буд ба ночор хештан бахшуд.
Худойро бисутудам, ки кирдигори ман аст,
Забонам аз ғазалу мадҳи бандагон-ш насуд[1].
Ҳама ба тунбалу банд аст боз гаштани ӯ,
Шаранг нушомеғ асту рӯй — зарандуд.
Бунафшаҳои тарӣ[2] хел-хел сар бар кард,
Чу оташе, ки ба гӯгирд бардавид кабуд.
Биёру ҳон[3] бидеҳ он офтоб к-аш бихӯрӣ[4],
Зи лаб фурӯ шаваду аз рухон бароянд зуд.

---

[1] насуд — шакли мухтасари «наосуд» мебошад.
[2] тараб.
[3] биёрахон.
[4] чу хӯрӣ.

www.sattor.com

Хаёли разми ту гар дар дили аду гузарад,
Зи бими теғи ту бандаш ҷудо шавад аз банд.
Зи адли туст ба ҳам бозу саъваро парвоз,
Зи ҳукми туст шабу рӯзро ба ҳам пайванд.
Ба хушдилӣ гузарон баъд аз ин, ки боди аҷал,
Дарахти умри бадандешро зи по афканд.
Ҳамеша, то ки бувад аз замона номи нишон,
Мудом то ки бувад гардиши сипеҳри баланд,
Ба базми айшу тараб бод некхоҳи ту шод,
Ҳасуди ҷоҳи ту боло зи ғусса зору нажанд!

www.sattor.com

Ҷаҳон ба коми худованд боду дер зиёд!
Бар-ӯ ба ҳеч ҳаводис замона даст малод.
Дуруст рост кунод ин масал худой варо,
Агар бубаст яке дар, ҳазор дар бикшод.
Худои арш ҷаҳонро чунин ниҳод ниҳод,
Ки гоҳ мардум шодону, гаҳ бувад ношод.

. . . .

Худой чашми бад аз мулки ту бигардонод.

www.sattor.com

Дарьё ду чашму оташ бар дил[1] ҳаме физояд,
Мардум миёни дарьё, оташ чигуна шояд[2]?!
Нешн[3] наҳанг дорад дилро ҳаме ҳасояд,
Надҳам[4], ки ногуворад к-эдун на хурд[5] хояд.

[1] бар дил оташ.
[2] бояд.
[3] беашк; Д: бешак.
[4] биддам; Д: тарсам.
[5] зи хурд.

www.sattor.com

Анде ки амири мо боз омад пирӯз,
Марг аз паси диданш раво бошаду шояд.
Пиндошт ҳаме ҳосил, к-ӯ боз наёяд[1],
Боз омад то ҳар шафаке жож нахояд[2].

[1] н-ояд эч.
[2] бихояд.

www.sattor.com

Низ або некувон намоядат чанг, фанд,
Лашкари фарьёд не хоста, не судманд.
Қанд чудо кун аз-ӯ, дур шав аз заҳри данд,
Ҳар чӣ ба охир беҳ аст чони туро он писанд.

www.sattor.com

Дареғ миддати чун зар(р)у обдор-ғазал,
Ки чобукиш наёяд-ҳаме ба лафз падид.
Асоси табъ саноист, бал қавитар аз он,
Зи олати сухан омад-ҳаме ҳама мопид.

www.sattor.com

ДАР МАДҲИ ВАЗИР АБУ-Т-ТАЙИБ ТОҲИРИ МУСЪАБӢ

Маро ҷуди ӯ тоза дорад-ҳаме,
Магар ҷудаш[1] абр асту ман[2] киштзор.
Магӯ як сӯ афган, ки худ ҳамчунин[3],
Бияндешу дида[4] хирад баргумор.
Або барқу бо ҷастани соиқа,
Або ғул-ғули раъд дар кӯҳсор.
На моҳи Сиёмӣ, на моҳи фалак,
Қи инат[5] ғуломасту он пешкор[6]
На чун пури мири Хуросон, ки ӯ
Аторо нашаста бувад кирдигор.

---

[1] ҷуд.
[2] абрест ман.
[3] Нигаҳ як сӯ афган ба худ ҳамчунин.
[4] диду, чашм.
[5] ин аст, ин як.
[6] Қи ин чун ғулом асту он чун радак.

www.sattor.com

Нигорино, шунидастам, ки гохи[1] мехнату рохат,
Се пироҳан салаб будаст Юсуфро ба умр-андар.
Яке аз кайд[2] шуд пурхуи, дувум шуд чок аз тӯхмат[3]
Савум Яъқубро аз бӯи равшан гашт[4] чашми тар.
Рухам монад бад-он аввал, дилам монад бад-он сонӣ[5]
Насиби ман шавад дар васл он пироҳани дигар[6].

---

1 андар.

2 дар чох.

3 дар мехнат. Инчунин ба ин шакл: яке аз кайд шуд пора, яке аз макр шуд пурхуи.

4 кард.

5 Дилам монад бад-он аввал, рухам монад бад-он сонӣ.

6 Насими васли ту монад бад-он пироҳани дигар.

www.sattor.com

Ба даври адли ту дар зери чархи миноӣ,
Чунон гурехт зи даҳри дуранг ранги[1] футур,
Ки боз шона кунад ҳамчу бод сунбулро,
Ба неши чангали хунрез тораки усфур.

[1] занги.

www.sattor.com

509 Чокаронат ба гаҳи разм чу хайётонанд,
Гарчи хайёт наянд, эй малики кишваргир!
Ба гази[1] найза қади хасми ту мепаймоянд,
То бибурранд ба шамшеру бидӯзанд ба тир.

---

1 ба гаҳи.

www.sattor.com

Вақти шабгир бонги нолаи зир,
. . . .
Дӯсто он хурӯши барбатбу[1]
Хуштар ояд ба гӯшам аз такбир.
Зории зеру ин мадори шигифт,
Гар зи дашт андароварад нахчир.
Тани ӯ тир на, замон ба замон
Ба дил-андар ҳаме гузорад тир.
Гоҳ гирьёну гаҳ бинолад зор,
Бомдодону рӯз то шабгир.
Он забоновару забонаш на,
Хабари ошиқон кунад тафсир.
Гоҳ девонаро кунад ҳушьёр,
Гаҳ ба ҳушьёр бар ниҳад занҷир[2].

---

[1] барбати ту.

[2] Ин қитъаи фасеҳ, чи навъе ки С. Нафисӣ қайд мекунад, дар ҳеҷ як аз сарчашмаҳо ба номи Рӯдакӣ наёмадааст ва танҳо дар рисолаи «Ихвон-ус-Сафо» меояд. Азбаски ин рисола дар миёнаҳои асри IV ҳиҷрӣ таълиф шудааст, бояд ба яке аз шоирони он аср тааллуқ дошта бошад. Бинобар ин ки қитъа ба сухан ва равиши фикри Рӯдакӣ бисьёр монанд аст, С. Нафисӣ онро ба тариқи эҳтимолӣ аз они Рӯдакӣ дониста ба мероси адабии ӯ дохил кардааст. Мо ҳам бинобар ҳамин сабаб онро дар ин ҷо овардаем.

www.sattor.com

Рак[1] ки бо анд шор бинмой,
Дили ту хуш кунад ба хуш гуфтор.
Бод як чанд бар ту паймояд,
Андар онаш[2] раво шавад бозор.
Лаъли майро зи дурчи хум пур каш[3],
Дар кадунима кун, ба пеши ман ор.

1 Рак маънои бо худ аз хашм сухан гуфтанро дорад, аммо дар ин ҷо маънӣ намедиҳад. Ба фикри С. Нафисӣ, дар нусхаи қайдшуда шояд саҳви котиб роҳ ёфта бошад.

2 Шояд «андар оташ» бошад, ки он маънии дуруст медиҳад.

3 баркаш.

www.sattor.com

Гар шавад баҳри кафи ҳиммати ту мавҷзанон,
В-ар шавад абри сари раъяти ту тӯфонбор,
Бар маволит бипошад ҳама дурру гавҳар,
Бар аодит бибород ҳама шахкосаву хор.

Дарвозу даревоз[1] фурӯ гашту бар омад,
Бим аст, ки якбор фуруд ояд девор.
Он хачш зи гардан-ш даровехта гӯӣ,
Хикест пур аз бода дар-ӯ рехта[2] аз бор.
Он кун, ки дар ин вақт ҳаме кардӣ ҳар сол,
Хаз пӯшу ба кошона рав аз суффаву фарвор[3].

[1] Ф ва М: Девору даревос.
[2] даровехта.
[3] Ф: Он кас ки бад—ин вакт ҳаме кардан ҳар сол,
Хаз пӯш ба кошона шав аз суффаву фарвор.

Эй хоҷа, ин ҳама ки ту бар медиҳӣ шумор,
Бодоми тар[р]у сикню баҳмону бостор.
Мор аст ин ҷаҳону ҷаҳонҷӯй моргир,
Аз моргир мор барорад ҳаме димор[1].

1 Ба зарбулмасали маъруфи тоҷикӣ тамомаи шабоҳат дорад:

Моргирро мор мекушад, обборо об.

www.sattor.com

Дарвозу даревоз[1] фурӯ гашту бар омад,
Бим аст, ки якбор фуруд ояд девор.
Он хачш зи гардан-ш даровехта гӯй,
Хикест пур аз бода дар-ӯ рехта[2] аз бор.
Он кун, ки дар ин вакт ҳаме кардӣ ҳар сол,
Хаз пӯшу ба кошона рав аз суффаву фарвор[3].

[1] Ф ва М: Девору даревос.
[2] даровехта.
[3] Ф: Он кас ки бад—ин вакт ҳаме кардан ҳар сол,
Хаз пӯш ба кошона шав аз суффаву фарвор.

www.sattor.com

Қасеро ки бошад ба дил меҳри Ҳайдар,
Шавад сурхрӯ дар ду гетӣ ба овар.
Аё сарвбун, дар такупӯи онам,
Ки фарғундосо бупечам ба ту бар[1].

[1] Ф: Аё сарви нав дар такпӯй аз онам.
Ки фарғунду рае бупечам ба ту-бар.

www.sattor.com

ДАР МАЗАММАТИ АСПИ ХУД

Бувад аъвару кӯсачу лангу бас ман —
Нашаста бар-ӯ чун кулоғу[1] бар аъвар.

1 «кулоғу» дар луғатҳо дида нашуд. Ба ақидаи Нафисӣ шояд «кулоғе» бошад. Ба ин фикр, дар ҳақиқат, мумкин аст ҳамроҳ шуд.

www.sattor.com

Чархи фалак[1] ҳаргиз пайдо накард,
Чун ту яке сифлату дуну ҷакур
Хоча Абулқосим аз нанги ту,
Бар накунад сар ба қиёмат зи гӯр.

---

1 чарху фалак. Дар Ф низ «чарху фалак» омадааст.

www.sattor.com

Хаме бикуштӣ то дар аду[1] намонд шуҷоъ,
Хаме бидодӣ, то дар вило[2] намонд фақир.
Басо касо ки бара асту фархаша бар хон-ш,
Басо касо ки ҷавин нон хаме наёбад сер[3].
Мубодарат куну хомӯш мабош ҷандино,
Агар-т бадра расонад хаме ба бадри мунир[4].

[1] то зи одамӣ,

[2] бидод то басо касон.

[3] Дар қисми «Абьёти парокандаи» китоби Нафисӣ (ч. III саҳ. 1060) ин байт такроран ин навъ навишта шудааст:

Басо касе ки ҷавин нон хаме наёбад сер
Басо касо ки бара асту фархаша бар хон-ш.

[4] Дар қисми «Абьёти парокандаи» китоби Насифӣ (ч. III, саҳ. 1048) аз дар «Тарҷумонул-балоға» ин байт ба ҳамин шакл навишта шудааст:

Агар-т Бадр расонад хаме ба бадри мунир,
Мубодарат куну хомӯш мабош ҷандино.

www.sattor.com

Зиндагонӣ чи кӯтаҳу чи дароз,
На ба охир бимурд бояд боз.
Ҳам ба чанбар гузор хоҳад буд,
Ин расанро, агар чи ҳаст[1] дароз.
Хоҳӣ андар анову шиддат[2] зӣ,
Хоҳӣ андар амон ба[3] неъмату ноз,
Хоҳӣ андактар аз ҷаҳон бипазир,
Хоҳӣ аз Рай бигир то ба Тароз[4].
Ин ҳама боду буди ту хоб аст,
Хобро ҳукм не, магар ба маҷоз.
Ин ҳама рӯзи марг яксонанд[5],
Нашиносӣ зи ядкигарашон боз.
Ноз агар хубро сазост ба шарт,
Насазад ҷуз туро карашмаву ноз.

---

[1] Агар ҳаст.
[2] меҳнат.
[3] нишоту.
[4] Ҳиҷоз.
[5] Марг агар бинӣ.

www.sattor.com

Рӯй ба меҳроб ниҳодан чӣ суд
Дил ба Бухорову бутони Тароз:
Эзиди мо васвасаи ошиқӣ —
*** Аз ту пазирад, напазирад намоз.

www.sattor.com

Ҳаме баҷоям бо он, ки бар наёяд ҳалқ,
Ва бар наёям бо рӯзгори хурдагурез.
Чу фазли мир Абулфазл бар ҳама маликон,
Чу фазли гавҳару ёқут бар набаҳра башиз.

www.sattor.com

Гар на бадбахтаме маро кӣ фиганд,
Ба яке чоф-чофи зудғарас?
Ӯ маро пеши шер бипсандад[1],
Ман натовам бару нишаста магас.
Гарчи номардум аст, меҳру вафош—
Нашавад ҳеч аз ин дилам яргас[2].

[1] написандад.

[2] Ба ақидаи Саид Нафисӣ, «яргас» ба маънои «худо нигаҳ дорад» аст ва гӯё калимаи «ҳаргиз» аз ҳамин чо будааст.

www.sattor.com

ДАР МАРСИЯИ ШАҲИДИ БАЛХӢ

Корвони Шаҳид рафт аз пеш,
В-они мо рафта гиру меандеш.
Аз шумори ду чашм як тан кам[1],
В-аз шумори[2] хирад ҳазорон беш.
Тӯшаи ҷони хеш[3] аз-ӯ бирабой,
Пеш к-ояд-т марги пойогеш.
Он чи бо ранҷ ёфтишу ба зил[4],
Ту ба осонӣ аз газофа мадеш.
Хеш бегона гардад аз паи суд,
Хоҳӣ он рӯз музд камтар деш,
Гургро кай расад салобати шер[5]?
Бозро кай расад[6] ниҳеби шахеш?

---

[1] як шуд кам.
[2] ҳисоби.
[3] Ф: реш,
[4] Ф: Он чи аз ранҷ ёфтиш ба дил.
[5] маломатишот, маломати шоб.
[6] кай бувад.

www.sattor.com

Рахӣ[1] савору ҷавону тавонгар аз раҳи дур,
Ба хидмат омад некӯсиголу некандеш.
Писанд бошад[2] мар хоҷаро пас аз даҳ сол,
Ки боз гардад пиру пиёдаву дарвеш[3].

[1] зиҳӣ.
[2] ояд.
[3] дилреш.

www.sattor.com

Басо ки маст дар ин хона будаму шодон,
Чунон ки чоҳи ман афзун буд аз амиру мулук.
Кунун ҳамонаму хона ҳамону шаҳр ҳамон,
Маро нагӯй, к-аз чӣ шудаст шодӣ сук.

www.sattor.com

Эй лак, ар ноз хоҳию неъмат,
Гирди даргоҳи ӯ кунӣ лаку пак.
Якча бориду пои ман бифсурд,
Варғ барбанд нахчаро зи фалак[1].

[1] Ф.: Нахчари фалак.

www.sattor.com

З-он май ки гар сиришке аз он дарчаканд ба Нил,
Сад сол маст бошад[1] аз бўи ў наҳанг.
Оху ба дашт[2] агар бихўрад қатрае аз-ў,
Ғуррандашер гардаду н-андешад аз паланг.

---

[1] дамисро маст гардад.
[2] охуи дашт.

www.sattor.com

Ман лаъл пеш ору пеши ман об[1],
708 Ба як даст чому ба як даст чанг.
Аз он май маро деҳ, ки аз акси ӯ,
Чу ёқут гардад ба фарсанг санг.

[1] оф.

www.sattor.com

Касон ки талхии заҳри талаб намедонанд,
Туруш шаванду битобанд рӯ зи аҳли суол,
Туро, ки мешунавӣ, тоқати шунидан нест,
Маро, ки металабам, худ чӣ гуна бошад ҳол?!
Шукуфт[1] лола ту зиғол[2] бишкуфон ки ҳаме,
Ба даври лола ба каф бариҳода беҳ[3] зиғол[4].

[1] шукуфта.
[2] Ф: риғол
[3] дар
[4] М: Раиси лола *бикун бариҳода беҳ риғол.*

www.sattor.com

Чун гусе кардамат ба дастаки хеш,
Гуноҳи хеш бар ту афкандам.
Хона аз рӯи ту тиҳӣ кардам,
Дида аз хуни дил биёгандам.
Аҷаб оид маро зи кардаи хеш,
К-аз дари гирьям ҳаме хандам.

www.sattor.com

Бад[1] нохӯрем бода, ки мастонем,
В-аз дасти некувон май бистонем.
Девонагон беҳушамон хонанд,
Девонагон наем, ки мастонем.

[1] бал.

www.sattor.com

Биё дилу ҷонро ба худованд супорем,
Андӯҳи дираму ғами динор надорем.
Ҷонро зи паи дину диёнат бифурӯшем,
В-ин умри фаноро ба раҳи ғазв гузорем[1].

---

[1] Ин ду байт, чи навъе ки Саид Нафисӣ қайд мекунад, низ дар чопи толаи «Ихвон-ус-Сафо», дар фасли мусиқӣ, омада будааст, бинобар сабаби пеш аз ин зикршуда ва аз ҷиҳати он ки пеш аз шеър ифодаи وقول الشاعر الفارسی меояд С. Нафисӣ, онро ба мероси адабии Рӯдакӣ дохил кардааст. Тарзи ифодаи шеърӣ низ ин фикрро қувват медиҳад.

www.sattor.com

Зайғаме насл пазируфта зи дев,
Оҳуе ном нихода якрон.
Офтобе ки зи чобукқадамӣ,
Бар сари зарра намояд ҷавлон.

www.sattor.com

Ҳон соими наволаи ин сифла мезбон,
З-ин бенамак або бинеҳ ангушт дар даҳон!
Лаб тар макун ба об ки талқ аст дар қадаҳ,
Даст аз кабоб дор, ки заҳр аст тавъамон.
Бо коми хушку бо ҷигари тафта дар гузар,
Эдун ки[1] дар саросари ин сабз гулситон,
Қофур ҳамчу гул чакад аз дӯши шохсор,
Зайбақ чу[2] об бар ҷаҳад аз нофи обдон.

1 эй он ки.
2 ки.

www.sattor.com

Шохе ки ба рӯзи разм аз родӣ[1],
Зарин ниҳад ӯ ба тир дар пайкон.
То куштан ӯ аз он[2] кафан созад,
То хастан ӯ аз он[3] кунад дармон.

---

[1] аз зодӣ, ки озодӣ.
[2] аз-ӯ.
[3] аз-ӯ.

www.sattor.com

Ланги[1] раванда аст[2] гӯш нею суханьёб[3],
74 Гунги[4] фасеҳ аст, чашм нею чаҳонбин[5].
Тезии шамшер дораду равиши мор[6],
Қолбади ошиқону гунаи ғамгин.

[1] он ки.
[2] А: даванда аст.
[3] суханбоб.
[4] лол.
[5] Гунгу фасеҳ асту чашм нею чаҳонбин.
[6] бод.

www.sattor.com

Ёд кун зер-т-андаруи тапшӯй,
Ту бар-ӯ[1] хор хобида ситон.
Чаъди муён-т чаъд канда-хаме,
Бибурила баруни ту пистон.
Пири фартут[2] гашта будам сахт,
Давлати ӯ маро бикард чавон[3].

[1] кӯ, бирав.
[2] пиру фартут.
[3] Ӯ: Бозгаштам ба рӯзи барной.

www.sattor.com

Яхча меборид аз абри сиёх,
Чун ситора бар замин аз осмон.
Чун бигардад пои ӯ аз пои дор,
Ошукухида бимонад хамчунон[1].

[1] Чун бигардад пои ӯ аз пойдон,
Худ шукӯҳида намонад ҳамчунон.

www.sattor.com

Эй Мач, кунун ту шеъри ман азбар куну бихон,
Аз ман дилу сиголиш[1], аз ту тану равон[2].
Кӯрӣ[3] кунему бода хӯрему[4] бувем шод,
Бӯса[5] дихем бар ду лабони париваншон.

[1] сиголишу.
[2] забон.
[3] А: гурӣ; Ф: кужӣ.
[4] А: бода кашему.
[5] Ф: бӯсе.

www.sattor.com

Халлухиён хохию[1] чаммош чашм,
Гирдсурин хохию борикмиён.
Кашкин ионат накунад орзуй.
Нони [симан] хохй гирду калон.

[1] S: ходам.

www.sattor.com

Ҷумла сайди ин ҷаҳонем, эй писар!
Мо чу саъва[1] марг бар сони заған.
Ҳар гуле пажмурда гардад, з-ӯ на дер[2] —
Марг бифшорад ҳама дар[3] зери гил.

---

[1] мо чу мушу; дар Ф низ «муш» омадааст.

[2] мегардад зи даҳр.

[3] Ф: ро.

www.sattor.com

Симоу болаи гулгуну лӯъбатони[1] чу моҳ,
Агар фаришта бубинад даруфтад дар чоҳ[2].
Назар чӣ гуна бидӯзам, ки баҳри дидани дӯст,
Зи хоки ман[3] ҳама наргис дамад ба ҷои гиёҳ.
Касе ки огаҳӣ аз завқи ишқи ҷонон[4] ёфт,
Зи хеш ҳайф бувад, гар даме бувад огоҳ.
Ба чашм-т андар болор нангарӣ ту ба рӯз,
Ба шаб ба чашми касон андарун бубинӣ коҳ.

---

[1] болаи рангину сокиёни; Т: сокиёни.
[2] ҳам-равад аз роҳ.
[3] зи хоки роҳ.
[4] хубон.

www.sattor.com

Ман мӯи хешро на аз он мекунам сиёҳ
То боз навҷавон шаваму нав кунам гуноҳ.
Чун ҷомаҳо ба вақти мусибат сияҳ кунанд,
Ман мӯй аз мусибати пирӣ кунам сиёҳ.

www.sattor.com

Замоне барқ пурханда, замоне раъд пурнола,
Чунон чун модар аз сӯки[1] арӯси сездаҳсола,
Ва гашта з-ин паранди саба шохи беди буисола,
Чунон чун ашки маҳҷурон нишаста жола бар лола[2].

[1] чунон чун модаро бар сӯги.
[2] жола бар жола.

www.sattor.com

Пушт кӯжу[1] сар тавилу рӯй бар кирдори нил[2],
Соқ чун сӯҳону дандон бар мисоли устура.
Бар канори чӯй бинам растан бодому сарв,
Рост пиндорам қатори уштурони обра.

[1] кажу.
[2] қир.

www.sattor.com

Рафико, чанд гӯй кӯ[1] нишотат,
Бинагрезад кас аз гарм офруша.
Маро имрӯз тавба[2] суд дорад,
Чунон чун[3] дардмандонро[4] шануша.

[1] гӯй аз
[2] Ф: пуя.
[3] чунонки.
[4] дарди дандонро.

www.sattor.com

Зеҳ доноро гӯянд, ки донад гуфт[1],
Ҳеҷ нодонро донанда нагӯяд зеҳ[2].
Сухани ширин аз зуфт найрад[3] бар,
Буз ба буч-буч-бар ҳаргиз нашавад фарбеҳ.

[1] ки чӣ гуфт.
[2] нагӯянд ки зеҳ.
[3] наёяд.

www.sattor.com

Гули баҳорӣ, бути таторӣ,
Набид дорӣ, чаро наёрӣ?
Набиди равшан, чу абри баҳман,
Ба назди[1] гулшан, чаро наёрӣ?

[1] тарфи.

www.sattor.com

Он чист бар он табақ хаме тобад,
Чун мулхам зери шеъри унобӣ.
Соқаш ба масал чу соиди хуро[1],
*** Пояш ба масал[2] чу пои мурғобӣ.

---

[1] чи соиди чавзо.
[2] ба сифат.

www.sattor.com

Эй дареғо, ки хирадмандро,
Бошад фарзанду хирадманд не,
В-арчи адаб дораду дониш падар,
Хосили мерос ба фарзанд не.

www.sattor.com

Мушавваш[1] аст дилам аз карашмаи Салмо,
Ҷунон ки хотири Маҷнун зи турраи Лайло,
Чу гулшакар диҳиам[2] дарди дил шавад таскин,
Чу туршрӯй шавӣ вораҳонӣ аз сафро.
Ба ғунчаи ту шакарханда[3] нашъаи бода,
Ба сунбули ту дури гӯш мӯхраи афъо.
Бибурда[4] наргиси ту оби ҷодуи Бобул,
Кушода ғунчаи ту боби мӯъҷизи Мусо[5].

---

1 А: мушаввиш.
2 чу мӯш неш занӣ.
3 шакарханд.
4 фусурда.
5 А: Исо.

www.sattor.com

Чамани ақлро хазонӣ агар,
Гулшани ишқро баҳор туӣ,
Ишқро гар паямбарӣ[1], лекин
Ҳусиро офаридгор туӣ.

[1] ман паямбарам.

www.sattor.com

Сапед барф баромад ба кӯҳсори сиёҳ,
Ва чун даруи шуд он сарви бӯстонорой,
Ва он куҷо бигуворид ногувор шудаст,
Ва он куҷо нагизойист гашт зуд гизой.

www.sattor.com

Маро зи мансаби таҳқиқи анбиёст насиб,
Чӣ[1] об ҷӯям аз ҷӯи хушки юнонӣ.
Барои парвариши ҷисму ҷон чӣ[2] ранҷа кунам,
Ки ҳайф бошад рӯҳ-ул-қудс ба сагбонӣ?
Ба ҳусни савт чу булбул муқайяди назмам,
Ба ҷурми ҳусн чу Юсуф асири зиндонӣ.
Басе нашастам ман бо акобиру аъён,
Биёзмудамашон ошкору пинҳонӣ.
Нахостам зи таманно, магар ки дастуре[3],
Наёфтам зи атоҳо, магар пушаймонӣ.

---

[1] чу.
[2] чу.
[3] А: дастурӣ.

www.sattor.com

Биёр он май, ки пиндорӣ равон ёқути нобастӣ,
Ва ё чун баркашида теғ пеши офтобастӣ
Ба покӣ, гӯй андар ҷом монанди гулобастӣ
Ба хушӣ гӯй андар дидаи бехоб хобастӣ.
Саҳобастӣ кадаҳ гӯйиву май қатра саҳобастӣ,
Тараб гӯй, ки андар дил дуои мустаҷобастӣ,
Агар май нестӣ, як сар ҳама дилҳо харобастӣ,
Агар дар колбад ҷонро надидастӣ — шаробастӣ.
Агар ин май ба абр-андар ба чанголи уқобастӣ
Аз он то нокасон ҳаргиз нахӯрдандӣ, савобастӣ.

www.sattor.com

Бӯи ҷӯи Мӯлиён ояд ҳаме,
Ёди ёри меҳрубон ояд ҳаме.
Реги Омӯву дуруштӣ роҳи ӯ[1]
Зери поям парниён ояд ҳаме.
Оби Ҷайҳун аз нишоти рӯи дӯст
Хинги моро то миён ояд ҳаме.
Эй Бухоро, шод бошу дер зӣ,
Мир зӣ ту шодмон ояд ҳаме.
Мир моҳ асту Бухоро осмон,
Моҳ сӯи осмон ояд ҳаме.
Мир сарв асту Бухоро бӯстон,
Сарв сӯи бӯстон ояд ҳаме.
Офарину мадҳ суд ояд ҳаме[2],
Гар ба ганҷ андар зиён ояд ҳаме.

[1] Реги Ому бо дуруштиҳои ӯ; Реги Омуву дуруштиҳои ӯ; Реги Омуву дуруштиҳ[illegible]он,

[2] ораду ҳаме, ояд туро.

www.sattor.com

Эй он ки ғамгинию[1] сазоворӣ[2]
В-андар ниҳон сиришк ҳаме борӣ,
Аз баҳри он куҷо бубарам номаш,
Тарсам зи сахт андӯҳу душворӣ.
Рафт он-к рафту омад он-к омад,
Буд он ки[3] буд, хира чӣ ғам дорӣ?!
Ҳамвор кард хоҳӣ гетиро,
Гетист — кай пазирад ҳамворӣ?!
Мастӣ макун, ки нашнавад[4] ӯ мастӣ,
Зорӣ макун, ки нашнавад ӯ зорӣ.
Шав, то қиёмат ояд, зорӣ кун, —
Кай рафтаро ба зорӣ боз орӣ?!
Озори беш з-ин гардун бинӣ
Гар ту ба ҳар баҳона биёзорӣ,
Гӯӣ, гумошта аст балое[5] ӯ
Бар ҳар, ки ту бар-ӯ дил бигморӣ.

---

[1] дар ғамиву, ғамкашиву.

[2] азодорӣ.

[3] чи.

[4] нангарад.

[5] балоӣ.

www.sattor.com

Абре падид не, кусуфе не,
Бигрифт моҳу гашт ҷаҳон торӣ.
Фармон кунӣ ва ё накунӣ, тарсам
Бар хештан зафар надиҳӣ борӣ.
То бишканӣ сипоҳи ғамон бар дил
Он беҳ ки май биёрию бигсорӣ.
Андар балои сахт падид оранд,
Фазлу бузургмардию ҷолорӣ.

www.sattor.com

То хӯи абр гулрухи ту карда шабнамӣ,
*** Шабнам шудаст сӯхта чун ашки мотамӣ.

. . . .

К-андар ҷаҳон ба кас магарав, ҷуз ба Фотимӣ;
Кай мор тарсгин шаваду гурба меҳрубон.
Гар муш можу муж кунад гоҳи дарҳамӣ?
Садри ҷаҳон! Ҷаҳон ҳама торик шаб шудаст,
Аз баҳри мо сапедии содиқ ҳаме дамӣ.

www.sattor.com

Морро ҳар чанд беҳтар парварӣ,
Чун яке ҳашм оварад, кайфар барӣ.
Сифла табъи мор дорад бехилоф,
Ҷаҳд кун, то рӯи сифла нангарӣ!

www.sattor.com

Касеро чу ман дӯстгон меҷӣ бояд,
Ки дил шод дорад ба ҳар дӯстгонӣ?
На чуз айб чизест, к-он ту надорӣ,
На чуз ғайб чизест, к-он ту надонӣ.

www.sattor.com

Бе қимат аст шаккар аз он ду лабони ӯй,
Косид шуд аз ду зулфаш бозори шохбӯй,
Ин шидасарӣ ба чӣ кор оядат эй, фато?
Дар боби дониш ин сухани беҳуда магӯй!
То сабрро набошад ширинии шакар
То бедро набошад бӯе чу дорбӯй.[1]

[1] Д: То бед бӯй надиҳад мушкаки дорбӯй.

www.sattor.com

*** Эй види ғофил аз шумор, чӣ пиндорӣ[1]
К-ат холиқ офарид баҳри коре?
Умре, ки мар-туро ст сармоя,
Вид асту корҳот ба диндорӣ.

---

1 Вазн ноқис аст.

www.sattor.com

Эй дил, сазоят барӣ,
Боз бар чангали уқобӣ,
Бе ту маро зинда набинад —
Ман зарраам, ту—офтобӣ.

www.sattor.com

Ҷаъд, ҳамчун наварди об ба бод,
Гӯиё, ончунон шикастастӣ,
Миёнак-ш нозукак, чу шонаи мӯ[1],
Гӯй аз як дигар гусастастӣ.

[1] Вазн ба талаботи арӯз рост намеояд.

www.sattor.com

ҚИСМИ III

Рубоиёт

www.sattor.com

. . . .

. . . .

. . . .

...Хар рӯз бар осмон-т бодо мурво

www.sattor.com

Ҷое ки гузаргоҳи дили маҳзун аст,
Он ҷо ду ҳазор тира боло хун аст.
Лайлисифатон зи ҳоли мо бехабаранд,
Маҷнун донад, ки ҳоли Маҷнун чун аст.

www.sattor.com

Бо он ки дилам аз ғами ҳаҷрат хун аст,
Шодӣ ба ғами туам зи ғам афзун аст;
Андеша кунам ҳар шабу гӯям: «Ё раб,
320 Ҳиҷрон-ш чунин аст, висолаш чун аст?!»

www.sattor.com

Тақдир, ки бар куштанат озарм надошт,
В-аз қатли ту як зарра дили нарм надошт,
Андар ачабам зи ҷонситон, к-аз чу туй
Ҷон бистаду аз ҷамоли ту шарм надошт,

www.sattor.com

Дар раҳгузари бод чароғе, ки турост,
Тарсам ки бимирад аз фароғе, ки турост;
Бӯи ҷигари сӯхта олам бигрифт,
Гар нашнидӣ, зиҳӣ димоғе, ки турост!

www.sattor.com

Чашмам зи ғамат ба ҳар ақиқе, ки бисуфт,
[illegible] Бар чеҳр ҳазор гул зи розам бишукуфт;
Розе, ки дилам зи ҷон ҳаме дошт нуҳуфт,
Ашкам ба забони ҳол бо халқ бигуфт.

www.sattor.com

Дил хаставу бастаи мусалсал мӯест,
Хунгаштаву куштаи бути хиндуест;
Суде надихад насихатат, эй воиз,
Ин хона хароб турфа як пахлӯест.

www.sattor.com

. . . .

. . . .

Бунлоди ту шуд тарбияти хоча, валек
Бунлоди ту суст, ҳамчу буньёди ту, бод.

www.sattor.com

. . . .

. . . .

Бифнуд танам бар дираму обу замин,
Дил бар хираду илму ба дониш бифнуд.

www.sattor.com

Бе рӯи ту хуршеди ҷаҳонсӯз мабод,
Ҳам бе ту чароғи оламафрӯз мабод,
Бо васли ту кас чу ман бадомӯз мабод,
Рӯзе ки туро набинам, он рӯз мабод!

www.sattor.com

Ҷуз ҳодиса ҳаргиз талабам кас накунад,
Як пурсиши гарм ҷуз табам кас накунад,
В-ар ҷон ба лаб оядам, ба ҷуз мардуми чашм,
Як қатраи об бар лабам кас накунад.

www.sattor.com

Чун рўз алам занад, ба номат монад,
960 Чун якшаба шуд мох, ба чомат монад.
Такдир ба азми тезгомат монад,
Рўзй ба ато додани омат монад.

www.sattor.com

Зулфаш бикашй, шаби дароз андозад,
В-ар бикшой, чангалй боз андозад,
В-ар печу хамаш зи якдигар бикшоянд,
Доман-доман мушки Тароз андозад.

www.sattor.com

Номат шунавам, дил зи фараҳ зинда шавад,
Ҳоли ман аз иқболи ту фархунда шавад;
В-аз ғайри ту хар ҷо сухан ояд ба миён,
Хотир ба ҳазор ғам пароканда шавад.

www.sattor.com

Хон, ташначигар, маҷӯй з-ин боғ самар,
Бедастонест ин ройан ба ду дар,
Беҳуда мамон, ки боғбонат ба қафост,
Чун хок нишаста гиру чун бод гузар.

www.sattor.com

Омад бари ман. Кӣ? Ёр. Қай? Вақти саҳар.
Тарсанда зи кӣ? Зи хасм. Хасмаш кӣ? Падар.
Додам-ш ду бӯса. Бар куҷо? Бар лаби тар.
Лаб буд? На! Чӣ буд? Ақиқ! Чун буд? Чу шакар!

www.sattor.com

Чун кушта бубиниям ду лаб гашта фароз,
Аз ҷон тиҳӣ ин қолиби фарсуда ба оз.
Бар болинам нишину мегӯй ба ноз
Қ-«Эй ман ту бикуштаву пушаймон шуда боз»[1].

[1] Дар «Осор-ул-Билод»-и Закариёи Қазвинӣ (1203—1283) ин рубоӣ ба шоири ас-ри XIII Рафеуддини Лашбонӣ нисбат дода мешавад.

www.sattor.com

Дар ҷустани он нигори пуркинаву ҷанг
Гаштем саропои ҷаҳон бо дили танг;
Шуд даст зи кору рафт[1] по аз рафтор,
Ин баски ба сар задему он баски ба санг.

1 монд.

www.sattor.com

Бар ишқи туам на сабр пайдост, на дил,
Бе рӯи туам на ақл бар ҷост, на дил;
Ин ғам, ки марост, кӯҳи Қоф аст, на ғам,
660 Ин дил, ки турост, санги хорост, на дил.

www.sattor.com

Юсуфрӯе, к-аз-ӯ фиғон кард дилам,
Чун дасти занони мисриён кард дилам,
З-оғоз ба бӯса меҳрубон кард дилам,
Имрӯз нишонаи ғамон кард дилам[1].

[1] Ин рубоӣ дар асоси афсонаи машҳури доир ба Юсуф гуфта шудааст. Мувофиқи ин афсона занони Миср, себҳоро бо кордҳо тоза карда истода, ба Юсуф нигоҳ карда ба хато ба ҷои себ ангуштони худро буридаанд.

www.sattor.com

Вочиб набувад ба кас бар ифзолу карам,
Вочиб бошад хароша шукри ниам,
Тақсир накард хоча дар вовочиб
Ман дар вочиб чӣ гуна тақсир кунам?!

www.sattor.com

Дар манзили ғам фиканда мафраш моем,
В-аз оби ду чашм[1] дил пур оташ моем,
Олам чу ситам кунад, ситамкаш моем,
Дасти хуши рӯзгори нох(в)аш моем

1 А: ҳам дида пуробу.

www.sattor.com

Дар пеши худ он нома чу булкома ниҳам,
Парвин зи сиришки дида бар чома ниҳам;
Бар посухи ту чу даст бар хома ниҳам,
Хоҳам ки дил андар шикани нома ниҳам.

www.sattor.com

. . . .

. . . .

Аз гесӯи ӯ насимаки[1] мушк оя̄д,
В-аз зулфаки ӯ насимаки настарван[2].

[1] насим; Д. насим.
[2] Ф. настари.

www.sattor.com

Дар ишқ чу Рӯдакӣ шудам сер аз ҷон,
1000 Аз гиряи хуни мижаам шуд марҷон,
Алқисса, ки аз бими азоби ҳиҷрон
Дар оташи рашкам дигар аз дӯзахиён.

www.sattor.com

Дидор ба дил фурӯхт, нафрӯхт гарон,
Бӯса ба равон фурӯшаду ҳаст арзон;
Оре, ки чу он моҳ бувад бозургон,
Дидор ба дил фурӯшаду бӯса ба ҷон.

www.sattor.com

Рӯят — дарьёи ҳусну лаълат — марҷон,
Зулфат — анбар, садаф — даҳан, дур — дандон,
Абрӯ — киштию чини пешонӣ — мавҷ,
Гирдоби бало — ғабғабу чашмат — тӯфон.

www.sattor.com

Эй аз гули сурх ранг бирбудаву бӯ,
Ранг аз паи рух рабуда, бӯ аз паи мӯ,
Гулранг шавад, чу рӯй шӯй, ҳама ҷӯ,
Мушкин гардад, чу мӯ фишонӣ, ҳама кӯ.

www.sattor.com

Зулфат дидам сар аз чамон печида,
В-андар гули сурх арғувон печида,
Дар ҳар банде ҳазор дил дар бандаш,
Дар ҳар пече ҳазор ҷон печида.

www.sattor.com

Чархи качабоз, то нихон сохт кача,
Бо неку бади доира дарбохт кача;
Хангомаи шаб гузашту шуд қисса тамом,
Толеъ ба кафам яке наяндохт кача.

www.sattor.com

Чун кори дилам зи зулфи ӯ монд гиреҳ,
Бар ҳар раги ҷон сад орзӯ монд гиреҳ;
Уммед зи гиръя буд — афсӯс, афсӯс,
К-он ҳам шаби васл дар гулӯ монд гиреҳ.

www.sattor.com

Чархи каҷабоз, то ниҳон сохт каҷа,
Бо неку бади доира дарбохт каҷа;
Ҳангомаи шаб гузашту шуд қисса тамом,
Толеъ ба кафам яке наяндохт каҷа.

. . . .

. . . .

Рухсораи ӯ пардаи ушшоқ дарид.
Бо он, ки нуҳуфта дорад андар парда.

Эй турфаи хубони Чин, эй шӯҳраи Рай,
Лабро ба сабедрак[1] бикун пок аз май.

. . . .

. . . .

[1] Ф ва М: ба сари дарк.

Аз каъба калисьёнишинам кардӣ,
Охир дар куфр беқаринам кардӣ,
Баъд аз ду ҳазор саҷда бар даргаҳи дӯст,
Эй ишқ, чи бегона зи динам кардӣ!

Дил сер нагардадат зи бедодгарӣ,
Чашм об нагардадат чу дар ман нигарӣ;
Ин турфа, ки дӯстӣ зи ҷонат дорам
Бо он ки зи сад ҳазор душман батарӣ.

Бо дода қаноат куну бо дод бизӣ,
Дар банди такаллуф машав, озод бизӣ.
Дар беҳ зи худӣ назар макун, ғусса махӯр,
Дар кам зи худӣ назар куну шод бизӣ[1].

[1] Дар А ва инчунин дар дастнависи № 937 фонди дастхатҳои шарқии АФ РСС Тоҷикистон, ки дар байни солҳои 1640—1644 китобат ёфтааст, дар худи ҳамин радиф ба номи Рӯдакӣ рубоии зерин оварда мешавад:

Хон, Рӯдакӣ, аз қайди ғам озод бизӣ,
Бо хотири хуррам: дили шод бизӣ!
Вайронии худ мангару ободии даҳр,
Вайронии даҳр бину обод бизӣ.

Ба фикри мо, ин рубоӣ аз они Рудакӣ набуда, балки ҷавоби ягон шоири номаълум аст, ки ба рубоии дар асли матн оварда шудаи Рудакӣ гуфта шудааст.

Он хар падарат ба дашт хошок задӣ,
Момот дафу дурӯя чолок задӣ;
Он дар сари гӯрҳо таборак хондӣ,
В-ин бар дари хонаҳо табурок задӣ[1]

[1] Ба Анварӣ низ нисбат дода мешавад.

Норафта ба шоҳроҳи васлат гоме,
Ноёфта аз ҳусни ҷамолат[1] коме,
Ногоҳ шунидам зи фалак пайғоме,
К-«аз хумми фироқ нӯш бодат ҷоме[2]»!

¹ ҳусну ҷамолат.
² Ба Кисоӣ низ нисбат дода мешавад.

Гар бар сари нафси худ амирӣ—мардӣ,
Бар кӯру кар ар нукта нагирӣ—мардӣ,
Мардӣ набувад фитодаро пой задан,
Гар дасти фитодае бигирӣ—мардӣ[1].

[1] Ба Паҳлавон Маҳмуди Қиттолии Хоразмӣ ном шоир ва паҳлавони номии асри ... низ нисбат дода мешавад.

КИСМИ IV

Абьёти парокандаи осори азбайнрафтаи Рӯдакӣ, ки дар байни худ алоқа ва вобастагии маънавӣ надоранд

-2602

Чунон ки уштур бебуд[1] сӯи куном шуда.
Зи макри рӯбаҳу зоғу зи гург бехабаро.

[1] бебуд «шояд тарчимаи «Лобуд»-и арабӣ бошад.

Шери олуғда, ки беруи чаҳад аз хона ба сайд,
То ба чанг орад оҳуву оҳубараро.

Гўши ту соду маҳ ба руду суруд[1],
Нашнавӣ новаи хурўшоиро.

[1] Д: руд.

Агар-т Бадр расонад-хаме ба бадри мунир,
Мубодират куну хомўш мабош чандаю.

Чу гирд[1] оранд кирдорат ба маҳшар,
Фурӯ монӣ чу хар бамьёни[2] шилло[3].

[1] пеш.
[2] мухаффафи «ба миён» аст.
[3] Ф: Чу пеш оранд кирдорат ба маҳшар,
Фурӯ монӣ чу хар андар миён(и) шилл.

Қайҳони мо ба ҳоҷати адноӣ,
Адн асту кори мо ҳама б-андомо.

Набошад з-ин замона бас шигифте,
Агар бар мо биборад[1] озарахшо.

[1] бибад.

Гарчи баштарро ато борон бувад,
Мар туро зарру гуҳар бошад ато.

Пеши теги ту рӯзи саф душман
Хаст чун пеши доси нав[1] курпо.

[1] доси ту.

Надила тунбали ӯю бидид мандали ӯй,
Дигар намонаду дигар бувад ба сони шароб.

Фохтагун шуд ҳаво зи гардиши хуршед.
Ҷомаи хона ба табк — фохтагун[1] об.

[1] Ифодаи «фохтагун об» маъно намедиҳад, шояд «фохтагун» бошад, ки тар[...]
хонем, ба вазн ҳам халал намерасонад.

То кай бари азобу куни ришро хизоб,
То кай фузул гӯию ори ҳадиси ғоб?

Ба бози курезй бимонам хаме,
Агар кабк бигрезад аз ман равост.

Хама[1] наюшаи хоча ба некуию ба сулх аст[2]
Хама наюшаи нодон ба чангу фитнаву гавгост.

1 хаме.
2 ба некуию ба сулх.

Хубон ҳама сипоҳанд, ӯ-шон худойгон аст,
Мар некбахтиямро бар рӯи ӯ нишон аст.

Лодро бар бинои маҳкам неҳ!
Ки нигаҳдори лод бунёд аст.

Шаби қадри васлат зи фархундагӣ
Фараҳбахштар аз фириснофад[1] аст.

---

1 фириснофа.

Баҳори чин кун аз он рӯй базмхонаи хеш,
Агарчи хонаи ту навбаҳори барҳаман аст.

Чу пӯсти рӯбаҳ бинӣ ба хони[1] вотгарон,
Бидон, ки тӯҳмати ӯ дунбае ба саркор[2] аст.

;аро ва хона, хона мухаффафи он аст.
;унбаи табаҳкор.

Ҳеч роҳат менабинам дар суруду руди ту,
Ғайри з-ин фарьёд к-аз вай халқро котуза хост[1].

1 Д: Чуз ки аз фарьёд кардан халқро котуза хост.

Буданат дар хок бошад ёфтӣ[1],
Ҳамчунон к-аз хок буд анбуданат.

[1] оқибат.

Чӣ гар ман ҳамеша ситогӯй бошам,
Ситоям набошад наку ҷуз ба номат.

Бар рӯи пизишк зан, маяндеш!
Чун буд дуруст писъёрат.

Маъзурам доранд, ки андӯҳи вағишат[1],
В-андӯҳи вағиш(и) ман аз он ҷаъди вағишат.

1 «маъзурам» дар на ки андӯҳи вағишт.

Эй аз он чун чароғи пешонӣ,
Эй аз он зулфи пуршикасту макаст[1]

[1] «Шикасту макаст» аз ҷинси ибораҳои «дасту паст», «мон-пон» мебошад

Хоки кафи пои Рудакӣ сипари[1] ту,
Ҳам бишавӣ гову ҳам бихой барғаст.

[1] ба сарӣ.

Бо дили пок маро ҷомаи нопок равост,
Бад мар онро, ки дида[1] палид асту палишт.

[1] ҷашм.

Хоки кафи пои Рудакӣ сипари[1] ту,
Ҳам бишавӣ гову ҳам бихоӣ барғаст.

[1] ба сарӣ.

Бо дили пок маро чомаи нопок равост,
Бад мар онро, ки дида[1] палид асту палишт.

[1] чома.

Чуғд, ки бо бозу кулангон паррад,
Бишканадаш парру бол, гардад лат-лат

То либоси умри аъдояш нагардад бофта,
Тор-тору пуд-пуд[1] андар фалоти он фавот.

1 тор-торе пуда шуд андар фавот.

Чугд, ки бо бозу кулангон паррад,
Бешикандаш парру бол, гардад лат-лат

Роҳе осону рост бигзин [эй] дӯст
Дур шав аз роҳи бе каронаи тарфанҷ[1].

[1] Вазни мисраи якӯм бо мисраи дуйум мувофиқат надорад.

Пешам омад бомдодон[1] он нигорин[2] аз кадӯх,
Бо ду рух аз бода лаълу[3] бо ду чашм аз сехр шӯх.

[1] Бомдодон пешам омад.
[2] нигорам.
[3] Бо ду рух аз тоб гулгун.

Эй чони хама олам дар чони ту пайванд,
Макрўхи ту моро манамоёд худованд[1].

[1] Ин байтро Усмон Мухтори Газнавӣ тазмин карда будааст. Агарчи ў номи Рудакиро намебарад, вале аз байти зерини ў, ки пеш аз он омадааст, ба хубӣ маълум аст, ки Рудакиро дар назар дорад:

„Он, байт ки устоди аҷам гуфт бар ин вазн,
[illegible]".

Ғфтӣ чунки мол ғарра машав,
1128 Чун ту бас диду[1] бинад ин деранд.

[1] Ф. [illegible]

Дил аз дунъё[1] бардору ба хона бинишин паст,
Фаробанд дари хона[2] ба фалҷу ба пажованд.

[1] Дил зи дунъё.
[2] дари хона ту фурубанд.

Чарх чунин асту бар ин раҳ равад[1]
Лек ба ҳар неку бадат шуд наванд[2].

---

[1] раванд.
[2] Ф: Лек ба ҳар неку ба ҳар бад наванд.

Бирав зи таҷрибаи рӯзгор баҳра бигир!
Ки баҳри дафъи ҳаводис туро ба кор ояд.

Мурда нашавад зинда, зинда ба сатулон шуд,
Оини ҷаҳон чунин, то гардун гардон шуд[1].

[1] Д: Мурда нашавад зинда ба сатулон,
Оини ҷаҳон на шуд то гардун гардон.

Гӯспандему ҷаҳон ҳаст ба кирдори нағил,
Чун гахи хоб бувад[1] сӯи нағил бояд шуд[2].

[1] шавад.
[2] рафт.

Рухи аъдо-т аз таши[1] накбат
Ҳамчу кӯру шаба сиёҳ омад.

[1] тиз.

Бахту давлат чу пешкори туанд,
Нусрату фатҳ пешьёри ту бод.

Имрӯз ба иқболи ту, эй мири Хуросон!
Ҳам неъмату ҳам рӯи накӯ дораму саннод.

Бас таҷриба кардем дар ин дайри мукофот
Бо дурдкашон ҳар ки дарафтод бар афтод[1].

[1] Ин байт дар девони Ҳофиз ҳам омадааст (Девони Ҳофиз, чопи Халхолӣ, Теҳрон, соли 1306, саҳ. 90). С. Нафисӣ, «бинобар дар байт оварда шудани ифодаҳои «дайри мукофот», «дурдкаш» ва сабабҳои дигар низ дар бораи ба Рудакӣ тааллуқ доштани он шубҳа кардааст.

Ба ту боз гардад ғами ошиқӣ,
Нигоро, макун ин ҳама зиштиҳо.

Аё балоя агар коркард пинҳон буд[1],
Қунун тавонӣ боре хушук пинҳон кард.

[1] Д: Аё балоя накардӣ агар ҷанӣ пинҳон.

Ҳар он карим, ки фарзанди ӯ балода бувад,
Шигифт бошад агар аз гуноҳ сода бувад.

Моғ дар обгир гашта равон,
Рост чун киштиест зарандуд.

Агар гул орад бор он рухони ў нашгифт,
Хар оина чу хама май хўрад гул орад бор.

То зиндаам маро нест чуз мадхи ту дигар кор,
Кишту дурудам ин аст, хирмани хамину шудгор.

Агар ман заванчат нахўрдам гахе,
Ту акнун биёву заванчам бихўр.

Мохе диди, кучо кабудар[1] гирад.
Теғат моҳ асту душманон-т — кабудар

[1] кабутар.

Мудхалонро рикоб зарогин[1],
Пои озодагон найбад сур.

[1] М. Пошшон дар рикоби самандаш.

Алам — абру тундур бувад кўси ў.
Камон одиннда шавад, жола — тир.

Оғоз шавад зи ашк ду чашму гирёни[1] ман,
1186 Абри баҳоргаҳию бухтур дар матар[2].

1 ду чашми гирёни ман.
2 гаҳи бахтур дар матар

Чун латиф ояд ба гохи[1] навбахор,
Бонги руду бонги кабку бонги таз.

1 Чун латиф омад ба вакти навбахор.

Ба ҳаққи он хами зулфи ба сони минқори боз,
Ба ҳаққи он рӯи хуб[е] к-азӯ гирифтӣ бароз.

Ниҳод рӯй ба ҳазрат чунон, ки рӯбаҳи пир,
Ба тими вотгар ояд аз дари тимос.

Басо касо[1], ки чавинон хаме найбад сер,
Басо касо, ки бара асту[2] фархаша бар хон-ш[3].

[1] Басо касон.
[2] Бара каст.
[3] Дар «Д» мисраъҳо пасопеш омадаанд.

Бут агарчи латиф дорад накл-ш,
Назди рухсораи ту ҳаст харош.

Аз чӣ тавба накунад хоча, ки хар чо ки бувад
Қадахе май бихӯрад, рост кунад зуд харош.

Гирди гули сурх андар хатте бикашидӣ[1],
То халқи ҷаҳонро бификандӣ ба халолӯш.

[1] Бар гирди гули сурх кашида хати сабзе.

*Б*онг кардам-т[1], эй фаъи[2] симин![3]
Зуш хондам туро, ки хастӣ зуш.

[1] кардаст.
[2] Ф. бути.
[3] Д. Бонг кардам туро, ки эй бути симин.

Ҳаме то қутб бохур аст зери гунбади ахзар,
Шакар пошаш зи як палла-сту аз дигар фалосангаш.

Оҳ аз чархи ин замонаи шум[1]!
Ҳама шодии ӯ ғамон омед[2].

[1] Ҷ8 аз ин чархи бад, замонаи шум.

[2] [illegible]. Дар Ф «[illegible]» омадааст, аз феъли [illegible].

Бас азизам[1], бас кироми шод бош!
Андар ин хона ба сони[2] навбаюк.

1 азизон; Д: азизу; Ф: азизй.
2 Ф: ба чои.

Бо ду-се бўса раҳо кун ин дил[1] аз дарди ҳунок
То ба ман эҳсон-т бошад аҳсануллаҳ ҷазок.

[1] Ф: аз дил.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible][1] [illegible][2].

---

1 [illegible]
2 [illegible] [illegible]

Чу хокуи душманонат паст бодад[1],
Чу гардун дӯстон воло ҳама сол.

[1] Бодо.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible][1] [illegible][2].

[1] [illegible]
[2] [illegible] [illegible]

Чу хомуи душманонат паст бодад[1],
Чу гардуи дўстон воло ҳама сол.

[1] Бодо.

[illegible]
[illegible]

[1] [illegible]
[2] [illegible]

Чу хомун душманонат паст бодонд[1],
Чу гардун дўстон воло хама сол.

[1] Бодо.

[illegible]
[illegible]

[1] [illegible]
[2] [illegible]

Чу хомуи душманонат паст бодаид[1],
Чу гардун дўстон воло хама сол.

1 Бод.

Лабат себи биҳишту ман мӯҳтоҷ,
Ёфтанро ҳаме наёбам[1] вил[2].

[1] набинам.
[2] вел, вейл.

Чу ҳомуи душманонат паст бодад[1],
Чу гардуи дўстон вало ҳама сол.

---

1 Бод.

[illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]

Эй шоҳи набисират, имон ба ту маҳкам!
Эй мири алиҳикмат, олам ба ту дарғол.

Агар имрӯ чашидор доли ман надиҳад,
Чаҳорсола навиди маро кӣ хаст зирон?

Гар кунад ёрии маро ба ғами ишқи он санам,
Битавонад зудуд з-ин дили ғамхора занги ғам.

Орзуманди он шуда ту ба гӯр[1],
Ки расад нонпорает ба рам.

[1] Ба қаром

Ки фарғул падид ояд он рӯз[1],
Ки бар тахта туро тира шавад ном.

[1] Вазни ин мисраъ бо мисраи дуйӯм мувофиқат надорад.

Ман бад-он омадам ба хидмати ту,
Ки барояд рутаб зи вошозам.

Бомхоро фарасб хурд куни,
Аз гаронит гар[1] шавй бар бом[2].

[1] Аз гаронй агар.

[2] Аз гаронй агар шавй бар бом,
Бому афрасб ҷумла хурд кунй.

Бутпарастӣ гирифтаем ҳама,
Ин[1] ҷаҳон чун бут асту мо шаманем.

[1] Ф: В-ин.

Ҳанӯз бо манию аз нихеби рафтани ту,
Ба рӯз вакт шуморам, ба шаб ситора шуморам.

Бар рух ҳамир зуҳраи сомур[1] баршукуфт,
1010 Эйдун, ки боғ қатраи шабнам найфтам.

[1] Дар асл чунин аст ва маънои он мумкин нашуд.

То даргах̣и ӯ ёбӣ, магзар ба дари кас!
Зеро ки х̣аро̣м аст т̣аяммум ба лаби ям[1].

[1] Ин байт дар қасидае аз тарафи Мухтори Ғазнавӣ тазмин карда шудааст. Мат
лаи қасида ин аст:

Шуд, чашми ман аз номаи маъшук пур аз нам,
Дид аз асари хомаи ӯ қомати ман хам.

Басе хусрави номвар пеш аз ин
Шудастанд зӣ Сорию Сориён.

Аз паи алфагдаву рўзи ба ҷид,
Чорвар сўи сипанҷи хеш чўбону давон[1].

[1] Вазни ин ду мисраъ дар байни худ мувофиқат надорад.

Яке олудае бошад[1], ки шаҳреро биёлояд,
Чу аз говон яке бошад, ки говонро кунад рихин.

---

1 Ф: Яке олуда гар бошад.

Гар ҳама неъмат аз рӯз ба мо бахшад,
1220 Нашвад маишат бар мону пазирад ҳақ.

Ҳаргиз накунад сӯи мани хаста нигоҳе,
Оранг нахоҳад, ки шавад шод дили ман[1].

[1] Байте ки баъд аз ин байт дар асари зикршудаи Саид Нафисӣ меомад, аз қатори мероси адабии Рӯдакӣ хориҷ карда шуд, зеро аксарияти сарчашмаҳо онро ба Маҳастӣ нисбат додаанд.

Гар кас будӣ, ки эй туам, бификандӣ (?)
Хештан андар ниҳодаме ба фалохан[1].

[1] Ф: Хештанро ниҳодаме ба фалохан.

Хоста торон гашта, сар ниҳода бар забон,
Лашкарат ҳамчора ёфа чун рама рафта шубон.

Ба оташ-дарун бар мисоли самандар,
Ба об-андарун бар мисоли наҳангон.

Гетит чунин ояд, гардиша бад-ин сон ҳам
Ҳам бод бар-ин ояд, ҳам боди фарвар(р)дин[1].

---

[1] фарвардин.

Ба чанголи қаҳри ту-дар хасми баддил
Бувад ҳамчу чарзе ба чанголи шоҳин.

Аз он кулобарии бозкирдор[1],
Кылафтани буссодану тел-и зарраш.

[1] [illegible]

Эй харидор, ман туро ба ду чиз
Ба тану чону мехр дода рабун,

Хар намонад в-ар бимонад ин ҷаҳон гирьяд бар-ӯй
Бо самандар кина дорад ҳамчу боди ҳадди рон[1].

---

[1] Маънои ин байт торик аст, дар асл чӣ навъ будааст, таъин кардани он мумкин нашуд.

Гирифта рӯи дарьё ҷумла киштиҳои бирри ту[1],
Зи баҳри[2] мадҳхоҳонат зи Шервон то ба Обисгун.

1 ту барту.
2 зи юмни.

Он рафт катони хеш[1], ман рафтаму пардахтам,
Чун гурд бимондастам танҳо ману ин боҳу.

1 аз рахту каёни худ.

Чаро умри каргас ду сад сол вайҳак,
Намонад фузунтар зи соле парасту.

Оҷиз шавад аз ашку ғиреви ман,
Ҳар абри баҳоргоҳ бо бахту.

Моҳи тамом аст рӯи дилбараки ман,
В-аз ду гули сурх андар ӯ паркола.

Хуш он набиди ғорчӣ бо дӯстони якдила,
Гетӣ ба ором-андарун, маҷлис ба бонгу валвал[1].

[1] Ин байт ба Абӯ Салики Гургонӣ ва Шокири Бухорӣ низ нисбат дода мешавад.

Ба чон ҳар гаронмоя фурӯғноя нишонида,
Намоондаст сори ӯю курли ӯ-т монида.

Гар ниамҳон ӯ чу чархи давон,
Ҳама хоб асту бод бодфара.

Дар роҳи Нишобур деҳе дидам бас хуб,
Ангуштак ӯро на аллад буду на **марра**.

Як сӯ ниҳамаш чодир, як сӯ ниҳамаш мӯза,
Ин мурда агар хезад, в-ар на ману чалгӯза.

Бетпак аз он гумдам он вина[1],
К-ам айни ноку дахли бе андина.

[1] Мальвин он ваврэть торов Бет.

Эй, хуни дӯстон-т ба гардан макун база!
Қас бар надоштаст ба дасте ду харбуза.

Бузургони ҷаҳон чун гардбандан(д)[1].
Ту чун ёқути сурх андар миёна.

[1] Ф: гардбанде.

Зулфайнаки ӯ низода дорад,
Бар гардани Хорут зов(и)лона.

Эй бор худой, эй нигори фитна!
Эй дини хирадмандоро[1] ту рахна.

[1] хирадмандон.

Эй дареғ, он ҳури ҳангоми сахо ҳотамфаш,
Эй дареғ, он гави ҳангоми вафо сомгироҳ.

Аз меҳри ӯ надорам беҳуда кому лаб,
То саро сабӯ бошаду бор оварад пада.

Меҳр хоҳӣ зи ману бе меҳрӣ,
Ҳуда ҷӯӣ зи ману беҳудаӣ.

Ҳафт солор к-андар ин фалаканд,
Ҳама гирд омаданд дар дуву даҳ.

Нест аз ман ачаб, ки густохам,
Ки ту кардӣ[1] ба аввалам даста.

---

[1] Ф: дорӣ.

Надорад майл фарзона ба фарзанду ба зан ҳаргиз
1180 Бибуррад насли ин ҳар ду, набуррад насли фарзона.

Манам хӯ карда бар бӯсаш[1] чунон чун боз бар миста,
Чунон бонг орам аз бӯсаш, чунон чун бишкаяй писта.

[1] Д: бӯшаш.

Ай хуршеди солорони гетӣ!
Савори размсозу гурди настӯҳ!

Гаҳ дар он кундизи баланд нишин!
Гаҳ бад-ин бӯстон назар бикшой.

Зар хоҳию турунҷ, инак аз ин ду рухи ман,
Май хоҳию гулу наргис, аз он ду рух ҷӯй.

Аз-ӯ беандӯҳӣ биггзину шодӣ бо таносонӣ[1],
1299 Ба тимори[2] ҷаҳон дилро чаро бояд ки бахсонӣ[3].

1 шодию таносой.
2 Ф: беморӣ.
3 Аз феъли «бахсондан» (пахсондан ва пажсонидан).

Шудам пир бад-ин сону ту ҳам худ на ҷавоной,
Маро[1] сина пураҷчуху ту чун ҷуфтакамоной.

[1] Д. Туро.

Эй мояи хубию некномӣ,
Рӯзам надиҳад бе ту рӯшаноӣ.

Омад ин навбаҳори тавбашикан,
Парниён гашт боғу барзану кӯй.

*

Шоир Шаҳиду шӯҳра Фаралавӣ,
В-ин дигарон ба ҷумла ҳама ровӣ.

Оҳу зи танги кӯҳ биёмад ба дашту роғ,
Бар сабза бода хуш бувад акнун агар хӯрӣ.

Ман кунам пеши ту даҳон пурбод,
То занӣ бар лабам ту зобгуре.

Боғи мулк омад тарӣ аз рашҳаи килки вазир,
З-они афшон мекунад мар боғу бӯстонро тарӣ.

Чӣ некӯ сухан гуфт ёре ба ёре,
Ки то кай кашем аз хусур зуллу хорӣ.

Аз хару пашик он ҷой расидам, ки ҳаме
Мӯзаи чинӣ мехоҳаму аспи тозӣ.

9–2082

Ба ҷумла хоҳам як моҳа бӯса аз ту бутo,
Ба кеҷ-кеҷ нахоҳам, ки фоми ман тузӣ.

Маро бо ту бад-ин боб тоб нест,
Ки туро зи бех аз май ба сар барӣ.

Эй он, ки ман аз ишқи ту андар чигари[1] хеш,
Оташкада дорам саду бар ҳар мижае жӣ[2].

[1] Дар «Д» чанг омадааст, вале вазн қабул намекунад.
[2] М: Эй он чи ман аз ишқи ту дорам ба дили хеш,
Оташкадае ҳаммаю бар ҳар мижае зӣ.

Ҷуз бартарӣ надонӣ, гӯӣ ки оташӣ,
Ҷуз ростӣ наҷӯӣ, мони тарозуӣ[1].

---

[1] Ин байтро, ҳамин навъе, ки Саид Нафисӣ қайд мекунад, Фаррухӣ дар қасидае ба мадҳи хоҷа Абулқосим Ҳасан сароидааш худ тазмин карда будааст. Матлаи он қасида ин аст:

[illegible]
[illegible]

Фаррухӣ баъд аз байти зерин байти зикршудаи Рӯдакиро меорад:

„Ин байт [illegible] Рӯдакӣ
[illegible]“.

Кори бўса чу об хўрдани шўр,
Бихўрӣ беш, ташнатар гардӣ.

Ҳар он, ки хотами мадҳи ту кард дар ангушт,
Сар аз даричаи рангини буруи кунад заррин.

КИСМИ V

Байтҳои пароканда аз маснавиҳо

АБЪЁТИ ПАРОКАНДА АЗ МАСНАВИҲОИ БАҲРИ РАМАЛ—МАНЗУМАИ „КАЛИЛА ВА „ДИМНА" ВА СИНДБОДНОМА"

Ҳар ки н-омӯхт аз гузашти рӯзгор[1]
Низ н-омӯзад зи ҳеч омӯзгор.

---

[1] Ҳар ки намӯхту гузашт аз рӯзгор.

Аз Хуросон барвази тонусиш,
Сӯи Ховар мехиромад шодукаш.

Меҳр дидам бомдодон чун битофт,
Аз Хуросон сӯи Ховар мешитофт.

Шаб зимистон буд каппӣ[1] сард ёфт,
Қирмаки шабтоб ногохе битофт[2].
Қаппиён[3] оташ ҳаме пиндоштанд,
Пуштаи оташ[4] бад-ӯ бардоштанд.

---

[1] Ӯ: каббӣ.
[2] Ӯ. шитофт.
[3] каппиён-ш.
[4] хезум.

Он гурунҷу он шакар бардошт пок,
В-андар он дастори он зан баст ҳок.
Он зан аз дӯкон фуруд омад чу бод,
Пас фаларзангаш ба даст-андар ниҳод.
Мард бишнид он фаларзаш ҳок дид,
Кард занро бонгу гуфташ, эй палид!

Димнаро гуфто, ки то ин бонг чист,
Бо нихебу сахм ин овои кист?
Димна гуфт: ӯро чуз ин ово дигар,
Кори ту на ҳасту саҳме бештар.
Об ҳар чи бештар ниру кунад,
Бандруғи сустбуда[1] бифганад.
Дил гусиста дорӣ аз бонги баланд,
Ранҷаке бошад-ту овози газанд.

[1] Ф: сустгашта.

Гуфт ҳангоме яке шаҳзода буд,
Гавҳарию пурҳунар озода буд.
Шуд ба гармоба даруни як рӯз[1] кушт,
Буд фарбеҳу ҳалону хубгӯша[2].

---

[1] Ф: вақте.

[2] Ф: Буд фарбеҳу ҳалим басъёрқувват.

Бонги залла кард хоҳад кар(р) гӯш[1],
В-еч н-осояд ба гармо аз хурӯш.

1 Бонги залла к-аз нахоҳад кард гӯш; М: Бонги залла кай тавонӣ кард гӯш.

Барзанад овоз ду нонак ба даст,
Бояги дунонак[1] сечанд овой хаст.

1 [illegible]

В-аз дарахт-андар гувохӣ хоҳад ӯй,
Ту бад-он гаҳ аз дарахт-андар бигӯй.

К-он табиатӯй[1] андар-ӯ доҳир буд,
Он ситад ӣ-дар, ки нохушҳир буд[2].

[1] Ф. Он табиат;

[2] Бештӯҳу ямад ӯ ки то бӯҳӯр буд. Ф.: ӯ ситад в-ин дар ки нохимир буд.

Ҳамчунон капте, ки дорад ангабин,
Чун бимонад достони ман бар ин.
Қапт ногаҳ бӯи нилуфар биёфт,
Хушаш омад сӯи нилуфар шитофт.
То чу шуд дар оби нилуфар ниҳон,
Ӯ ба зери об монд аз ногаҳон.

Ҳеҷ шодӣ нест андар ин ҷаҳон,
Бартар аз дидори рӯи дӯстон,
Ҳеҷ талхӣ нест бар дил талхтар,
Аз фироқи дӯстони пурҳунар.

То ҷаҳон буд аз сари одам фароз,
Кас набуд аз роҳи дониш бениёз,
Мардумони бихрад андар ҳар замон,
Роҳи донишро ба ҳар гуна забон,
Гирд карданду киромӣ доштанд,
То ба санг-андар ҳаме бинигоштанд.
Дониш андар дил чароғи равшан аст,
В-аз ҳама бад, бар тани ту ҷавшан аст.

Он к-ро донам, ки ў-им душман аст,
В-аз рашки вой бадхоҳи ман аст,
Хам ба хар гах дўстӣ чўем-ш ман,
Хам сухан б-ошнотагӣ гўем-ш ман.

Офарида мардумон мар ранҷ-ро,
Пеша карда ҷони ранҷоҳанҷро.

Шоҳ дигар рӯз[1] боғ[2] ороста хуб,
Тӯҳфаҳо[3] биниҳоду баргустурд буб.

[1] М: Рӯзи дигар шоҳ.
[2] У: Балх.
[3] тахтҳо,

Худ[1] туро ҷӯяд ҳама[2] хубию зеб,
Ҳамчунон чун тавҷиба ҷӯяд нишеб.

---

[1] Д: Мар.
[2] Д: ҳаме.

Андар омад мард бо зан чарб-чарб,
Гандапир аз хона берун шуд ба тарб.

Пас[1] табира дид наздики дарахт,
Ҳар гаҳе бонге бичастӣ[2] тунду сахт?

1 Ӯ: бас —
2 Ӯ: бихестӣ.

Бо карӯзу хуррамӣ оху ба дашт,
Мехиромад чун касе к-ӯ маст гашт.

Х... они ту чу қобила шудаст,
Ранги ӯ чун ранги потила шудаст.

А-р хӯриш аз хӯрдан афзоиа-т ранч,
Дар дами мину фароз орад-ту ганч.

Омад ин шабдиз бо марди хароч,
Дар бичунбонид бо бонгу талоч.

Дасту каффу пои пирон пурчалах,
Рохи пирон зард аз бас дуди наш,

Гуфт хез акнун ту сози раҳ басеч,
Рафт бояд-т, эй писар, мамғаз ту хеч,

Кард рӯбаҳ хизматӣ як зағанд,
Хештанро з-он миён берун фағанд.

Аз фаровонӣ ки хушкомор кард,
З-он ниҳон мар мардро бедор кард[1].

1 З-он ниҳонӣ мар маро бедор кард.

Ғарбазони шаҳр бо ман тохтанд[1],
Ман надонистам чӣ тунбал сохтанд.

1 бохтанд.

Гуфт диноро, ки ин динор буд,
К-ин фажокан мужаро парвор буд.
Марди диий рафту овардаш канинд,
1110 Чун хаме меҳмон дари мая хост канд.

Сурхии хафча нигар аз сурхбед,
Маъсфаргуи пӯшиши ӯ худ сафед.

Чунки молида[1] бад-ӯ густох шуд,
Кори молида бад-ӯ дарвеш шуд[2].

---

1 молидан; Ф: молида.

2 Ў: Чунки молидатару густох шуд,
Зар дурусти омаду дарвеш шуд.

Чун кашшоф шобӯҳи ганиое бидид,
Бонгу жинҳи мардумон ханш оварад.

Гунбаде нахмор бар бурда баланд,
На-ш сутун бар зеру[1] н-аз бар сар-ш данд.

[1] аз зер

Рӯзи частан тозиёни чун наванд,
Рӯзи лап чун шастсола судманд.

Зан чу ин бишнида шуд, хомўш буд,
Кафшгар кавшу марди лўш буд.

Нони он мудҳил зи бас зиштам намуд,
Аз паи хӯрдан гуворишатам набуд.

Сар фурӯ кардам миёни обилҳо,
Аз фурӯчи ман-ш хашм омад магар.

Хӯр ба шодӣ рӯзгори навбаҳор,
Май гусор андар такуки шоҳвор[1].

[1] Дар У ва Ф ин ду мисраъ пасопеш омадааст.

Аз ту дорам хар чи дар хона ханур,
1434 В-аз ту дорам низ[1] гандум дар ванур.

1 орди.

Доштӣ он тоҷири давлатшиор,
Сад қатори сор андар зери бор.

Ошкуед бар замин хамвортар,
Хамчунон чун бар замин душвортар.

Ошкуҳад бар замин ҳамвортар,
Ҳамчунон чун бар замин душвортар.

Марди мулкир[1] андар огошаш кор,
Пеши ӯ дастон ҳама зад[2] бекайр.

---

[1] Н. мирдуше доир.
[2] Н. ҳаме кун.

Шер ғуржи сохраху част аз чаи кад,
В-омад[1] аз харғияро алфуеда пиш,

[1] ф. омад.

Чун гули сурх аз миёни палгӯш,
Ё чу заррингӯшвор аз хубгӯш[1],

[1] гӯшвори хуб.

Шер ғужм оварду част аз чои хеш,
В-омад[1] ин харгӯшро алфуғда пеш,

[1] Ф: омад.

Мўи сар — чағбуту чома — ришнок,
Аз бурун-сў боди сарду бимнок.

Аблаҳу фарзонаро фарҷом хок
Ҷойгоҳи ҳар ду — андар як мағок,

Хашм омад-шу ҳам он гаҳ гуфт вак,
1458 Хост к-ӯро баркашад аз дида вак.

Мода гуфто: «ҳеҷ шармат нест, век!
Чун[1] сабуксорӣ на бад донӣ на нек».

1 Ф: бас.

Аз лабони ту ҳамеояд ғашок,
Пир гаштӣ рехт мӯят аз хабок.

Зад кулухе бар ҳабоки он фазок,
Шуд ҳабоки ӯ ба кирдори мағок.

Думи саг бинӣ ту бо батфузи саг,
Гӯши карда к-аш начунбад ҳеч раг.

[illegible]

Думи саг биний ту бо батфузи саг,
Гушн карда к-аш начунбад ҳеҷ раг.

Чун фароз ояд[1] бад-ӯ огози марг,
Диданаш бегор[2] гардонад маҷарг.

[1] омад.
[2] бекор.

Думи саг бинӣ ту бо бафгуни саг,
1484 Гушн карда в-аш нацуфбал печ раг.

Истода дидам он чо дудду гул,
Рӯй — вишту чашмҳо ҳамчун ду гул[1].

[1] Ф. Рӯи вишту чашмҳои ҳамчу гул.

То ба хона бурд заиро бо дилом,
Шодмона зан нишасту шодком.

Чунки закро дид лаг кард уштулуш,
Хамчу одам гашту наддод ич хуш[1].

[1] [illegible]

З-асп яллй омад он гаҳ нарм-нарм,
То баранд аспаш ҳамон гаҳ гарм-гарм.

Бас ки бар гуфта пушаймон будам,
[illegible] Бас ки бар ногуфта шодон будам.

Пас шитобон омад инаш порзан,
Рўй ба сўи кона карда хоштан.

З-аш аз-ӯ покун диҳам нисор ниҳон[1].
З-аш ба бедорӣ мэйҳш мардумон.

---

[1] ҷарроҳ, жаба.

Чор ғунда[1], карбша бо каждумон,
Хӯрди эшон гӯшти[2] рӯи мардумон.

---

[1] Ф: чоҳи ғунда.
[2] хама; Ф: пусти.

З-аш аз-у покуҳ дилам андар ниҳон[1],
З-аш ба бедорӣ шавам марҳумон.

¹ ниҳон, [illegible]

Чор гунда[1], карбаса бо каждумон,
Хўрда эшон гўшти[2] рўи мардумон.

---

1 Ф: чоҳи ғунда.
2 кожа; Ф: пўсти.

Гуфт [illegible] [illegible] [illegible][1] [illegible],
Зоғ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[1] [illegible]

Гар дирам дорӣ газанд орад ба дин,
Бифгаи ҷро, гурми дарвешӣ гузин.

Чун бигардад пои ӯ аз пойдом[1],
Худ шукуҳида намояд[2] ҳамчунон.

---

[1] Ф: аз пойи ок.
[2] Ф: Намояд.

Токи заррин шуда зангоргун,
Пардаҳояш сабзи ӯ зангоргун.

Мардро нақшор [illegible] омад аз он,
Гонталаги ба[1] каф [illegible] [illegible].

[1] Бояд «бар» бошад.

Гуфт фардо бинӣ ӯро пеши ту,
Худ бийхончам ситайм аз реши ту

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

Офтоб ояд ба бахшаш зи бара.
Рӯи гетӣ сабз гардад яксара.

Бехтарин ёрону пиддикон хама,
1494 Нахли ў[1] дорем[2] хамеша[3] пидама

---

1 Ф. пиддакон.
2 уйим.
3 ифарзон.

Офтоб ояд ба бахшаш зӣ бара,
Рӯи гетӣ саба гардад яксара.

Сусп парварда ба май бугзошта,
Них дармоне заипиро сохта.

Руи ёр ки чун дудафта гирдмод[1],
Чомашон — гуфа[2], самурияшон — кулох.

[1] Р: дудафтанишаа мок.
[2] Р: уфа.

Пар биканда, чангу чангал рехта,
Хок гашта, бод хокаш бехта.

Ахтаронанд осмоншон — чойгох,
Хафт тобанда[1] давон дар хуву док[2]

[1] Хафт тобанда — киноя аз хафт сайёра.
[2] Хуву док (дах) — киноя аз дунохои бурч.

Санҷиду челон бад-ӯ нима шуда,
[Нуқтаи][1] сурма бад-ӯ як-як зада.

---

[1] Ин калима аз ҳошияи китоби С. Нафисӣ дохил карда шуд.

Кош он гӯял, ки гӯял ҳеҷ на,
Бар яке бар чанд бифзояд фара.

Худ ту омода бувӣ[1] в-ороста[2],
Ҷанги ӯро хештан пироста[3].

---

[1] шавӣ.
[2] бар-ин бархоста; Д: Хом худ омода шавӣ пардохта.
[3] хештан мар ҷангро ороста; Д: ороста.

Ҳеҷ ганҷе нест аз фарҳанг беҳ,
То тавонӣ рав тупу ин ганҷ неҳ.

Бинию гандадаҳон дорию ноӣ

1619 …ғур, ҳар яке ҳамчун дарой.

Ман сухан гӯям[1] ту кохой кунй,
Ҳар замоне даст бар дасте[2] занй.

[1] У: ман сухангӯям.
[2] дасташ; Ф: дастан.

Шав бад-он ганҷ-андаруни ҳумме бадӯй,
Зери ӯ ламчест беруни шав бад-ӯй.

Хумму хунба пур зи андўҳ дил тиҳӣ
Заъфарону наргису беду биҳӣ.

Обкандй дуру бас торик чой,
Лагз-лагзон чун дар-ӯ биншинад вой.

Ҳамчунон сурма, ки духти хубрӯй,
Ҳам ба сони гард бардорад зи рӯй.

Чун яке чағбут пистонбанди ӯй,
Ширдушӣ з-ӯ ба рӯзе ду сабӯй,

Зишту нофарҳахтану нобакорада,
Одамрўём дар ботин бада.

АБЬЁТИ ПАРОКАНДА АЗ МАСНАВИИ БАҲРИ МУТАҚОРИБ

Ба андо намуданд вахшурро,
Бидид он саропо хама нурро.

Кафан ҳулла шуд кирми баҳромаро
К-аз абрешими чоя кунад чомаро.

Гирифт об коша зи сармои сахт,
Чу зарринварақ гашт барги дарахт.

Зи қалб онҷунон сӯи душман битохт,
Ки аз ҳайбаташ шери нар об тохт.

Чу гашт он парирӯй бемори ғанҷ,
Бибуррид дил з-ин сарои сипанҷ.

Сиголандаи чарх монанди ғуч[1],
Батар бурда бар сар чу точи хуруч.

[1] Сиголанд дар чанг монанди ғуч.

Тани хингбед ар-чи бошад сапед,
Ба таррию[1] нармӣ набошад чу бед.

[1] Т: Ба сабзию.

Нишасту суханро хаме хош зад,
1548 Зи оби дахан кўхро шош зад.

Нафасро ба умрам чу ангез кард,
Чу оварфҷаю оташам тез кард.

Ба душман пур аз хашм овоз кард,
Ту гуфтӣ магар тундур огоз кард.

Ки бар обу гил нақши мо ёд кард,
Ки моҳор дар бинии бод кард.

Эн қар хошае хоштан парварад,
Ки чун хош вабро чй андар х(а)рад.

Ҷафидаш дил аз ғам чу он куфтанор
Кафида шавад санги тимор хор.

Дурахш ар нахандад ба вақти баҳор
Ҳамоно нагирьяд чунин абр зор.

Чӣ хуш гуфт он мард[1] бо он хадеш,
Макун бад ба кас гар нахоҳӣ ба хеш.

1 Т. ва Ф.: [illegible] гуфт [illegible].

Тан аз х(в)ай пуробу дахон пур зи хок,
Забон гашта аз ташнагӣ чок-чок.

Фиганданд пӯлод парихсанг,
Накарданд бар кори мӯъбад даранг.

Ба як бод агар бештар то... ранг[1],
Ки бошад, ки бешӣ бувад гоҳи танг.

[1] Аз ин мисраъ бояд калимае афтода бошад.

Ду ҷӯи равон аз даҳонаш зи ҳилм,
Ду хирман зада бар ду чашмаш зи хим.

Баҳор аст ҳамвора ҳар рӯзиям.
Мунаккар фаровону маъруф кам.

[illegible]
[illegible]

---

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]

Ва ғар паҳлавонӣ надонӣ забон,
Вар-аз-рӯдро Мовар(о) уннаҳр дон.

[illegible]
[illegible]

---

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]

Ва ғар паҳлавонӣ надонӣ забон,
Вар-аз-рӯдро Мовар(о) уннаҳр дон.

[illegible],
[illegible] [illegible].

Агар бошгуна бунёд пирадан,
Бунёд хонато барнишидан ин тан.

[illegible]
[illegible]

Сиришк аз мижа хамчу дур(р) рехта,
Чу хуша зи соруна овехта.

Бадандеш душман бувад вайлчӯ,
Ки то чун ситонад аз-ӯ чизи ӯ.

Сиришк аз мижа ҳамчу дур(р) рехта,
Чу хуша зи соруна овехта.

Нашаста ба сад чашм бар борае,
Гирифта ба чанг-андарун борае[1].

[1] Нашаста ба сад хашм дар кохае,
Гирифта ба чанг-андаруи бохае.

Лаби бахти пирӯзро хандае,
Маро низ мурвои фархундае.

Ҷавон чун бидид он нигоридарӯй,
Ба сони ду занҷир марғули мӯй.

Або хилъати фохир аз хуррамӣ,
Хамерафтию менозидӣ хамӣ.

Маялфанч душман, ки душман яке
Фузун аст, дӯст ар хазор андаке.

Чавон будаму пунба фахмидаме,
Чу фахмида шуд, дона бар чидаме.

Ба чашми дилат дид бояд ҷаҳон,
Ки чашми сари ту набинад ниҳон.

Бад-ин ошкорат бубин ошкор,
Ниҳонитро бар ниҳонӣ гумор.

АБЬЁТИ ПАРОКАНДА АЗ МАСНАВИИ БАҲРИ ХАФИФ

Нест фикре ба ғайри ёр маро,
Ишқ шуд дар чаҳон фаёр маро.

Заръу заръ аз бахор шуд чу бикишт:
Заръ кишт асту заръ гӯшаи кишт[1]

[1] Заръи дуюм ки дар навишти арабӣ аз «заръи» якум фарқ дорад, андозаи қаровист — тақрибан 1 метру 7 сантиметр буда, ки ҷо ба маълом роши замин омадаст.

Ҳар киро роҳбар заған бошад
Гузари ӯ ба марғазан бошад.

Дур монд аз сарои хешу табор,
1666 Насаре сохт бар сари кӯҳсор.

Гарчи номардум аст[1] он нокас,
Нашавад сер аз ӯ дилам[2] баркас.

[1] Ф: Номард буд.
[2] Ф: Нашавад ҳеҷ бар далам. М: Нашавад ҳеҷ аз он далам.

Духти Кисро зи насли Кайковус
Дурситй ном, нагз чун товус.

Табар аз баски зад ба душман кӯс,
Сурх шуд ҳамчу лолаи хурӯс.

Хештандор бошу бепархош,
Хеч касро мабош ошику ғош[1].

[1] Ф: Хештан пок дору бепархош. М: Хешро пок дору бепархош.
[2] Ошиқи ғош; Ф: ошиқи ғош.

Хеш бегона гардад аз паи диш,
Хоҳӣ он рӯз муэл камтар ди-ш[1].

[1] «Диш»-и якум ба маънои «дирӯз» омадаст, «ди-ш»-и дуюм — ба маънои «диҳаш, ба ӯ деҳ».

Хештан пок дор, бе пархош,
Рӯ ба оғӯш-андаруни махрош.

Аз бузурге ки ҳастӣ эй хаштук,
Ҷокарат бар китиф ниҳад дафнук.

Аз ту холи нигорхонаи Ҷам,
Фарши дебо фиканда бар бачкам.

Бод бар ту мубораку хушон
Ҷашни наврӯзу гӯспандкушон.

Будай буд, май бөр ашун.
Ропа пур кун, жагуй бош сутун.

Чун ба боғ омад аз ҳаво бахнав,
Май хўру боғи рўду чанг шунав.

Он ки нашъ[1] офариду сарви сиҳӣ
В-он ки бед офариду нору биҳӣ.

[1] Ф: [illegible]

Ришу сиблат ҳаме хизоб кунӣ,
Хештанро ҳаме азоб кунӣ.

АБЬЁТИ ПАРОКАНДА АЗ МАСНАВИИ БАҲРИ ҲАЗАҶ

Биҳиштоин сароеро бипардохт,
Зи ҳар гуна дар[1] ӯ тимсолҳо сохт.
Зи уду чандан[2] ӯро остона,
Дараш симину зарри полкона[3]

---

[1] Ж: бар.
[2] Ф: чандан.
[3] Ф: болкона.

Диранг ор, эй сипехри чархворо!
Каёхантар-т бовд кард коро![1]

1 каёхантар-т бовд кирдгоро!

Чароғон дар шаби чак ончунон шуд
Ки гетӣ рашки ҳафтум осмон шуд.

Агарчи дар вафо бешабҳию дес,
Намедонӣ ту қадри ман дилангес.

Бувад худо, ки ой зек шовуш,
Чу мурғобӣ зний дар об¹ шовуш.

¹ дар кош.

Илоҳӣ аз худам бистону гум кун,
Ба нури пок бар ман уштулум кун.

Сари сарви кадаш шуд вожгуна,
Дуто шуд пушти у хамчун даруна.

Ба роҳ андар ҳаме шуд роҳпюхе,
Расид ӯ то ба назди подшохе.

АБЬЁТИ ПАРОКАНДА АЗ МАСНАВИЙ ДАР ВАЗНИ ДИГАРИ БАҲРИ ХАЗАҶ

Бигрифт ба чанг чангу биншаст[1],
Бинвохт ба шаст чангро шаст[2].

[1] «Чанг»-и якум ба маънои даст, «чанг»-и дуюм ба маънои асбоби мусиқий омадааст.

[2] «Шаст»-и якум ба маънои мизроб, нохуна, «шаст»-и дуюм ба маънои тори асбоби мусиқий.

На кафшгарӣ, ки дӯхтастӣ,
На гандуму ҷав фурӯхтастӣ.

АБЪЁТИ ПАРОКАНДА АЗ МАСНАВИИ БАҲРИ МУЗОРЕЪ

Эй булбули хушнаво, наво деҳ,
Эй соқӣ он қадаҳ бо мо деҳ[1].

[1] Вазни мисраи дуюм танг аст, эҳтимол «қадаҳро» бояд хонда шавад.

Ҷавонӣ гусасту чиразабонӣ,
Табъам гирифт низ гаронӣ.

Бо сад хазор мардум танхой,
Бе сад хазор мардум танхой.

АЗ МАСНАВИИ БАҲРИ САРЕЪ

Ҷомаи пурсурати даҳр, эй ҷавон,
Чирк шуду шуд ба кафи козурон;
Ранг ҳама хому чунон печу тоб —
Мунтазирам, то чи барояд зи об.

КИСМИ VI

Ашъори тозаи аз сарчашмаҳо ба даст даромадаи Рӯдакӣ

АЗ „ТАРҶУМОН-УЛ-БАЛОҒАТ“-И АР-РОДУЁНИ

Нили даманда туй ба гоҳи атият,
1640 Пили даманда ба гоҳи кинагузорӣ.

Замона асбу ту роша ба рои хешат тоз!
Замона гўю ту чавгон барои хешат бош.
Агарчи чавгонзанон латифанд бувад,
Фидои дасти калам бод дасти чавгонзан.

Туй ки ҷавру бахилӣ ба ту гирифт нишеб,
Чунонки доду саховат ба ту гирифт қарор.

Ба навбаҳорон бистой абри гирьёнро,
Ки аз гиристани ӯст ин замин хандон.

Ба сарв монад гар сарв лоладор бувад,
Ба мӯрд монад гар мӯрд рӯяд аз насрин.

Фохта бар сари шохрӯд баровард,
Замма фурӯхишт зиндвоф[1] ба танбӯр.

[1] зандбоф.

Тан-т — яку чон — якею чандин дониш,
Эй ачабо мардумй ту ё дарьёй?!

Сарв аст он ё боло, моҳ аст он ё рӯй,
Зулф аст он ё чавгон, хол аст он ё гӯй?

Чуз он ки мастии ишқ аст, ки мастӣ нест,
Хамин балост бас аст, ай ба хар бало хурсанд.

Ба зулф каж, валекин ба қадду боло рост,
[illegible] Ба тан дуруст, валекин ба чашмакон [бемор].

Ба ҳирасар шумурад серхӯрда гурсиаро,
Чунон ки дарди касон бар дигар касе хор аст.

Асари кор накардам, ки бимонад ба чаҳон,
Мар онро, ки бувад монда ба чои асаре.
Ҳаркорӣ рафт-ками бошад рафта шумораш,
Ҳаркорӣ журъа-ками бошад журъа шумораш.

Чунон ки хоксириштӣ ба зери хок шавӣ,
Бино-т хоку ту андар миён хокогин.

31—2602

Он ки нависад ба ҳеч ҳали хушӣ аст,
[illegible] Ту он хушӣ, ба ҳеч ҳали нависӣ.
Рӯз рӯзгорро ношоне додаанд ба хубонаш,
Бол шар ҷӯе ба ту додаанд нишонӣ.
Ҳар-ч бар алфози ҳали жиддат рафтаст.
Ё бирасад то ба рӯзи ҳашр, ту ӣ.

Аз ҷуд кабо дорӣ пӯшида мушаҳҳар
В-аз маҷд бино дорӣ бар бурда мушайяд.

АЗ „ДОНИШНОМАИ ҚАДАРХОН"

Агар ман ҳамеша ситогӯй бошам,
Ситоям набошад ба ҷуз номи некӯ.

Ман он-ч мадхи ту [гўйим] дуруст бошаду рост,
1108 Маро ба кор наояд сирошиму кабло[1].

[1] Ж. Зи-ки ин мадхи ту гўйим дуруст гўяму рост,
Маро ба кор наояд сирошиму кабло.

Шав бад-он ганч-андарун хум(м)е бачӯ,
Зери он сумч аст берун рах бар-ӯ.

Хар дам, ки маро гирифта хомӯш,
Печида ба офият чу фарганд.

Яке базми хуррам биёростанд,
Маю руду ромишгарон сохтанд[1].

[1] Ин байт дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ низ меояд. Калимаи «сохтанд» «хостанд» бошад.

Пойшон дар рикоби симандуд,
Пои озодагон наёбад сур.

Ба хунёгаре нағз овард рӯй,
Ки чизе ки дил хуш кунад, он бигӯй.

Бар гирди гули сурх хати нав бикашидӣ,
То халқи чахонро бифигандӣ ба халолуш.

Ту чӣ гуна ҷамъ, ки дасти аҷал
Ба сари ту дамидааст сарбош.

Қофури ту бо кӯш (?) шуду мушк ҳама — нок,
Олудагиат дар ҳама айём нашуд пок.

Ту аз фирӯзӣ бошӣ дур бошӣ,
Шаби дунболаи шаби чаш нарезӣ.

Наёрам бар касе ин роз бикшуд,
Маро аз холи ҳиндуи ту бифнуд.

Зикру з-он чанд бувад бар лаби ман,
Ман туро кашшою фохшу гуяч.

Бихӯру бидеҳ, ки пушаймон касе нахоҳад буд,
Ки он-к ки хӯрду бидод он-ч . . . билфахт.

32—2602

Як ба як аз дар даромад он нигор,
Он нарошида зи ман рафта ба ҷанг.

К-аз шоирон нахонд монанду нагувора,
Як байти парийси кунам аз саги хора.

Тонайки давои ҳамсояд,
1780 Ҳамчу андар фасила аспи нихол.

Ба бодофара човидон кардманд,
Ба дужах бимонад равонаш нажанд.

Бую нахоҳам гуфтан тамом мадҳи туро,
Ба шарм дорад хуршед агар кунам сипарӣ.

Хоре, ці ба ман дарҳалад андар сафари Ҳинд,
На[1], чун ба хазар дар кафи ман дастан шаббуй.

¹ Шояд инҳо бошад.

Буто нахоҳам гуфтан тамом мадҳи туро,
Ба шарм дорад хуршед агар кунам сапарӣ.

Хоре, ки ба ман дархалад андар сафари Ҳинд,
На[1], чун ба ҳазар дар кафи ман дастаи шаббӯй.

[1] Шояд «нех» бошад.

Гуфт: «Эй мах шудаи хоки кал дарей,
Пеша он фартут, [он] пур жожкой».

АЗ „ТӮҲФАТ-УЛ-АҲБОБ"-И ҲОФИЗИ УБАҲӢ

Ба дашт ар ба шамшер бигзорадам,
Аз он беҳ, ки моҳӣ биавборадам.

Чӣ чиз аст он ранҷоватарини хурд?
Чӣ чиз аст он ширинтарини бурун?
Яке андар дамоне вак забон аст
Яке андар дамони марг лаҳзон.

Зераш Уторид он ки нахони-ш чуз Дабир,
Як номи ӯ Уториду як номи ӯст Тир[1].

[1] Д: Тиру Уторид он-к бихониш хурд тир,
Номи яке Уториду номи дигарш Тир.

Ман чунин зор аз он ҷамоли шудам,
Ҳамчу оташ миёни дош шудам.

Ба домам наояд ба сони ту гўр,
Раҳой наёбӣ бад-ин сон мағрур!

АЗ „ФАРҲАНГНОМА"-И ҲУСАЙНИ ВАФОӢ

Тавоний бар-ӯ кор бастан фиреб,
Ки нодон ҳама рост бинад виреб.

Зи меҳраш мабодо тиҳӣ эҷ дил,
Зи фармон-ш холӣ мабод эҷ марҷ.

Бифурӯшам ба чашм, пасмарам обу замин.(?)
Лаби ту бар лабаду донишу хубӣ бифурӯшд.

Пас ба ӯ борид эшонро ҳама,
Не шубонро меш зинда не рама.

Боловмо тарру шингин баддоху богтор,
7788 Зеб хоча во адам во куд модхой шужор.

Дар амал то дер бозию дарозӣ мумкин аст,
Чун амал бодо туро умри дарозу дербоз.

Чун бачаи кабўтар минқор сахт кард,
Ҳамвор кард пар-у бияфканд мўи зард —
Кобўкро нахоҳад, шох орзў кунад,
В-аз шох сўи бом шавад бол боз кард.

Оташи ҳиҷрон-тро ҳезум манам.
В-оташи дигар-тро ҳезум палах.

Ҷой кард аз баҳри будан козае,
1779 З-он ки карда будашон андозае.

Ҳама нияшан хоча ба некӯию ба сулҳ аст,
Ҳама нияшан модои ба чангу фитнаю ғавғо.

Гоҳ орамидаю гаҳ озида,
Гоҳ ошуфтаю гаҳ одаста.

АШЪОРИ БА ТАРИҚИ ИЛОВА РАВОН КАРДАИ САИД НАФИСӢ

Гирифт хохам зулфайни анбарини туро,
Ба бўса накш кунам барги ёсамини туро.
Хар он замин, ки ту на рах бар-ў кадам бинихӣ,
Хазор сачда барам хоки он замини туро.
Хазор бўса дихам бар сахои номаи ту,
Агар бубинам бар мўхри ў нигини туро.
Ба теғи хиндӣ гар[1] дасти ман чудо бикунанд,
Агар нагирам рўзе ман остини туро.
Агарчи хикмат мирдум, ки шеър бояд гуфт,
Забони ман бари вай гардад офарина туро.

[1] шояд «гу» бояд.

Имрўз ба ҳар ҳоле Бағдод Бухорост,
Кучо мири Хуросон аст пирўзӣ он чост.
Сокӣ ту бадеҳ бодаву мутриб ту бизан руд,
То май хўрам имрўз, ки вақти тараби мост.
Май ҳасту ирам ҳасту бути лолаурухе ҳаст,
1759 Ғам нест в-агар ҳаст насиби дили аъдост.

Эй, рӯи ту чу рӯзи далели муваҳҳидон,
В-ай мӯи ту чунон чу шаби мулҳид аз лаҳад.
Эй, ман муқаддим аз ҳама ушшоқ, чун тӯй
Маҳ хусрав муқаддам чун аз каломи қад.
Маккй ба каъба фахр кунад, мисрйи ба Нил,
Тарсо ба усқуфу халай б-афтихори чад.
Фахри раҳӣ бад-он ду сиёҳ чашмакони туст,
К-омад падид зери ниқоб аз бари ду хад.

Аз дӯст ба ҳар чиз чаро боядат озард,
К-ин айш чунин бошад: гаҳ шодию гаҳ дард.
Гар хор кунад меҳтар хорӣ накунад айб,
Чун боз нашинад шавад он доғи ҷафо сард.
Сад нек ба як бад натавон кард фаромӯш,
Гар хор барандешӣ хурмо натавон х(в)ард.
Ӯ хашм ҳамегирад, ту узр ҳамеҷӯй!
Ҳар рӯз ба нав ёри дигар менатавон кард.

Кори ҳама рост чунон ки бояд
Хуш шодият, шод бошӣ шояд.
Андӯҳу андешаро дарон чӣ дорӣ?
Давлати ту худ ҳамин кунад, ки бибояд.
Рои вазирон туро ба кор наояд,
Ҳар чи савоб аст бахти худ фармояд.
Чарх набрад бадали ту зи валоят,
В-он ки туро ҳол пеш чун ту наояд.
Эзид ҳаргиз даре набандад бар ту
То дари дигар ба беҳтарӣ накушояд.

Ҳар бод, ки аз сӯи Бухоро ба ман ояд,
Бо бӯи гулу мушку насими суман ояд.
Бар ҳар зану ҳар мард куҷо барвазад он бод,
Гӯй магар он бод ҳаме аз Хутан ояд.
Не, не зи Хутан бод чунин хуш навазад ҳеч,
К-он бод ҳаме аз бари маъшуқи ман ояд.
Эй, турки камарбаста, ҷонам[1] зи фироқат
Гӯянд қабои ту маро пираҳан ояд.
Ҳар шаб нигаронам ба Яман то ту барой,
Зеро ки Суҳайлию Суҳайл аз Яман ояд.
Кӯшам, ки бипӯшам, санамо, номи ту аз халқ,
То номи ту кам дар даҳани анҷуман ояд.
Бо ҳар ки сухан гӯям агар хоҳаму гар не,
Аввал суханам номи ту андар даҳан ояд.

1 шояд «чунонам» бошад.

Дареғам ояд хондан ғамофвор ду ном,
Бузургвор ду ном аз ғамоф хонанд ом.
Яке ки хубиро писара накӯ хонад,
Агар[1] ки ошиқ гӯяд ошиқонро ном.
Дареғам ояд чун мар туро накӯ хонанд,
Дареғам ояд чун бар раҳи-т ошиқ ном.

[1] Бояд: «агар» бошад.

ТАРҶИМА АЗ АРАБӢ

Ин ҷаҳонро нигар ба чашми хирад,
Не бад-он чашм к-андар ӯ нигарӣ.
Ҳамчу дарьёст в-аз накӯкорӣ
Киштие соз, то бад-он гузарӣ[1].

[1] Ин қитъаи Рӯдакӣ, фақат дар тарҷимаи арабии он ба воситаи Ибн-ул-[illegible]мъал номи шоири арабизабони аввали дуйӯми асри X ба мо расида будааст, ки аз [illegible]фи С. Нафисӣ аз нав ба забони модарии шоир тарҷима карда шудааст.

ЛУҒАТИ КАЛИМАҲОИ ДУШВОРФАҲМ ВА ШАРҲИ НОМҲОИ ҶУҒРОФӢ ВА АШХОСИ ТАЪРИХӢ

А

Абасто — китоби муқаддаси зардуштон (Авесто).

Абастӯ — муроҷиат карда шавад ба Абасто.

Або — бо.

Абуттайиб Тоҳири Масъабӣ — вазири Наср ибни Аҳмади Сомонӣ.

Аборидан — нохоида фурӯ бурдан.

Авлиё — сардорони давлат — вазир ва корманадони давлатӣ, авлиёи давлат—вазирони давлат, муршид.

Адн — киноя аз боғи биҳишт, оромгоҳи абадӣ.

Аднон — яке аз аҷдодони Муҳаммад, ки гӯё ба хушбаёнӣ ва фасоҳат машҳур будааст.

Айёр — номи ғуломи Рӯдакӣ.

Алавӣ — авлоди Алӣ.

Алфанҷидан — андӯхтан.

Алфахтан (алфағдан) — ҷамъ намудан, гирд кардан.

Алфағда — чизи ба даст овардашуда, бурд, буриш.

Амал — умед, орзӯ.

Амр Ибну-л-Лайс — дуюмин намояндаи сулолаи саффориён, ки соли 876 ба ҷои бародари худ ба тахт нишаста буд.

Анбиё — ҷамъи набӣ, пайғамбарон.

Анбон — халтаи гадоӣ, кӯлвор.

Анбудан — офарида шудан.

Анбуштан — муроҷиат карда шавад ба анбудан.

Ангушта — панҷшохаи деҳқонӣ, ки дар вақти хирман бод кардан кор мефармоянд.

Андама — ёд овардани ғами гузашта, ёдоварӣ.

Анд — чанд.

Андо — хобе ки гӯё одамони солеҳ медидаанд.

Ано — ранҷ ва машаққат.

Анҷух — пӯсти чин-чиншуда.

Аодӣ — ҷамъи адӯ, душманон.

Арча — бархилофи маънои имрӯза, мафҳуми арзаро ифода мекардааст.

Арғувон — номи дарахте ки дар ҳангоми баҳорон аз бех то сар бо гули сурх пӯшида мешавад.

Атият — инъом, бахшиш.

Аторуд — номи яке аз сайёраҳои машҳур. Ин сайёраро Тир ва Дабири фалак низ меномидаанд.

Афрӯша — навъе аз ҳалво.

Афсурдан — сард шудан, ях бастан.

Афшик — шабнам

Афъо — афъӣ, навъе аз морҳои заҳрнок.

Ахзар — кабуд, сабз.

Ахвар — каҷчашм.

Аъдо — ҷамъи адӯ, душманон.
Аҷзоимуназзам чизе — ҷузъ [illegible] ба ту ҷашни [illegible] дидад.

Б

Бадр — моҳи чордаҳшаба.
Бадеъ — аҷиб, ҳайратангез, тоза ва барно, ҷамил.
Бадъан — баъд, сонитар.
Бадро — ҳалтаи пул ва зарро мегуфтанд.
Бала (балоҳ) — гуноҳ.
Балода — фосиқ; бебокӣ; гумроҳ; муфсид.
Балия — [illegible], [illegible], бемурувват, ноҳақ.
Бандуре — банди об, ки барои обёрии замин аз ҷӯй, алаф ва хошок дуруст карда шуда бошад.
Бара (барра) — номи яке аз бурҷҳои фалак, ки онро ҳамал номанд.
Барафтодан — шикаст ёфтан, нобуд шудан, мағлуб гардидан.
Бароҳ — дар роҳ, [illegible].
Барбад — номи навозандаи машҳури дарбори Сосонӣ; ва номи асбоби мусиқӣ.
Барзан — гузар, кӯча, майдон.
Баркаш — [illegible].
Барно — зебо; ҷавон; ороста.
Барҳуна — [illegible].
Барчаст — аз ҷинси алафи хурдаки [illegible], ки дар баҳор одамон [illegible] ва ӯ ба ҷорои [illegible].
Бармавҷ — [illegible], [illegible], [illegible].
Барҳаман — бароҳман — пири бутпарастон ва [illegible], [illegible].
Басоҳ (басоҳ) — [illegible] ба феъли [illegible] — тайёрӣ диданд, омода будан.
Басон — (басон) — [illegible] аз гулҳо, алафҳои хушбӯ ва баргҳои дарахтон дуруст карда дар рӯзҳои ид ва маросими домодӣ бар сари касе [illegible].
Баста — [illegible], афсурда.
Батфур (патфур) — [illegible] [illegible].
Батфур — мурочиат карда шавад ба батфур.
Батман — мурочиат карда шавад ба [illegible].
Бахтовидан (пахтовидан) — [illegible] [illegible].
Бахтр (бахтӣ) — [illegible], рахш.
Бахш (пахш) — бебахра, [illegible].
Башгар — абр, [illegible] аз фаришта [illegible] ва наботот (бино ба ақидаи [illegible]).
Бахшояд бахтор — ба маънои «[illegible]».
Бахрон — ситораи Миррих (Марс).
Баҳрома — [illegible], [illegible] саба.
Баҳман (пахман) — [illegible], [illegible] ва [illegible] бошад.
Ба-бур — [illegible], [illegible].
Бахр — [illegible] [illegible].
Бекаронаи — бекор, [illegible].
Бешабиҳ — бемисл, бемонанд.
Бешумор — бешумор, беандоза.
Беихтиёрона — мурочиат карда шавад ба [illegible].
Бемлистан — мурочиат карда шавад ба [illegible].
Бемисл — [illegible], [illegible].
Бер — [illegible], [illegible].
Бегрда — даст [illegible], [illegible].
Бешакний — ба зери итоат даровардан, итоат кунонидан.
Бобон — ҷамъи аз [illegible].
Бобул (Бобил) — [illegible] аз [illegible] Ироқ, Вавилон.
Бодови гар — мулк ва тоза.
Бодфурӯш (бодфурӯш) — [illegible] [illegible].
Бокира — [illegible], [illegible].
Болишна (пошишна) — мурочиат карда шавад ба [illegible].
Бола — [illegible], бори [illegible], [illegible] бардор.
Бондона — ба [illegible], [illegible] ва [illegible].
Бора — асп; чубе [illegible]; [illegible] [illegible].
Борӣ — [illegible], [illegible].

Бостар (бостор) — изве бо ин лафз шахси гоибро ёд мекардаанд, монанди фулон, фулонӣ.
Бофдам (бофадам) — оқибат, оқибати кор, дар натиҷа.
Бошгуна — божгуна, вожгун, сарнагун.
Боҳу — таёқи чупонӣ, бозӯ.
Боҳур — буғ, бухоре ки дар ҳавои гарм аз замин мехезад.
Буб — бисот ва фарш, палос, гилем, қолин.
Булкома — бисьёрком, иштиёқи бисьёре доштагӣ, сериштиёқ.
Бунлод — буньёд, таҳкурсӣ, пуштибон, асос, асл.
Бурд — матои пастсифат.
Бурҳон — далел.
Буссадим — сурхранг, марҷонранг.
Бухтур — муроҷиат карда шавад ба Бахту.
Бу-умар — номи шахсе (таъни кардани он мумкин нашуд).
Бу-ҳанифа — асосгузори мазҳаби ҳанафӣ.
Буҷ-буҷ — ҳарфи нидо, монанди чиғӣ-чиғӣ ва беҳ-беҳ.

В

Вайлҷӯй (велҷӯй) — зафарҷӯй, ҳилакор.
Вайҳак — (вайҳака) — вой бар ҳоли ту.
Вар-аз — он тараф, варази рӯд — он тарафи рӯд.
Варғ — банди об, ки аз хору хас шуда бошад.
Вахшур — пайғамбар, пайғомдиҳанда.
Варғеш (варғайш) — фаровон, анбӯҳ, зиёд.
Ваҳинома — гӯё пайғоми илоҳӣ.
Век — оҳ, оҳ кашидан, таассуф хӯрдан.
Вид (вайд) — гумроҳ, гумшуда.
Вил (вайл) — зафар.
Вило — вилоят.
Виреб (вуреб) — уреб, каҷ.
Воло—баландмартаба, баланд, олимақом.
Вор (вора) — навбат.
Вотгар — пӯстиндӯз, ҳунарманд.
Воҷиб — ҳатмӣ.

Г

Гав — паҳлавон, баҳодур.
Гавҳарӣ — аслзода.
Гаравгон — ба гарав афтода.
Ғарбаз — таррор, дузд ва фиребгар.
Гардбандан — гарданбанд, тавқи гардан.
Гизоиш — лоиқ будан, сазовор шудан.
Гимез — пешоб.
Гуворидан — ҳазм кардан.
Гуворишт (гувориш) — ҳазм кардани таом.
Гузорӣ — ҷӯй гузоридан; ҷустуҷӯ кардан.
Гуморидан (гумоштан) — пиндоштан, таъин кардан.
Гунбади ахзар — киноя аз осмон.
Гурм — ғам ва андӯҳ.
Гусе кардан — гусел кардан.
Гусистан — қатъ шудан.
Ғусордан — нӯшидан, ошомидан; май гусор — май бихӯр.
Густох — шӯх ва чолок, беадаб.
Густуридан — паҳн кардан.
Гушн кардан — гушн рафтан, толиби ҳамдигар шудани ҳайвоноти ҷуфт.
Гӯр — хари ваҳшӣ, гӯрхар, хари ёбоӣ.
Гӯсфандкушон — киноя аз рӯзи иди қурбонӣ.

Д

Дабир — котиб, нависанда; киноя аз сайёраи Аторуд, ки онро «Дабири фалак» низ номидаанд.
Дайҳим — тоҷ.
Далом (дилом) — ҳила ва фиреб.
Даманда — хурӯшанда, фарьёдкунанда.
Дан — фарьёд, нола; рӯзи дан — киноя аз рӯзи мусибат ва додхоҳӣ.
Данд — нобакорӣ, нофорамӣ.
Дарафгодан — ҷанг кардан, бадрафторӣ кардан.
Дарбохтан — бозӣ кардан, ба бозӣ андохтан.
Дарвоз — дарвоза.

Дарвох — дурустӣ; Дарвох шудан — манфиат гирифтан, сиҳат ёфтан.

Дарвоз — чорчӯбаи дар.

Дарвос — гирдогирд, чорчӯба.

Дарк — дасторча.

Дарой (дирой) — занг, путкаи оҳангарон, ёвагӯӣ.

Даруна — камони ҳаллоҷӣ.

Дарғол — эмин, осуда.

Даста — ҷасур, густох.

Дастурӣ — рухсат, рухсатӣ, иҷозат додашуда.

Дастхвош — дастхуш, бозича.

Дафнук — сағрипӯш, ҷул.

Деранг — оҳистагӣ, сустӣ.

Деранд — рӯзгор, даҳр.

Дес — монанд; бешабҳу дес—бемислу монанд.

Деш — мухаффафи ибораи деҳаш.

Дизандес — ҳамоно, бешакку шубҳа.

Димор баровардан — ҳалок кардан, нест кардан.

Дирангоро — устуворкунанда, мустаҳкамкунанда.

Дорбӯй — чӯби уд—як навъ чӯби қиматбаҳои хушбӯй

Дош — оташдони калон, кӯраи оташ.

Доғ — дах

Дурахш (дирахш, дурухш) — барқ.

Дурдкаш — кинои аз майхӯрони камбағал.

Дурра — даф, доира.

Дустгом — ёр, маҳбуба.

Дустгонӣ — шаробнӯшӣ бо маҳбуба ва ё ба хотири дӯстон, шаробнӯшӣ дар зиёфат; қадаҳи пур аз шароб, ки дар зиёфатҳо аз касе ба касе ба навбат мерасад.

Ё

Ёч — хеч.

Ёрастон — тавонистан.

Ёрӣ — хӯман; ду зан, ки дар хонаи як мард бошанд ва якдигарро «ёрӣ» хонанд.

Ёфа — беҳуда.

Ж

Жанг—мухаффафи калимаи Аржанг—номи китоби Мони, ки гӯё пур аз нақшҳои нафис ва зебо будааст.

Жах — садои зорӣ, нола.

Жож — беҳуда.

Жукур — бахил.

Жӣ — обгир, ҳавз, кӯл.

З

Заванҷ (зиванҷ) — рӯдаҳои гӯсфанд, ки бо гӯшт ва равған пур карда, қоқ мекарданд ва дар вақти ҳоҷат пухта мехӯрданд, қазии гӯсфандӣ, ҳасиб.

Зайбақ — симоб.

Зайған — шер, шери беша.

Залла — паррандае будааст, ки дар мавсими гармӣ, шабҳо садо дода менистодааст.

Замӣ — замин.

Занд — тарҷима ва тафсири «Авесто».

Зандбоф (зандвоф) — булбул, мурғони хушилҳон, фохта.

Зарандуд — заролуд, ҳал, ҳалдор, зарбафт.

Заррин — номи як навъ мурғи сафед, зарандуд.

Зош — ҷӣ бошад, ҷӣ навъ.

Захма — мизроб.

Зиғанд — боғи юз.

Зер — тори борики барбат, соз.

Зеҳ — офарин, бале.

Зиванҷ—муроҷиат карда шавад ба заванҷ.

Зиштьёд — аз пушти касе бадгӯӣ кардан, ғайбат.

Зиғол — калла.

Зобгур — он аст, ки ҳамаро пурбод кунанд ва чунон даст бар он зананд, ки бо садо аз даҳон бичаҳад.

Зобғур — муроҷиат карда шавад ба зобгур.

Зонар — саворӣ.

Зула — зор, залил.

Зуфон — забон.

Зуфт — бахил, мумсик.

Зуш — турушрӯӣ, бадхулқ, хашмгин, яке аз номҳои муштарӣ.

Зӣ — 1) шакли фармоиш аз феъли зистан; 2) сӯи, назди, пеши; зӣ ту — сӯи ту, ба пеши ту; аз ҳудуди, аз сӯи.
Зӣ дар — бурун, аз бурун.

И

Идбор — пасафтодагӣ, пастӣ.
Ифзол — некӯӣ кардан.
Ирда — ёвагӣ, беҳудагӣ.
Ирдасарӣ — сабуксарӣ.

К

Каббӣ — маймуни сиёҳ, маймун.
Каббо — кафшери заргарон.
Кабудар — кабӯтар, кафтар.
Кадучима — кӯзаи шароб.
Кадӯх — ҳаммом, гармоба.
Кайхом — оҳистакорӣ, кардани коре ба мулоимат ва устуворӣ, бо суханҳои далелнок дар қасди фиреби касе будан.
Каиб — маҳзун, ғамгин.
Кайвон — номи сайёрае, ки онро Зуҳал низ номанд.
Кайд — ҳила.
Кайумарс — подшоҳи дуюми сулолаи асотирии Пешдодиён.
Кайфар — пушаймонӣ, аз кардаи худ пушаймон шудан.
Кайҳон — ҷаҳон, олам, рӯзгор, дунё.
Кал — кӯтоҳ.
Калофт — минкор, мӯйи мурғон.
Каманд — каланд, табари дусара.
Камар — кӯлӣ, хамба, ордлони аз гил сохташуда.
Канҷ-канҷ — бахра-бахра.
Каппӣ — маймун.
Капт — занбӯри асал.
Карбаша — калпеса, калтакалос.
Кариз — дандони пӯсида.
Кардканд—шитоб, шитоб намудан ба коре.
Карона — канор, гӯша.
Каруз — шодӣ.
Карух — номи яке аз деҳаҳои наздики Самарқанд.
Кача — ангуштарини бенагин. *Качабозӣ* — як навъи ангуштарибозӣ.
Кош — хурсанд.
Кашаф — сангпушт, кӯзаи даҳонкалони обхӯрӣ, номи яке аз бурҷҳои фалак, ки дар истилоҳи нуҷумиён онро бурҷи чорум ва «Саратон» низ гӯянд.
Кашк — чап.
Кем — мардумаки чашм.
Кеч-кеч — бахра-бахра; қисм-қисм, ҳисса-ҳисса.
Кайр — кохилӣ, коргурезӣ, танбалӣ.
Карма бадрома — кирми пилла.
Кисро — Хусрави Анӯшервон (531 — 579).
Кобала — ғурурчаи чӯбин.
Кобук — хонаи дар шохи дарахт сохтаи паранда, хонаҷаи кабӯтар.
Колбад (колбуд) — колоб, бадан, ҷасад.
Кома — аҳмақ, аблаҳ.
Комиз — бучи хӯшаи рутаб.
Комой — аблаҳӣ, аҳмақӣ.
Комой кардан — худро ба нодонӣ андохтан.
Котӯла—муроҷиат карда шавад ба котӯла.
Котӯла — саргардонӣ, саргаштагӣ, дарди сар.
Кофур — сафед, сафедранг, моддаи сафеди нимшаффофи муаттар, кинои аз барф.
Коша — ях, оби ҷабаста.
Кожа — майл; *кожа кардан* — ба тарафе майлон намудан.
Кужор — ҳавсалаи мурғ, чинадони паррандагон.
Кужӣ — нишот, хурсандӣ.
Кундиз — кӯтоҳ кардашуда аз калимаи куҳандиз (куҳандиж) аст, яъне қалъаи куҳан.
Куном — оромгоҳи одамӣ ва ҳайвонот, чарогоҳ.
Куриз — паррехта.
Курм — андӯҳ, ғам, дилгирӣ, ҷароҳат.
Курпо (курпод) — як навъ гиёҳ, ки онро монанди ревоч мехӯрданд.
Кусуф — гирифта шудани моҳ.

Кӯж — кӯз.
Кӯрӣ кардан — [illegible] ба кучаи [illegible].
Кӯча — кӯча.

Л

Лак — айбнок, паст.
Лақрпаш кардан — кӯшиш ва тараддуди беҳуда намудан.
Латифадаст — хушдаст.
Лахт — [illegible], *лахта* — [illegible].
Лаъл — санги сурхи қиматбаҳо; киноя аз лаб; киноя аз мае сурх.
Лоф — лоф ва дурӯғ.
Лаҳҳ (гилол) — [illegible].
Лод — [illegible].
Лалаи — тоҷи хурӯс.
Луч — бехабар ва бедуш, [illegible].
Лӯбат — киноя аз дилбари зебо, лӯхтак, [illegible].

М

Маккор — [illegible].
Мадҳ — ситоиш, маддоҳӣ.
Маҷоз — (мафҳуми дур ва ҳақиқӣ) [illegible].
Мадора — сулҳ кардан, созиш намудан.
Маломат — лафзи ҷамъи [illegible].
Малаҳ — (лафзи [illegible]) [illegible].
Мандал — [illegible].
Мазорон — гӯристон, қабристон.
Марҷа — [illegible].
Матар — борон.
Мафхар — ифтихор, боиси ифтихор.
Маҳиб — тарс, [illegible].
Маҳв кардан — [illegible].

Мачоҳ — чуқурӣ.
Маш (мош) — [illegible] Рудакӣ, [illegible].
Мақдур — [illegible].
Мақом — [illegible].
Мақсуд — [illegible].
Маҳрам — [illegible].
Маҷлис — [illegible].
Маҳфил — [illegible].
Меъмор — [illegible].
Маъво — [illegible].
Мағфур — [illegible].
Меҳмондор — [illegible].
Мӯйи сар — [illegible].
Мижа — [illegible] Сомониён, [illegible].
Мол — [illegible].
Монанд — [illegible] *Моҳ*, [illegible].
Мониҳод — [illegible].
Моҳ — *Моҳи* [illegible] *Моҳ*.
Мӯр — 1) [illegible]; 2) [illegible].
Мусофир — [illegible].
Мубориз — [illegible].
Муқаддима — [illegible].
Муқаддас — [illegible].
Мудом — [illegible].
Мулоим — [illegible].
Муҷоҳид — [illegible].
Мухтасар — [illegible].

Мурво — фоли нек.
Мушайяд — боло бардошташуда, боло, баланд.
Мушаҳҳир — таърифӣ, шӯҳратманд, шӯҳратпеша.
Муқайяд — дарбандбуда, гирифтор.
Муҷиб — ҷавобдиҳанда, лозим, муқарраркунанда, далелшаванда.
Мӯлиён — номи ҷӯи машҳури Бухоро.
Мӯрд — дарахтест, ки барги он бағоят сабз бошад, ки ба сабаби сабзӣ мӯю зулфи хубонро ба он ташбеҳ кунанд.

Н

Набаҳра — бебаҳра, арзон.
Набид — шаробе ки аз хурмои хушк ё мавиз ҳозир намоянд.
Набил — хуб, некӯ, доно.
Нaванд — қосид, хабаровар, пайк; як навъ асп.
Навард — печу тоб.
Навардидан — печидан, тай кардан, гардиш намудан, тарк намудан.
Наваштан — муроҷиат карда шавад ба навардидан.
Навбаюк — наварӯс, арӯси нав.
Навгувора — лаккӣ, бисьёргӯӣ.
Нажанд — ғамгин, пажмурдагӣ.
Найранҷ — найранг, фиреб.
Найсон — моҳи ҳафтӯми осуриён, ки ба ҳамал — охири март ва аввалҳои апрель рост меояд. Борони найсон — борони ҳамал ва умуман борони баҳор.
Накбат — бадбахтӣ, паст, шум.
Насар — чавкандӣ, шипанг, айвонча, соябон, соя, соягоҳ.
Насимак — боди сабук.
Наср Бинни Аҳмад (875 — 892) — мамдӯҳи Рӯдакӣ, яке аз сейӯмин подшоҳи Сомониён.
Настарван — насрин, як навъ гули сафедранг.
Настарн — муроҷиат карда шавад ба настарван.
Настӯҳ — далер, ҷангҷӯ, мубориз, нотарс.
Нaффот — ҷое ки аз он нефть берун оянд, навъе аз чароғи нефтърез.
Наҳҷ — номи гиёҳе ки бо он, монанди чорӯб, замин мерӯфтаанд.
Нашк — як навъи дарахте будааст, ки мева намедодааст.
Нашшидан (нишидан) — гӯш кардан ба сухане.
Нағил — оғил, ҷои хобонидани ҳайвонот.
Нақиб — соҳибмансаби лашкарӣ, пешво ва сардори қавм.
Наҳиб — тарсу бим, воҳиманок.
Наҳмор — бисьёр, бағоят, бузург, азим.
Некӯсигол — некӯфикр; сиголидан — қасд кардан.
Неъмат — фаровонии рӯзӣ, фароҳӣ ва осоиш, молу давлат.
Ниам — ҷамъи неъмат, неъматҳо, хубиҳо, бойгариҳо.
Нигоштан — навиштан; дар санг кандан.
Нимрӯз — номи яке аз аёлати Систон, унвони пардае аз мусиқӣ; Султони Нимрӯз — киноя аз офтоб.
Нисол — пайкон, нӯги тир.
Нишеман — тахт, ҷои нишаст, қароргоҳ.
Нишк — дарахти коҷ.
Ништот — хурсандӣ, шодӣ.
Нишӣ—нолаю фарьёд, зор-зор гиристан—гӯш андохтан бо нияти бад.
Ниҳод — пойгоҳ, пойдевор, таҳкурсӣ.
Ноб — соф, холис, нукл.
Нова — нола, фиғон.
Новоҷиб — ҳатмӣ набуда, ғайриҳатмӣ, ғайризарурӣ.
Нок — мушк ва анбари омехта.
Ноя — нолакунанда, зорӣ намудан.
Нузҳат — ҳаловат, гардиш дар сабзазор ва боғҳо, покӣ, некӯӣ.
Нукта — эрод; нукта гирифтан — эрод гирифтан, сарзаниш кардан.
Нуҳусат — нахс, номуборак, шумӣ.
Нуҳуфта — пинҳон, пинҳонӣ.

О

Обгир — ҳавз, кӯл, сардоба.

Обисгун (обаскун) — яке аз номҳои баҳри Хазар, номи яке аз деҳаҳои Табаристон.

Обисто — мувофиқат карда шояд ба Авесто.

Обкаш — [illegible]

Обон — моҳи ҳаштуми солшумории шамсӣ, ки аз охирҳои октябрь шурӯъ шуда, дар 21 ноябрь поён меёбад; [illegible]

Обшор (обшор) — шаршара, [illegible]

Озар — [illegible]

Озод — [illegible]

Озодон — [illegible]

Озмудан — [illegible]

Ожан — [illegible]

Окандо — [illegible] рустам.

Ол — [illegible]

Озар — моҳи 9-уми солшумории шамсӣ, ки аз 22 ноябрь шурӯъ шуда дар 21 декабрь поён меёбад.

Озарахш — барқ.

Озарм — шарм.

Озарфаш — [illegible]

Оғӯда (ормуда) — [illegible]

Оғӯда (ва ё оғанда) — [illegible]

Омӣ — омезиш.

Ораш — [illegible]

Оргумон — як навъ хало.

Оскурӯм — бо ангуштони худ рост ислоҳ кудро аз афтодан нигоҳ доштан, [illegible]

Оскурдан — [illegible] аз афтодан боз доштан.

Осуи — [illegible]

Оранч — [illegible]

Оранчидан — [illegible]

П

Пада — як навъ дарахти бемева, дарахти бесамар.

Пажмурда — [illegible]

Палаҳ — [illegible]

Палмаг — [illegible]

Паламанг — [illegible]

Парасту (парастук) — [illegible]

Паранд — [illegible]

Пардохтан — [illegible]

Парнила — [illegible]

Парниан — [illegible]

Партофтан — [illegible]

Пасанд — [illegible]

Патрад — [illegible]

Пешкаш — [illegible]

Пешдор — [illegible]

Пилта — [illegible]

Пиристан — [illegible]

Пирӯз — [illegible]

Пилгир — [illegible]

Пойгоҳ — [illegible]

Полоиш — [illegible]

Полудан — [illegible]

Пораҳ — [illegible]

Пузиш — [illegible]

Пустулак — [illegible]

Пӯёнд — [illegible]

Пӯёк — [illegible]

Р

Рабуш — [illegible]

Рай — яке аз шаҳрҳои қадимии машҳур аст, ки харобаҳои он ҳоло дар наздикии Теҳрон мавҷуд аст ва [illegible]

Рам — гўшаи дахон, лунҷ.
Рамондан — рамонидан, гурезонидан, тарсонидан.
Ранҷоҳонҷ — ранҷкашанда, азият дида, кулфатрасида.
Ратиб — ратаб, тару тоза гардида.
Рашҳа — қатра; таровиши чакраи об аз кўза. Киноя аз сиёҳии хатнависӣ.
Раҳӣ — ғулом, чокар, раванда, роҳрав, сайёҳ.
Реж — орзу, мақсад.
Ридак — ғулом, бача; ридакон — ғуломон, писаракон.
Риёз — ҷамъи равза, боғҳо, боғот.
Ризвон — дарбон, нигаҳбони афсонавии ҷаннат.
Рикоби зарогин — рикоби бо сар зинат додашуда.
Римнок — чирколуд, рим — чирк.
Ритл — ҷом, соғар, қадаҳ.
Риғол — муроҷиат карда шавад ба зиғол.
Род — ҷавонмард, саҳӣ.
Родмард — марди бошараф, ҷавонмард.
Роиз — ромкунанда.
Роғ — домани кўҳ, ки аз тарафи саҳро бошад. Марғзор, саҳрои сабзу хуррам.
Рутаб — хурмои тар.
Рўҳ-ул-қудс — рўҳи муқаддас, киноя аз Ҷабраил.

С

Сабедрак — рўймолча.
Садр — пешгоҳ, пешгоҳи хона.
Салаб — пўшок, либос.
Салмо — номи зане.
Салобат — бим, ҳайбат; *пурсалобат* — боҳайбат, воҳиманок.
Самандар — ҷонвари афсонавӣ, ки гўё дар оташ намесўхтааст.
Саммурӣ — либос ва ё пўстине, ки аз пўсти саммур хозир карда шудааст.
Самн — равған, маска.
Санҷ — нақб, роҳи зеризаминӣ.
Санод (саннод) — басьёр, фаровон, фаровонӣ.
Саподаи содиқ — бомдоди ҳақиқӣ, субҳи содиқ.
Сарбош — ҷангонар; гурз, зарба.
Сареъ — эҳтимол он шоири араб, Сареъ-ул-Ғавонӣ бошад, ки соли 823 вафот кардааст.
Сарои сипанҷ — дунё, олами моддӣ.
Сарсар — боди сахт, боди сарди сахтвоза.
Сатудон (астудон) — гўристони габрҳо, гўрхонаи зардуштиёни қадим.
Саҳбон — Саҳбон ибни Зуфар ибни Айс хатиби машҳури араб, ки соли 673 вафот намудааст.
Саҳлон — номи кўҳе дар Наҷд.
Саҳм — бим ва хавф, воҳиманок.
Саҳоб — абр.
Сиблат — мўйлаб, бурут.
Сиголанда — фикркунанда, андешаманд.
Сиголидан — андеша кардан, фикр намудан, ба андеша афтидан.
Сиголиш — фикр, андеша.
Сиғм — номи кўҳест, дар байни Қаршӣ ва Самарқанд, ки онро дар баъзе китобҳои таърихӣ Сом ҳам гўянд.
Сикӣ — май, бода.
Симоъ — шодӣ, сурур, рақс, суруд, нағма ва тарона.
Сипанҷ — бесубот, нопойдор, чарогоҳ.
Сипарӣ — тайкунӣ, гузарон; тамом шуда, ба итмом расида.
Сирахс — номи яке аз шаҳрҳои Хуросон.
Ситайм — оби бо хуну рим, маҳлули ҷароҳат, фасод.
Ситогўй (истогўй)—ситоишкунанда, таърифчӣ, мадҳкунанда, парастанда.
Ситон — рўболо, бар пушт хобида.
Сиҷистон — номи вилояте дар шарқи Эрон, ки онро Систон низ гўянд.
Соим — касе ки худро аз таом боз дорад, рўзадор.

Соиқа — атешак, чароғак, барқ, ва оташе ки дар вақти гурриши раъд ба шакли фурӯз ояд.

Соҳирӣ — қобилияти сеҳрӣ доштан, сеҳркардагӣ, сеҳрдорӣ.

Сом — падари Зол, бобои Рустам, яке аз қаҳрамонони машҳури афсонавӣ.

Сомнариқ — сомнарӣ — монанди Сом, Сомкирдор.

Сомат — зару сим, чаҳорпоёт мол.

Сомон — тартиб, низом, оростагӣ.

Сомсомир — самсари бодрафтор, тезрав.

Сор — уштур, сорбон — уштурбон.

Сорайн — номи яке аз шаҳрҳои қадимаи Гурҷистон.

Сорп — холис, аъло.

Сорума — токи ангур.

Сорӣ — номи яке аз шаҳрҳои Мозандарон.

Субҳон — номи яке аз хатибони машҳури араб.

Суг (Суг) — гусса ва ғам, мотам.

Срагра — фосила.

Сунҷ — муроҷиат карда шавад ба Санҷ.

Сур — пойафзоли ки дар Хуросон аз ресмон мебофтаанд.

Сус — номи гиёҳе аз бехи он шираи ва ширинаш талх буда, решаи онро асл-ус-сус меномиданд.

Сутурдон — муроҷиат карда шавад ба сутурдон.

Суфайл — номи яке аз олимони қадим.

Суҳайл — номи як ситораи маъруф.

Сухтор — мотамзада, хашмгин.

Т

Табоншӯӣ — сандуқча, ҳамьёи.

Табақа — табақ, мақсура.

Таба — абрешими хом, пуштаи абрешимӣ.

Табарук — табаррук-баракат, номи ҷое аз сураҳои Қуръон.

Тагал — тарон, сари беҷо.

Тавфиқ — лутф, иноят, отами ва ҳолатҳои кори мувофиқи майл.

Таҳамтан — аз каль гиёҳе курди тамғшор, бурҷи Човон.

Таҳҳиҷа — сел.

Тал — сатҳа, ки паррандаи курди кушонда, ки онро таҷ мегӯянд.

Тайиб — хуб, нек, тунро.

Таналлуф — бемайл, берағбат ба худ гирифтани ранҷ.

Тақп — сурохӣ, кадаҳ, зарфи шароб, ки ба шакли шер сохта шудааст.

Талҳ — ганҷ, тулӯъи.

Талх — маҳкам ба маъии шароб.

Там — 1) часид, 2) шикам.

Тамоҷӣ — тахтаи мурдашӯй.

Танҷа — шаҳри Танҷер, ки шаҳр дар маҳалли гулӯгоҳи «Ҷабал-ут-торик», дар рӯи Африқо воқеъ гардидааст.

Тонгибон — фишор додан, сахт бастан, тоб додан.

Тарб — ҳила, макр.

Тарос — номи яке аз шаҳрҳои қадимаи ки дар шимолии Мовароуннаҳр воқеъ гардида буд. Ин шаҳр баъдҳо Авлиёота номида шуд ва ҳоло онро Ҷамбул меноманд.

Тарфанҷ — роҳи борик, роҳи душвор.

Тафсир — баён, шарҳ, шарҳ додани асаре.

Тафт — гуна, тоб.

Тафта — сӯхта, оташ, шӯълазада, тафдодашуда.

Таш — (бо шакли таш низ меояд) — оташ, тарсидан, тарсидан хадан.

Тоҷ — найрангӣ, макр, саргашта, мазлум.

Таҳ — рама, қабила.

Тел — баландтарин рӯйтарида, нароптоҷаро.

Тимордор — ғамхор, парастор.

Тимсо — беша, нирастон, найзор.

Тир — тадбир, сахнат, моҳи чоруми шамсӣ, ки ба моҳ аз 20 рӯзи моҳ рост меояд; ва номи ситораи Аторуд.

Тарон — муроҷиат карда шавад ба Тарон.

Той — Абӯ Таммом Ҳабиб ибни Авс (ри) Той шоири маъруфи араб мебошад, ки соли 846 вафот кардааст.

Торак (торк) — фарқи сар, саргаҳи кӯҳ.
Торӣ — торик.
То-ш — то онро, то ин ки.
Тузӣ — (аз калимаи тухтан) гузоридан, адо кардани қарз.
Тунбал — макру ҳила, макру найранг, фиреб.
Тунбалу банд — муроҷиат карда шавад ба тунбал.
Тунҷидан — муроҷиат карда шавад ба танҷидан.
Турра — мӯй, зулф, мӯи зебои маҳбуб.
Турунҷ — норинҷ, киноя аз манаҳи маҳбуб.
Туҷбе — сайл, сел.

У

Удвон — душманӣ, нифоқӣ.
Унноб — челон, меваи дарахти челон, киноя аз лаби маҳбуб.
Урдибиҳишт — моҳи дуйӯми солшумории шамсӣ, ки моҳ аз охирҳои апрель шурӯъ шуда то 21 май давом мекунад.
Усфур — гунҷишк, чумчук.
Ускуф (асқаф) — пешвои дини тарсоён.
Уторид — муроҷиат карда шавад ба Аторуд.
Уффа — пӯстини аз пӯсти барра тайёр кардашуда.
Уштулум — ғалаба, тааддӣ, бедодгарӣ.

Ф

Фаводӣ — рангоранг, гуногун, ҳарранг.
Фавот — нестӣ.
Фаёр — ҳавас, орзу.
Фажа — мурдор, палид.
Фажокан — палид, ифлос.
Фазок (фажок) — палид, мурдор.
Фаларз — муроҷиат карда шавад ба фаларзанг.
Фаларзанг — хӯрданӣ, озуқа, тӯша.
Фалосанг — фалохун, фалахмон.
Фалот — тори либосвории бофта мешудагӣ, тор, яъне муқобили пуд.
Фалҷ — занҷир.
Фар — зебоӣ, шукӯҳ, дабдаба.
Фара — шодии аз ҳад зиёд, хушӣ.
Фарасб — болор, рах, дар ҳаққи одамони фарбеҳ ҳам истеъмол карда мешавад, рӯпӯши бом.
Фарахша — нонест, ки аз ин поста ва бодом мепазанд, ҳалво, кулчаи бодомӣ.
Фараҳ — хурсандӣ, шодӣ, сурур.
Фарвардин (фарвардин) — номи моҳи аввали соли шамсӣ, ки аз 21 моҳи март шурӯъ мешавад.
Фарвор — хонаи тобистонӣ.
Фарзона — донишманд, ҳунарманд.
Фароз — кушода, васеъ, паҳновар, замон, баланду паст.
Фаромушт — фаромӯш, фаромӯшӣ.
Фарғанд — муроҷиат карда шавад ба фарғунд.
Фарғул — ғафлат, ғофил, даранг, таъхир намудан.
Фарғунд — печак, номи як навъ алафи зарарнок, ки дар киштзорҳо рӯяд, бӯи нохушанд.
Фасила — гали аспон, рама.
Фасоҳат — хушбаёнӣ, хушсуханӣ, ширинсуханӣ.
Фатӣ — ҷавон, фитнагар.
Фахмидан — пок кардан, тоза намудан.
Фахтан — аз феъли алфахтан (алфағдан)— ҷамъ кардан, ғундоштан.
Фаш — ваш, монанд.
Фаъ — муроҷиат карда шавад ба фағ.
Фағ — бут, санам.
Физидан — афсӯс, истеҳзо.
Фириснофа — шаби наврӯз.
Фириснофад — муроҷиат карда шавад ба фириснофа.
Фом — 1) монанд; 2) як навъи талаффузи калимаи вом — қарз.
Фотимӣ — пайрави ақидаи исмоилия ё ки тарафдори сулолаи фотимиён, ки дар Мисри асри X ҳукмронӣ мекард.

Фузул — беҳудагӣ, лақкӣ; фузул гуфтан — гапҳои зиёдатӣ гуфтан, беҳуда гуфтан.
Фунудан (фанудан, финудан) — хода шудан, фиреб додан; ғарра шудан, фирефта гардидан.
Фурунҷ — атрофи даҳон.
Фурқон — Қуръон.
Фусурдан (афсурдан) — ях бастан, ях баста мондан.
Футур — хароб, харобӣ, таназзул.

Х

Хад — рӯй ва рухсор.
Хадеш — кадхудо, соҳибхона, бонуи хона, хӯчаинзан.
Хаз — навъе аз пӯстини қиматбаҳо, пӯстини хуб.
Хазиб — рангин, рангзада.
Халлух — номи шаҳр будааст дар Хитой, ки мушки хуб дар он ҷо истеҳсол мешудааст. Зебоёнро ба он ҷо нисбат медоданд, чунки мардумони он ҷо гӯё дар ҷамолу хусн машҳур будаанд.
Халолуш — фитна, ғулғула, шӯр, ошӯб.
Хамур — зарфи хона, зарфҳое ки дар хона истифода бурда мешаванд.
Хасидан — ба дандон хаста кардан.
Хафтон — либоси ҷангии қадим; навъе, аз либоси рӯзи ҷанг.
Хафча — шӯшаи зардранги ҷӯби бед.
Хаштук — ҳаромзода, бадкирдор, бадрафтор.
Хачш — ғуррӣ, чогар.
Х(е)ай — арақ, табу тоб.
Хел — анбӯҳи одамон, гурӯҳи лашкар, чокар.
Хизоб — ранг, рангия шуда, ҳино баста сурх кардани мӯй, парда.
Хим — чирки чашм.
Хинг — аспи тезрав.
Хингбед — дӯлон, хори сафед.
Хинок — мурочиат карда шавад ба хунок.
Хобнидан — шакли кӯтоҳ кардашудаи хобонидан.
Хокдон — кинояи аз олам, дунё.
Хон — хона, манзил, ҷои истиқоматӣ.
Хосса — хусусан, махсусан.
Хотун — зани бузург, кадбонуи хона.
Хош — хошок, низоъ, дурушти, ҷангҷӯӣ.
Хоша — хасу хошок.
Худойгон — мӯҳтарам, бозхтиром, соҳиб, кӯчаии.
Хуқон — кӯҳна, аз кор баромада, хулқонфурӯш, кӯҳнафурӯш.
Хум додан — хомӯш мондан, сокит истодан.
Хумба — хамба, зарфи лойин барои орд ва гандум хозир кардашуда.
Хунок — гирифтагии гулӯ.
Хуншон — хуҷаста, зебо, бахтовар.
Хуньёгар — мутриб, навозанда.
Хурдагурез — озурдашаванда, дилозор, бадаб.
Хуросон — шарқ, тарафи тулӯи офтоб.
Хуруч — хурӯс.
Хушкомор — тафаххус, таҷассус, беморин истисқо.
Хушомо — хушовоз, хушсавт, хушилҳон.
Хушук — ҳаромзода.

Ч

Чак — ҳуҷҷат; шаби чак — шаби барот (шаби 15-и моҳи шаъбони санаи ҳиҷрӣ, ки дар он шаб мувофиқи маълумоти динӣ гӯё дари осмон кушода шуда ва ҳар дуо қабул карда мешудааст. Дар асл ин аз урфу одатҳои тонсломии мардумони Осиёи Миёна ва Эрон будааст, ки баъд ба ақидаи исломӣ низ тобеъ кунонида мешавад).
Чам (Чамон) — кинояи аз шиканҷҳо, зулфи маҳбуб.
Чанбар — ҳалқа, тавқ, каманд, каманди зулф.
Чандан — ҷӯби сандал.
Чарз — номи паррандае ки онро бо боз ва шоҳин шикор мекарданд.

Чарорат — [illegible], чое на ангури ба [illegible] кубида оби [illegible] аз [illegible] чудо мекунад.
Чафта — хамида, хам.
Чакидан — [illegible] шудан.
Чек — мурочиат карда шавад ба чак.
Чира — ғолиб, чира шудан — ғолиб баромадан.
Чирадастӣ — [illegible], фасохат.
Чол — садои [illegible] ба [illegible]. Он [illegible] ва [illegible] дар вакти бачаги [illegible] аз [illegible] додан [illegible] нигох медошт.
Чина — [illegible]; газак; сурух.

Ш

Шабдӯз — як навъ гули зарди хушбӯй.
Шабкор — шабкӯрак, кӯри шаб, сахаргоҳ, суфа.
Шайдо — [illegible], [illegible].
Шитобидан — [illegible], афтидан.
Шаман — бутпараст, бут, санам.
Шалой — шух, зариф.
Шохруҳ — атак, атак додан.
Шарона — [illegible], гӯё на [illegible] талки [illegible].
Шафақ — [illegible] аз нобокор.
Шалғам — [illegible] як навъ [illegible].
Шалола — [illegible], [illegible].
Шаҳрӯд — [illegible]; [illegible].
Шеб — нишеб.
Ширвон — [illegible] аз шаҳрҳои Кавказ.
Шикофидан — [illegible], [illegible].
Шил — мурочиат карда шавад ба [illegible].
Шилқой — [illegible], [illegible] ба [illegible] [illegible].
Шинод — [illegible].
Шоҳбуӣ — абир, як хел моддаи хушбӯй.
Шудан — рафтан, пур шудан, тамом шудан.
Шӯхи — [illegible], [illegible], даста.

Э

Эдун (эйдун) — ва дам, алхол, на [illegible].
Эч — хеч.

Ю

Юз — як навъ саги шикорӣ, чустучӯ, тафаххус, як навъ [illegible] [illegible].
Юнгорӣ — [illegible], [illegible] [illegible].

Я

Ёрон — асли [illegible].
Ёл — [illegible] аз [illegible]; асли [illegible] — [illegible] [illegible].
Ёл(а) — [illegible].
Ёла — [illegible].

Ғ

Ғаб — шакли кӯтох кардашудаи [illegible] ғаб-ғаб.
Ғазо — кин, чанг, [illegible] кардан.
Ғалтон — [illegible].
Ғамза — [illegible], [illegible].
Ғач — [illegible] [illegible].
Ғоза (ғунча) — [illegible] [illegible] [illegible].
Ғорат — [illegible], [illegible] аз [illegible].
Ғаронсоба — [illegible], [illegible].
Ғамгин — бӯи [illegible], бӯи бад.
Ғов — мурочиат карда шавад ба [illegible].
Ғоб — [illegible], [illegible], [illegible] ғоб — [illegible] [illegible], [illegible].
Ғозаюн — [illegible] [illegible], [illegible].
Ғурӯб — [illegible] [illegible], [illegible], на [illegible] [illegible] [illegible].
Ғол — [illegible], [illegible].
Ғурӯн — [illegible], [illegible].
Ғул — [illegible], [illegible].
Ғур — [illegible].
Ғубо — [illegible] [illegible] аз [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
Ғубор — [illegible], [illegible].
Ғуч — [illegible].
Ғунч — [illegible], [illegible].

МУНДАРИЧА

Мероси адабии Рудакӣ ва чигунагии нашри ҳозираи он 7

Рубоиёти алоҳидаи шоир 16

Қисми I. Қасидаҳои комили то давраи мо расидаи Рудакӣ 17

Қисми II. Ашъори ҷудогона, китъаҳо ва абёти пароканда бо қофияашон (аз қасида, марсия ва амсоли инҳо) 33

Қисми III. Рубоиёт. 135

Қисми IV. Абёти пароканда аз ашъори нобаёдрафтаи Рудакӣ, ки дар байни худ алоқа ва вобастагии маънавӣ надоранд 177

Қисми V. Байтҳои пароканда аз маснавиҳо 313

Қисми VI. Ашъори тозае аз сарчашмаҳо ба даст даровардаи Рудакӣ 407

Луғати калимаҳои душворфаҳм ва шарҳи номҳои ҷуғрофӣ ва номҳои таърихӣ 529

А. РУДАКИ

ИЗБРАННОЕ

(на таджикском языке)

* * *

Муҳаррирони нашр: Ҷ. Сӯҳайлӣ, М. Бақоев

Рассом Б. Серебровский

Муҳаррири расмҳо Д. Воинкова

Муҳаррири техникӣ И. Полмеран

Мусаҳҳеҳон: Р. Шарафова, М. Зотрова

* * *

Ба матбаа супорида шуд 22/IV-1958. Ба чопаш имзо карда шуд 25/VII-1958. Формат [illegible]. Ҷузъи чопӣ 17, Ҷузъи чопии шартӣ [illegible]. Ҷузъи нашрию ҳисобӣ [illegible]. Адади нашр [illegible]. Супориш [illegible]. Дар муқоваи [illegible] нархаш 4 с. 45 т. Дар муқоваи [illegible] нархаш 5 с. [illegible]

* * *

Сталинобод, Комбинати полиграфии Комитети давлатии РСС Тоҷикистон.